

**TYÖNTEKIJÄN
IRTAUTUMISPERUSTEEN VAIKUTUS
OSAKASSOPIMUKSEN
LUNASTUSLAUSEKKEEN
KOHTUULLISUUSARVIOINTIIN**

Lapin yliopisto
Pro Gradu -tutkielma
Varallisuusoiikeus
Syksy 2019
Saana-Silvia Peltokorpi

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Työntekijän irtautumisperusteen vaikutus osakassopimuksen lunastuslausekkeen kohtuullisuusarviointiin

Tekijä: Saana-Silvia Peltokorpi

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Oikeustieteen maisteri/ varallisuus oikeus

Työn laji: Tutkielma_x_Laudaturtyö__Kirjallinen työ__

Sivumäärä: XI + 72

Vuosi: 2019

Tiivistelmä:

Suomalainen lainsäädäntö ei sisällä säännöksiä osakassopimuksista. Osakeyhtiölaki (624/2006, OYL) luo raamit osakeyhtiön toiminnalle, mutta laki jättää oman tilansa osakkaiden sopimusvapaudelle. Osakkaat voivat osakassopimuksissa sopia yhtiöjärjestyksen lisäksi laajemmin keskinäisistä suhteista, oikeuksista ja velvoitteista. Tutkielman aiheena on osakassopimuksen lunastuslausekkeen kohtuuttomuus ja sen arviointi erilaisissa työntekijäosakkaan irtautumistilanteissa. Tarkastelen työntekijänä olevan osakkaan irtisanoutumista, irtisanotuksi tulemista, konflikti- ja avioerotilanteita, osakkaan työkyvyttömyyttä sekä kuolemaa. Tutkimuskysymyksen tarkastelu edellyttää osakassopimukseen liittyvän oikeudellisen sääntelyn, kirjallisuuden ja oikeustapausten pohjustamista tässä tutkielmassa.

Tarkastelen tutkimuskysymystä pääosin tyypillisen tapausesimerkin kautta, jossa osakeyhtiö tarjoaa työntekijälle yhtiön osakkeita sitouttamistarkoituksessa edulliseen merkintähintaan. Työntekijän, muiden osakkaiden ja yhtiön välillä solmitaan osakassopimus, jossa sovitaan lunastusehdosta. Lunastusehdossa määrätään, että mikäli työntekijä irtautuu työsuhteesta ennen kuin työsuhde on kestänyt viisi vuotta, tulee työntekijän luovuttaa osakkeet yhtiölle tai muille osakkaille osakkeiden merkintähintaan tai substanssiarvoon. Mikäli työsuhde on kestänyt viisi vuotta tai kauemmin, arvostetaan luovutettavat osakkeet niiden käypään arvoon. Tällaiset lunastuslausekkeet voivat joissakin irtautumistilanteissa tuntua työntekijästä kohtuuttomilta. Osakassopimusten kohtuutonta ehtoa voidaan sovittaa oikeustoimilain (228/1929, OikTL) 36 §:n mukaisella sovittelusäännöksellä. Tutkielmassa otetaan kantaa myös yleisemmällä tasolla lunastushinnan kohtuuttomuuteen.

Tutkimustuloksena voin todeta, että työntekijän irtautumistavalla on merkitystä lunastusehdon kohtuuttomuuden arviointiin. Tuloksista kävi esille, että mikäli työntekijä irtautuu omasta tahdosta tai konfliktin seurauksena, on sovitteluun lähtökohtaisesti suhtauduttava kielteisesti. Jos taas irtautuminen tapahtuu työnantajan toimesta, avioeron, kuoleman tai työkyvyttömyyden seurauksena, voidaan kohtuuttoman alhaista lunastushintaa sovittaa oikeustoimilain 36 §:n nojalla.

Avainsanat: Osakassopimus, lunastuslauseke, kohtuuttomuus

Sisällys

Lähteet..... vi

Kirjallisuuslähteet vi

Virallislähteet ix

Oikeuskäytäntö..... ix

Muut lähteet x

Lyhenteet..... xi

1 Johdanto 1

1.1 Tutkielman aihe..... 1

1.2 Tutkimusmenetelmä..... 4

1.3 Tutkielman rakenne ja lähteet 5

2 Osakassopimusten taustaa..... 5

2.1 Osakassopimuksen määritelmä 5

2.2 Osakassopimusten tarkoitus 7

2.3 Eri tyyppisiä osakassopimuksia 8

    2.3.1 Yrittäjäkumppanien osakassopimus..... 8

    2.3.2 Suku- ja perheyhtiöiden osakassopimus 9

2.4 Osakassopimuksen suhde yhtiöjärjestykseen..... 9

2.5 Osakassopimuksen osapuolet..... 10

    2.5.1 Osakkeenomistajat..... 10

    2.5.2 Yhtiö osapuolena ja yhtiöoikeudellinen sitovuus 11

    2.5.3 Osakassopimus ja yhtiön johto 12

2.5.4 Pienosakassopimus ja työntekijäosakkaat	12
3 Osakassopimusten sääntely	13
3.1 Osakeyhtiölain säännökset	13
3.1.1 Pakottavuus suhteessa osakassopimukseen	15
3.1.2 Osakkeen määritelmä.....	15
3.1.3 Osakkuuden saaminen	16
3.1.4 Lunastuslauseke	17
3.2 Sopimusten oikeudellinen tausta	20
4 Osakassopimuksen kohtuuttomuus.....	22
4.1 Yleinen sovittelusäännös.....	22
4.1.1 Kansainvälistä vertailua	26
4.2 Osakassopimuksen sovitteluharkinta	30
4.2.1 Lunastushinnan sovittelu	32
5 Osakassopimuksen lunastusehdot	33
5.1 Suhde yhtiöjärjestyksen lunastusehtoon.....	33
5.2 Osakkeiden luovutusvelvollisuus	34
5.2.1 Omistuksesta irtaantuminen.....	34
5.2.2 Työntekijäosakas.....	35
5.3 Good leaver ja bad leaver	36
6 Osakearvon määrittäminen.....	37
6.1 Yrityksen oikeudellinen arvonmäärittäminen.....	37
6.2 Käypä arvo arvokäsitteenä	39
6.3 Arvonmäärittämenetelmät	40

6.4 Arvonmääritys OYL:n mukaisessa lunastustilanteessa.....	41
6.5 Yrityksen arvonmäärityksen merkitys lunastushinnan kohtuullisuuden arvioinnissa.....	42
7 Oikeuskäytäntöä.....	44
7.1 KKO 2008:74	44
7.2 Lunastushinnan sovittelua koskevat ratkaisut	46
8 Lunastusehdon kohtuuttomuus osakearvoa määrittävien ehtojen osalta eri irtautumistilanteissa	47
8.1 Yleistä	47
8.2 Työntekijän irtautumistilanteet ja kohtuuttomuus.....	49
8.2.1 Irtisanoutuminen omasta tahdosta.....	49
8.2.2 Työsuhteen irtisanominen tai purkaminen työnantajan taholta.....	50
8.2.3 Konfliktitilanne	52
8.2.4 Yhteenveto.....	54
8.3 Kohtuuttomuus avioerotilanteessa	57
8.3.1 Ositus ja yhtiön osakkeiden luovutus tasinkona	57
8.3.2 Osakassopimuksen lunastusehto avioerotilanteessa.....	59
8.3.3 Lunastushinnan kohtuuttomuus	60
8.4 Kohtuuttomuus kuolemantapauksessa ja työkyvyttömyystilanteessa	62
8.4.1 Osakkaan kuolema.....	62
8.4.2 Osakkaan toimintakyvyn menetys	66
9 Johtopäätöksiä	69

Lähteet

Kirjallisuuslähteet

Aarnio, Aulis- Kangas, Urpo: Perhevarallisuus oikeus. Uudispainos. Helsinki 2010. (*Aarnio, 2010*)

Aarnio, Aulis: Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus. 6. painos. Helsinki 2016. (*Aarnio, 2016*)

Annola, Vesa: Sopimuksen dynaamisuus. Talousoikeudellinen rakennetutkimus sopimuksen täydentymisestä ja täydentymisen ohjaamisesta. Turku 2003. (*Annola, 2003*)

Antila, Tuomo: Edunvalvontavaltuutus. Vantaa 2007. (*Antila, 2007*)

Caselius, Ilmari – Heikonen, A.R. – Huttunen, Allan: Osakeyhtiö. Toinen osa. Porvoo 1974. (*Caselius–Heikonen, 1974*)

Ghinger, John: Shareholders' Agreements for Closely Held Corporations: Special Tools for Special Circumstances. Baltimore Law Review 1974-1975, s. 211-244. (*Ghinger, 1974*)

Hannula, Antti- Kari, Matti: Osakassopimukset. Helsinki 2007. (*Hannula–Kari, 2007*)

Hemmo, Mika- Hoppu, Kari: Sopimusoikeus. Helsinki 2019. Saatavissa: <https://fokus-almatalent-fi.ezproxy.ulapland.fi/teos/IACBXXBTAFJB#kohta:SOPIMUSOIKEUS> (*Hemmo–Hoppu, 2019*)

Hemmo, Mika: Sopimusoikeus II. 2. painos. Helsinki 2003. (*Hemmo, 2003*)

Hemmo, Mika: Sopimusoikeus III. Jyväskylä 2005. (*Hemmo, 2005*)

Helminen, Sakari: Osakassopimuksen tehtävä. Ari Saarnilehto (toim.): Osakassopimuksesta, s. 19-34. Turku 1995. (*Helminen, 1995*)

Husa, Jaakko- Mutanen, Anu- Pohjolainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa: ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. 2. painos. Helsinki 2008. (*Husa ym, 2008*)

Immonen, Raimo- Nuolimaa, Risto: Osakeyhtiöoikeuden perusteet. Jyväskylä 2007. (*Immonen–Nuolimaa, 2007*)

Immonen, Raimo: Uuden osakeyhtiölain vaikutukset osakassopimukseen. Kirjallinen esitelmä Lakimiesliiton koulutuskeskuksen koulutustilaisuudessa: Osakassopimukset – merkitys, käyttöala ja laatiminen 17.1.2007. (*Immonen, 2007*)

Kangas, Urpo: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki 2013. (*Kangas, 2013*)

Kangas, Urpo: Perhevarallisuus-oikeus. 3. Painos. Helsinki 2018. (*Kangas, 2018*)

Koskinen, Seppo– Kairinen, Martti–Nieminen, Kimmo– Ullakonoja, Vesa–Valkonen, Vesa: Työ-oikeus. Oikeuden perusteokset. 5. painos. Helsinki 2018. (*Koskinen ym, 2018*)

Koskinen, Seppo– Nieminen, Kimmo– Valkonen, Mika: Työsuhteen päättäminen. 4. Painos. Helsinki 2019. (*Koskinen ym, 2019*)

Kyläkallio, Juhani- Irola, Olli- Kyläkallio, Kalle: Osakeyhtiö I. 6. painos. Helsinki 2015. (*Kyläkallio ym, 2015*)

Larsson, Gustaf: Utköpsproblematik i små aktiebolag, vilka är de centrala problemen och vad kan göras för att begränsa dessa? Göteborg 2011. (*Larsson, 2011*)

Lohi, Tapani: Aviovarallisuus-oikeus. Helsinki 2016. (*Lohi, 2016*)

Mäkelä, Sarianne: Osakkaan kuolema ja toimintakyvyttömyys. Helsinki 2013. (*Mäkelä, 2013*)

Norros, Olli: Velvoite-oikeus. 2. painos. Helsinki 2018. (*Norros, 2018*)

Ossa, Jaakko: Sijoitustoiminnan verotus ja verosuunnittelu. Helsinki 2002. (*Ossa, 2002*)

Pönkä, Ville: Osakassopimuksen suhde työlainsäädäntöön ja erityisesti työsopimuslaissa tarkoitettuun kilpailukieltosopimukseen. Lakimies 2011, s. 64-81. (*Pönkä, 2011*)

Pönkä, Ville: Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta. Yliopistollinen väitöskirja 2008. (*Pönkä, 2008*)

Pöyhönen, Juha: Sopimusoikeuden järjestelmä ja sopimusten sovittelu. Helsinki 1988. (*Pöyhönen, 1988*)

Pälä, Erkki: Osakassopimus pääomasijoittajan välineenä sijoituskohteen omistusrakenteen muutoksessa. Oikeustiede-Jurisprudentia 2006:XXXIX s. 221. (*Pälä 2006*)

- Saarnilehto, Ari–Annola, Vesa–Hemmo, Mika– Karhu, Juha– Kartio, Leena– Tammi–Salminen, Leena–Tolonen, Juha– Tuomisto, Jarmo– Viljanen, Mika: Varallisuus oikeus. Helsinki 2019. Saatavissa: <https://fokus-almatalent-fi.ezproxy.ulapland.fi/teos/IAIBCXJTBF#kohta:VARALLISUUSOIKEUS/piste:t1J> (käyty 20.9.2019) (*Saarnilehto ym, 2019*)
- Saarnilehto, Ari– Annola, Vesa: Sopimusoikeuden perusteet. 8. painos. Helsinki 2018. (*Saarnilehto-Annola, 2018*)
- Salminen, Joni: Exit-oikeudet osakkeenomistajien välisten ongelmien ensisijaisena ratkaisumekanismina. Pro gradu -tutkielma 2012. (*Salminen, 2012*)
- Sandström, Jan: Hemud och Lösningrätt vid övergång av aktie. Tukholma 1976. (*Sandström, 1976*)
- Savela, Ari: Osakassopimusten sitovuus ja oikeusvaikutukset. Defensor Legis N:o 4/2013. (*Savela, 2013*)
- Savolainen, Hanna: Pienyrityksen arvonmääritys oikeudellisena ongelmana, osa I: Arvokäsitteiden merkityksestä. Edilex-sarja 19/2014. (*Savolainen I, 2014*)
- Savolainen, Hanna: Pienyrityksen arvonmääritys oikeudellisena ongelmana, osa II: Arvonmäärittämisessä käytettävistä menetelmistä. Edilex-sarja 26/2014. (*Savolainen II, 2014*)
- Seppänen Harri: Käypä arvo käsitteenä ja käytännössä: Yrityksen arvonmäärityksen näkökulma ja säädösten käyvän arvon käsite. Edilex-sarja 31/2018. (*Seppänen, 2018*)
- Seppänen, Harri: Verohallinnon ohje: Verojen arvostaminen perintö- ja lahjaverotuksessa- Osa II: Yrityksen arvonmäärityksen menetelmien arviointia. Edilex-sarja 9/2019. (*Seppänen, 2019*)
- Timonen, Pekka: Corporate governance: instituutiot ja lainsäädännön merkitys. Jyväskylä 2000. (*Timonen, 2000*)
- Tornberg, Johanna–Matti Kuuliala: Suomen edunvalvontaoikeus. Helsinki 2015. (*Tornberg–Kuuliala, 2015*)
- Villa, Seppo: Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. 5. painos. Helsinki 2018. (*Villa, 2018*)

Wilhelmsson, Thomas: Vakiosopimus ja kohtuuttomat sopimusehdot. 3. painos. Helsinki 2008. (*Wilhelmsson, 2008*)

Virallislähteet

Hallituksen esitys Eduskunnalle HE 52/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi edunvalvontavaltuutuksesta sekä holhoustoimesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

Hallituksen esitys Eduskunnalle HE 109/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölaiksi.

Hallituksen esitys eduskunnalle HE 218/1994 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 3 ja 4 luvun, varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 36 §:n, huoneenvuokralain 5 §:n ja maanvuokralain 4 §:n muuttamisesta.

Hallituksen esitys Eduskunnalle HE 247/1981 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle Oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

Norges offentlige utredninger 1979:32. Formuerettslig lempningsregel.

Regeringens proposition 1975/76:81. Med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m.m.

Regeringens proposition 2004/05:85. Ny aktiebolagslag.

Udkast till lov om aftaler og andre retshandler paa formuerettens omraade 1910.

Oikeuskäytäntö

KHO 2009:8

KKO 1982 II 19

KKO 1992:88

KKO 1992:196

KKO 1996:27

KKO 2005:2

KKO 2008:74

KKO 2011:2

KKO 2012:64

Muut lähteet

Recommendation No. R (99) 4 of the Committee of Ministers to Member States on Principles concerning the Legal Protection of Incapable Adults. 23.2.1999. (Euroopan neuvoston suositus)

International Valuation Standards 2013. International Valuation Standards Council, 2013. IVS 2013-standardit suomenkielinen versio https://www.skayry.fi/wp-content/uploads/2018/02/ivs_2013-suomeksi.pdf (käyty 18.9.2019)

Lyhenteet

ABL	Aktiebolagslag 6.16.2005/551
AL	Avoliittolaki 13.6.1929/234
AvtL	Lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område 11.6.1915/218
Avtl	Lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer pvm 31.05.1918 nr. 4
EEVL	Laki edunvalvontavaltuutuksesta 25.5.2007/648
HE	Hallituksen esitys
HolTL	Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442
IVS	Arvonmäärittelyn kansainvälinen standardi
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
NOU	Norges offentlige utredninger
OikTL	Laki varallisuus-oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228
OYL	Osaakeyhtiölaki 21.7.2006/624
PK	Perintökaari 5.2.1965/40
Prop.	Regeringens proposition (Ruotsin hallituksen esitys)
TSL	Työsopimuslaki 26.1.2001/55

1 Johdanto

1.1 Tutkielman aihe

Osakeyhtiölaki (624/2006, OYL) on yleislaki, jota sovelletaan kaikkiin Suomen lain mukaan rekisteröityihin osakeyhtiöihin, ellei osakeyhtiölaissa tai muussa laissa toisin säädetä. Osakeyhtiölain mukaan osakkeenomistajat saavat päättää ja sopia keskinäisistä suhteista sekä yhtiön toimintaan liittyvistä toimintatavoista tietyin rajoituksin. Osakeyhtiölaki koostuu pakottavista ja tahdonvaltaisista normeista. Lainsäätäjällä on jättänyt osakkeenomistajille laajat vapaudet sopia keskenään osakeyhtiöön liittyvistä asioista osakassopimukseksi kutsutulla sopimuksella. Osakassopimukset ovat siis osakeyhtiön osakkaiden välillä solmittuja sopimuksia, joissa voidaan sopia laajasti erilaisista yhtiöön ja omistukseen liittyvistä asioista. Osakassopimus mahdollistaa osakkaiden keskinäisten suhteiden, oikeuksien ja velvoitteiden määrittämisen yksityiskohtaisemmin, kuin mitä osakeyhtiölaki mahdollistaa.¹ Osakassopimuksella voidaan myös varautua ennalta mahdollisiin riskeihin. Osakassopimus on yhtiöjärjestystä joustavampi tapa sopia yhtiöön liittyvistä asioista.² Osakassopimuksen osapuolena voi olla osakkaiden lisäksi itse yhtiö.³ Osakassopimuksen tekemiselle ei ole määräaikoja eikä sisältövaatimuksia.⁴

Osakassopimuksessa voidaan sopia esimerkiksi osakkeen lunastusehdosta, eli määrätä siitä, että tietyissä tilanteissa osakas on velvollinen luovuttamaan yhtiön osakkeet takaisin yhtiölle tai muille osakkaille.⁵ On tavanomaista, että yhtiö tarjoaa osakkeitaan pientä vastiketta vastaan tai ilmaiseksi siellä työskenteleville työntekijöille, etenkin merkittävässä asemassa oleville avainhenkilölle tarkoituksenaan sitouttaa työntekijä yhtiöön. Sitouttamistarkoituksen lisäksi osakkeiden antamisen taustalla voi olla osakkaan motivoiminen ja palkitseminen.⁶ Työntekijäosakas sitoutetaan tällaisissa tilanteissa usein osakassopimukseen, jossa on sovittu mm. osakkeiden lunastusehdosta irtautumistilanteita varten. Etenkin pienyhtiöt haluavat useimmiten pitää yhtiön omistuksen tiukasti tietyn henkilöpiirin sisällä ja siksi yhtiöstä

---

¹ Hannula–Kari 2007, s. 13.

² Helminen 1995, s. 19.

³ Pönkä 2008, s. 284.

⁴ Pönkä 2008, s. 5. Ks. Kyläkallio ym. 2015, s. 271.

⁵ Hannula–Kari 2007, s. 114.

⁶ Hannula–Kari 2007, s. 124.

lähtevä työntekijä on useimmiten velvollinen luovuttamaan osakkeet takaisin yhtiölle lunastushintaa vastaan.

Kuten todettu, osakkaan irtautuminen yhtiöstä voi olla osakassopimuksessa määritelty seikka, jolloin lunastusehto astuu voimaan. Yhtiöstä irtautuva osakas saa lunastettavista osakkeista vastineeksi niiden lunastushinnan, joka on usein määritelty osakassopimuksessa. Lunastushinnaksi on voitu sopia esimerkiksi osakkeiden käypä arvo tai substanssiarvo riippuen siitä, onko kyse ns. hyvästä vai huonosta lähtijästä tai sen perusteella, kauan osakas on työskennellyt yhtiössä.⁷ Jos osakas joutuu osakassopimuksen määräämällä tavalla luovuttamaan yhtiön osakkeet muille osakkaille tai yhtiölle ja lunastushinta on huomattavasti osakkeiden käypää arvoa alhaisempi, voi lunastushinnan kohtuullisuuden arviointi olla tarpeen. Lunastushintaa voidaan sovittaa oikeustoimilain 36 §:n sovittelusäännöksen nojalla, mikäli sen soveltamisen ehdot täyttyvät.⁸ Sovitteluun tulisi kuitenkin suhtautua pidättyväisesti, koska sopimus on lähtökohtaisesti aina sen solmineita osapuolia sitova.⁹

Osakassopimuksen lunastushinnan kohtuuttomuuteen liittyy problematiikkaa, koska mikään voimassa oleva laki, oikeuskäytäntö tai oikeuskirjallisuus ei anna suoraa vastausta sille, milloin lunastusehto on kohtuuton tai sille, onko osakkaan irtautumisperusteella vaikutusta sovitteluharkintaan. Osakas voi irtautua yhtiöstä monella eri tavalla, joko omaehtoisesti, työnantajan päätöksestä, taikka muuten vastoin omaa tahtoaan. Osakas voi irtisanoutua itse, jolloin myös osakassopimuksessa sovittu lunastushinta on ennakoitavissa. Osakas voi joutua lähtemään yhtiöstä myös vasten tahtoaan esimerkiksi tilanteessa, jolloin työnantaja päättää työntekijän työsuhteen muusta kuin henkilöstä riippuvista syistä. Osakas voi myös joutua irtautumaan yhtiöstä, jos hän joutuu työkyvyttömäksi sairauden tai tapaturman seurauksena tai kuoleman vuoksi. Osakas voi joutua myös luopumaan osakkeistaan avioeron seurauksena lunastusehdon mukaisesti. Yllämainituissa tilanteissa lunastushinta voi tuntua osakkaasta tai hänen perillisestään hyvinkin kohtuuttomalta, mutta onko irtautumisperusteella todellisuudessa mitään merkitystä kohtuuttomuuden arvioinnissa?

Tämän tutkielman aiheena ovat siis osakassopimukset ja niissä sovittujen lunastusehtojen kohtuuttomuus eri irtautumistilanteissa. Aihe rajautuu koskemaan työsopimuslain (55/2001,

---

⁷ Pönkä 2008, s. 247. Ks. Savela, LM 1/2001.

⁸ Pönkä 2008, s. 419 ja 428.

⁹ HE 247/1981, s. 12.

TSL) mukaista työntekijää, joka on osakeyhtiössä avainhenkilön asemassa. Tutkimustehtävän toteuttaminen edellyttää aihealueen yksityiskohtaista pohjustamista, ja siksi tutkielman ensimmäiset luvut käsittelevät osakassopimusten taustaa, sääntelyä, kohtuuttomuutta, lunastusehtoja sekä osakearvon määrittämistä. Edellä olevien asioiden ymmärtäminen on edellytyksenä ratkaista tutkimusongelma tässä tutkimuksessa. Osakassopimuksen lunastusehtojen kohtuuttomuuden arvioimiseksi on olennaista ymmärtää sopimusoikeuden perusteet, osakassopimusten tausta ja sääntelypohja sekä osakeyhtiölainsäädäntö ja oikeustoimilain sovittelusäännöksen soveltuvuus. Osakkeen lunastushinnan kohtuullisuusarvioinnissa on tärkeää myös tuntea osakkeen oikeudellisen arvonmäärityksen perusteet, joiden avulla saadaan vertailupohjaa lunastushinnan määrittämiselle.

Havainnollistan tutkimusaiheittani käytännön esimerkin avulla. Tämä esimerkki kulkee mukana tutkielman alusta loppuun ja sen kautta itse tutkimuskysymys lopulta konkretisoituu: *työntekijä saa yhtiöltä osakkeita niiden käypää arvoa alempaan hintaan sitouttamistarkoituksessa. Työntekijäosakkaan, yhtiön ja muiden osakkeenomistajien välillä laaditaan osakassopimus, jossa sovitaan osakkeiden lunastusehdosta: jos työntekijä irtautuu ennen kuin työsuhte on kestänyt viisi vuotta, tulee työntekijän luovuttaa osakkeet yhtiölle tai osakkaille niiden substanssiarvon tai nimellisarvon hintaan. Mikäli työsuhte on kestänyt viisi vuotta tai enemmän, osakkeiden lunastushinta määräytyy osakkeiden käyvän arvon mukaan.* Tällainen lunastusehto voi tuntua työntekijästä kohtuuttomalta, varsinkin jos osakkeiden arvo on noussut moninkertaiseksi kuluneiden vuosien aikana.

Rajaan tutkielman aiheen koskemaan yksityisiä osakeyhtiöitä (OY). Julkiset osakeyhtiöt jäävät tässä tutkimuksessa tarkastelun ulkopuolelle (OYJ). Tarkastelun kohteena ovat osakassopimukset ovat tässä tutkimuksessa ns. ”pienosakassopimuksia” ja niissä osapuolina ovat työntekijä, osakeyhtiö ja muut osakkaat. Rajaan lunastusehdon kohtuuttomuuden tarkastelun osakkeiden arvostamista koskevaan kysymykseen.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, onko työntekijänä olevan osakkaan irtautumisperusteella merkitystä lunastusehdon kohtuuttomuusarviointiin. Tarkastelen irtautumisperusteina työntekijän oma-aloitteista irtisanoutumista, irtisanomista työnantajan toimesta, osakkaiden konfliktitilannetta ja avioerotilannetta, jossa osakas joutuu luovuttamaan yhtiön osakkeita tasinkona puolisolleen. Tarkastelen myös työntekijän toimintakyvyttömyyden ja kuolemantapauksen vaikutusta lunastusehdon kohtuuttomuusarviointiin.

Vain harvat osakassopimuksia koskevat riidat ovat päättäneet tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tämä johtuu siitä, että riidat sovitaan yhtiön sisällä tai välimiesmenettelyssä. Oikeuskäytännön niukkuudesta huolimatta kyse on yleisestä ongelmasta, joka aiheuttaa paljon riitoja ja epäselvyyttä osakeyhtiöissä.¹⁰ Tutkielman tarkoitus on selvittää lunastusehdoissa olevaa osakkeen arvostamishdon kohtuuttomuutta tarkemmin eri irtautumistilanteissa.

1.2 Tutkimusmenetelmä

Tämä tutkielma perustuu oikeusdogmaattiseen eli lainopilliseen tutkimukseen. Oikeusdogmatiikka perustuu oikeuslähteisiin, joita käytetään etusijasääntöjen osoittamassa järjestyksessä. Oikeusdogmatiikan tärkein tehtävä on selvittää, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö tiettyä oikeusongelmaa käsiteltäessä. Kyse on siis oikeusjärjestyksen tulkinnasta, jossa tutkitaan sääntöjä ja niiden sisältöä sekä systematisoidaan eli jäsennetään voimassa olevaa oikeutta.¹¹ Tutkielmassa on lainopillisen tutkimuksen lisäksi hieman oikeusvertailevaa tutkimusta. Tarkastelen eri Pohjoismaiden oikeustoimilain 36 §:n sisältöä ja soveltamisalaa vertaamalla sitä Suomen vastaavaan säännökseen. Muissa Pohjoismaissa kotimaista oikeustoimilakia vastaavaa säännöstä kutsutaan yleensä sopimuslaiksi.¹² Lunastusehtojen osalta tarkastelen myös Ruotsin osakeyhtiölain luovutuksenrajoitusta koskevia säännöksiä.

Tutkielmani perustuu pitkälti osakassopimusten tulkintaan ja niissä olevien lunastusehtojen kohtuullisuuden arvioimiseen. Osakassopimusten oikeusdogmaattinen lähestyminen alkaa ensisijaisesti laeista. Mikäli eduskunnan säätämä laki puuttuu, annetaan tilaa lain esitöille, oikeuskäytännölle, korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuille, sekä oikeuskirjallisuudelle. Tässä työssä lainopillinen tutkimus perustuu pitkälti oikeuskirjallisuuden varaan, koska osakassopimuksia ei säätele suoraan mikään suomalainen laki.

---

¹⁰ Tutkielman aiheen valinnassa auttoi asianajaja ja työnantajani Mika Tahkola, joka on työskennellyt vuosia yhtiöoikeudellisten tapausten parissa. Suvussani on myös paljon yrittäjiä, jotka ovat törmänneet vastaaviin ongelmatilanteisiin.

¹¹ Husa–Pohjolainen 2008, s. 20.

¹² Nimitän säädöksiä tässä tutkielmassa oikeustoimilaeiksi, vaikka kyseisissä maissa ei tällaista terminologiaa yleensä käytetä. Ks. Wilhelmsson 2008, s. 111–112, jossa tarkemmin Suomen ja muiden Pohjoismaiden yleisten sovitteluinstituutioiden eroista.

1.3 Tutkielman rakenne ja lähteet

Tutkielma koostuu yhdeksästä itsenäisestä luvusta. Ensimmäisessä luvussa käsitellään tutkielman aihetta ja sen taustaa, tutkimusmenetelmiä sekä tutkielman rakennetta ja lähteitä. Toisessa luvussa käsitellään osakassopimusten määritelmiä, tavoitteita ja tarkoitusta. Kolmannessa luvussa siirryn tarkastelemaan osakassopimusten oikeudellista sääntelyä osakeyhtiölain sekä sopimusoikeudellisten normien ja periaatteiden valossa. Neljäs luku käsittelee ensin sopimusten kohtuuttomuutta yleisen sovittelusäännöksen osalta ja sittemmin osakassopimusten osalta. Neljännessä luvussa on myös vertailua eri Pohjoismaiden oikeustoimilain 36 §:n säännösten osalta. Viides luku koskee osakassopimusten lunastusehtoja ja kuudes luku osakearvon määrittämistä eri arvonmääritysmenetelmien avulla. Seitsemäs luku käsittelee tutkielman kannalta merkittäviä korkeimman oikeuden tuomioita ja kahdeksannessa luvussa lunastusehtojen kohtuuttomuutta arvioidaan eri irtautumistilanteissa. Viimeinen eli yhdeksäs luku nitoo yhteen tämän tutkielman johtopäätökset.

Tutkielmassa on käytetty laajasti eri oikeuslähteitä, kuten lakeja, joista merkittävimmät ovat osakeyhtiölaki (624/2006), laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929), työsopimuslaki (55/2001), perintökaari (40/1965) sekä laki holhoustoimesta (442/1999). Myös lakien hallituksen esitykset ovat toimineet tässä tutkielmassa merkittävinä oikeuslähteinä. Vaikka tutkielman aiheeseen liittyen ei ole suoraa vastaavaa kotimaista oikeuskäytäntöä, olen tuonut esille muutamia merkittäviä korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja, kuten KKO 2008:74, KKO 1992:196 sekä KKO 1992:88. Tärkeä osa lähdeaineistosta koostuu oikeuden perusteoksista, oikeustieteilijöiden tutkielmista sekä muusta oikeuskirjallisuudesta. Tutkielman kansainvälinen vertailu perustuu Pohjoismaiden kansalliseen lainsäädäntöön sekä niitä koskeviin lainvalmistelutöihin.

2 Osakassopimusten taustaa

2.1 Osakassopimuksen määritelmä

Osakeyhtiölaki koostuu pakottavista ja tahdonvaltaisista normeista, jotka luovat puitteet osakeyhtiön toiminnalle. Laissa ei voida kuitenkaan varautua kaikkiin osakeyhtiön sidosryhmien tarpeisiin. Vaikka useimmista asioista voidaan määrätä yhtiöjärjestyksessä, ei kaikkien yhtiön omistajien tarpeiden huomioiminen onnistu pelkän yhtiöjärjestyksen turvin. Lainsäätäjällä on jättänyt osakkeenomistajille mahdollisuuden määrätä useimmista osakeyhtiön

toimintaan liittyvistä asioista osakassopimukseksi kutsutulla sopimuksella.¹³ Osakassopimuksista ei ole säännelty laissa, vaan niitä ohjaavat varallisuus oikeudellisia oikeustoimia koskevat oikeustoimilain säännökset, sekä sopimusoikeuden yleiset periaatteet.¹⁴

Oikeustieteilijä Pönkä määrittelee osakassopimuksen sopimukseksi, jonka osapuolina olevat osakeyhtiön osakkeenomistajat sopivat muun muassa keskinäisistä suhteistaan ja asemastaan yhtiössä, osakkeisiin liittyvien oikeuksien käytöstä ja yhteistyöhankkeen rahoituksen järjestämisestä (suppea määritelmä). Osakassopimukseen voi liittyä myös muita tahoja kuin osakkeenomistajat (laaja määritelmä). Tyypillistä on, että sopimuksen kohteena oleva yhtiö tai yhtiön merkittävä velkoja on liittynyt osakassopimukseen.¹⁵

Kyläkalliot ja Irola lähtevät osakassopimuksen määrittelyssä siitä, että osakkeenomistajat sopivat käyttäytymisestään yhtiön asioissa. Sopimus voi olla tilapäinen tai koskea esimerkiksi yhtä yhtiökokousta tai siellä tapahtuvaa äänestystä. Osakassopimuksella voidaan myös pyrkiä sääntelemään sopimuskumppanien toimintaa yhtiöön liittyvissä asioissa tietyn ajan tai mahdollisesti koko sen ajan, minkä sopimuskumppanit ovat yhtiön osakkaita. Kuten Kyläkalliot ja Irola toteavat, osakassopimusta ei ole laissa säännelty. Tämän vuoksi osakassopimusta heidän mukaansa voidaan määritellä tai kuvata eri yhteyksissä toisistaan poikkeavasti.¹⁶ Hannula kuvaa osakassopimusta yhtiön omistajien väliseksi sopimukseksi, jossa säännellään osakkeenomistajien keskinäisiä suhteita ja heidän oikeuksiaan sekä velvollisuuksiaan yhtiössä. Tyypillisenä Hannula pitää sitä, että myös yhtiö on liittynyt sopimukseen, jolloin sopimuksessa voidaan tietyissä rajoissa sopia myös yhtiön ja osakkeenomistajan keskinäisistä suhteista.¹⁷

---

¹³ Hannula–Kari 2007, s. 13.

¹⁴ Kyläkallio ym. 2015, s. 274.

Hallituksen esityksessä HE 109/2005 on mainittu osakassopimus, s. 102.

¹⁵ Pönkä 2008, s. 1.

¹⁶ Kyläkallio ym. 2015, s. 274.

¹⁷ Hannula–Kari 2007, s. 13. Ks. Pönkä 2008, s. 3, jossa hän tuo esille, että yhtiöoikeudellisessa kirjallisuudessa on kritisoitu ”osakas”- käsitteen käyttämistä puhuttaessa osakeyhtiön osakkeenomistajista. Osakas-sanalla on katsottu viittaavan jonkin konkreettisen palan omistamiseen yhtiössä, vaikka todellisuudessa osakeyhtiön osakkaan omistus kohdistuu osakkeen tuottamiin oikeuksiin. Osakas-sanalla käyttö sopii enemmän kuolinpesää koskevaan terminologiaan. Siispä ”osakassopimusta” voidaan pitää harhaanjohtavana käsitteenä puhuttaessa osakeyhtiön osakkeenomistajien välisestä sopimisesta. Parempi ilmaisu olisi ”osakkeenomistajien sopimus”. Vrt. Ruotsissa ”aktieägaravtal”. Suomen kirjallisuudessa osakassopimus on kuitenkin vakiintunut käsite.

Osakassopimusta voidaan pitää yhtenä tärkeimmistä työkaluista kontrolloitaessa osakkeenomistajien välisiä keskinäisiä suhteita ja suhdetta yhtiöön. Osakassopimuksille on tyypillistä niiden muotovapaus sopimusvapauden rajoissa. Osakassopimuksia koskee yleiset sopimusoikeudelliset periaatteet.¹⁸ Osakassopimus on sopimusvälineenä joustavampi kuin yhtiöjärjestys. Osakassopimuksen ehdot velvoittavat vain sopimuksen osapuolia, eikä osakassopimuksella ole yhtiöjärjestyksen kaltaista yhtiöoikeudellista vaikutusta. Osakassopimus voidaan siis solmia koskemaan vain tiettyä omistajapiiriä. Osakassopimuksia ei tarvitse rekisteröidä samoin kuin yhtiöjärjestystä.¹⁹ Yhtiöjärjestykset ovat julkisia asiakirjoja kaupparekisterissä, toisin kuin osakassopimukset ovat lähtökohtaisesti salaisia asiakirjoja.²⁰ Tämän vuoksi kaikki yhtiöjärjestyksen muutokset tulee aina ilmoittaa rekisteröitäväksi ja muutosten voimaantulo voi olla hidasta ja työlästä.

Osakassopimuksen ehtoja voidaan muuttaa sopimusvapauden rajoissa, jolloin edellytetään kaikkien osapuolten sopimusta, ellei muutoksien tekemisestä ole toisin sovittu. Osakassopimus tulee voimaan sen allekirjoitushetkenä, ellei ole toisin sovittu.²¹ Osakassopimusten heikkoutena voidaan pitää sen heikompaa yhtiöoikeudellista sitovuutta suhteessa yhtiöjärjestykseen. Osakassopimus ei sido yhtiötä, ellei yhtiö ole sopimuksen osapuolena. Hannulan mukaan osakassopimusten heikkoutena voidaan pitää myös sitä, että osakkeen siirronsaaja ei tule automaattisesti sidotuksi osakassopimukseen vaan sitovuus edellyttää erillistä sopimista asiasta.²² Osakassopimuksen osapuolet voivat sopia vapaasti sen voimassaolosta. Sopimus voi olla irtisanottava tai määräaikainen. Osakassopimuksissa sovitaan usein, että tietyt määräykset pysyvät voimassa sopimuksen päättymisen jälkeenkin, kuten sopimussakko, salassapitovelvollisuus, kilpailukiello, riidanratkaisua ja sovellettavaa lakia koskevat määräykset.²³

2.2 Osakassopimusten tarkoitus

Osakassopimuksen tarkoitus vaihtelee riippuen yhtiön muodosta, tavoitteista sekä osapuolista.²⁴ Osakassopimuksen tarkoituksena voi olla osakkeenomistajien yhteistoiminnan

---

¹⁸ Pönkä 2008, s. 5.

¹⁹ Hannula–Kari 2007, s. 13.

²⁰ Hannula–Kari 2007, s. 14. Ks. Pönkä 2008, s. 5.

²¹ Hannula–Kari 2007, s. 13.

²² Hannula–Kari 2007, s. 16.

²³ Kyläkallio ym. 2015, s. 277.

²⁴ Kyläkallio ym. 2015, s. 275. Ks. Myös Pönkä 2008, s. 7 ja Hannula–Kari 2007, s. 46.

sääntely yhtiön piirissä sekä heidän oikeuksiensa ja velvollisuuksien määrittäminen suhteessa toisiinsa ja yhtiöön. Sopimuksen kohteena voi olla sekä yhtiöoikeudellisia että muitakin kysymyksiä. Osakassopimuksessa voidaan sopia esimerkiksi tuotteiden myynnistä, markkinoinnista, hinnoista sekä yhtiön johdon tai henkilökunnan kokoonpanosta. Osakassopimuksilla pyritään usein vahvistamaan vähemmistöosakkeenomistajan²⁵ asemaa takaamalla hänelle tietyt oikeudet. Toisaalta osakassopimuksilla voidaan turvata enemmistöosakkeenomistajienkin asemaa. Osakkeenomistaja voi osakassopimuksessa luopua sellaisista oikeuksista, jotka kuuluisivat hänelle OYL:n tai muun lain nojalla ja toisaalta ottaa vastaan sellaisia velvoitteita, jotka eivät suoraan lain mukaan kuuluisi hänelle.²⁶

Osakassopimukset on usein mielletty yksinkertaisemmaksi, kevyemmäksi ja vapaammaksi instrumentiksi kuin yhtiöjärjestys tai OYL:n säännökset.²⁷ Osakassopimuksilla pystytään myös reagoimaan edellä mainittuja nopeammin muuttuneisiin yhtiön tilanteisiin. Voidaan todeta, että osakassopimus on monelta osalta tarpeellinen työkalu yhtiön toiminnan kontrolloimiseksi.²⁸ Hannula on jaotellut eri tyyppisiä osakassopimuksia mm. pääomasijoittajan osakassopimuksiin, yrittäjäkumppanien osakassopimuksiin ja suku- ja perheyhtiön osakassopimuksiin.²⁹ Tämä tutkielma painottuu esimerkkitapauksen valossa tarkastelemaan pääosin yrittäjäkumppanien ja suku- ja perheyhtiöiden osakassopimuksia. Tarkastelun pääkohtana ovat kuitenkin vähemmistöosakassopimukset.

2.3 Eri tyyppisiä osakassopimuksia

2.3.1 Yrittäjäkumppanien osakassopimus

Hannulan mukaan yrittäjäkumppanien osakassopimuksella tarkoitetaan sopimusta, joka on solmittu osakeyhtiössä, jonka omistus on jakautunut yrittäjäkumppanien kesken. Omistus voi olla keskittynyt tai jakaantunut tasan yrittäjäkumppanien kesken. Yrittäjäkumppanien osakassopimuksissa osakkeiden hinta on usein osakkeita merkittäessä tai myytäessä matala, koska tarkoituksena on kannustaa osakasta työnteossa. Myyntihinta lasketaan usein

---

²⁵ Vähemmistöosakkaasta luvussa 2.5.4.

²⁶ Kyläkallio ym. 2015, s. 275. Ks. Pönkä 2008, s. 9, sekä Hannula–Kari, s. 62. Molemmat ovat todenneet, että käytännössä osakassopimus olisi hyvä laatia lähes aina, kun yhtiön omistaa useampi kuin yksi henkilö.

²⁷ Helminen 1995, s. 19.

²⁸ Pönkä 2008, s. 89.

²⁹ Hannula–Kari 2007, s. 46.

nettovarallisuusarvon perusteella tai jopa alkuperäisen merkintähinnan tai muun matalamman arvon mukaan. Osakkeen luovutusrajoitukset ovat yleisiä tällaisissa osakassopimuksissa. Rajoitukset on usein tehty jo yhtiöjärjestykseen. Tällaisissa osakassopimuksissa työntekovelvoite ja työssä pysymisehdot ovat myös yleisiä.³⁰ Osakassopimukseen merkitään yleensä myös tilanteet, jolloin osakkaan tulee luopua osakkeistaan. Tällaisia tilanteita voi olla esimerkiksi työntekovelvoitteen laiminlyönti tai työkyvyttömäksi joutuminen. Samoin osakkaan lähtiessä yhtiöstä, joutuu hän usein myymään osakkeensa. Osakassopimuksen ehdot myydä osakkeita riippuvat usein siitä, onko kyse ns. ”hyvästä lähtijästä” vai ”huonosta lähtijästä”. Huonon lähtijän ehdot ovat yleensä huonommat kuin hyvän lähtijän ehdot.³¹ Yrittäjäkumppanien osakassopimuksessa voidaan myös turvata osakkaan enemmistöasemaa ja selkeyttää vähemmistöosakkaiden asemaa yhtiössä.³²

2.3.2 Suku- ja perheyhtiöiden osakassopimus

Suku- ja perheyhtiöissä on ominaista osakkaiden erilaiset suhtautumiset yhtiöön. Omistamiseen liittyy osakkeiden arvonnousun ja osinkojen lisäksi tunnearvoa ja muita rahassa mittaamattomia seikkoja. Ominaista on myös se, että omistus halutaan pitää suvun tai vähintäänkin tietyn rajatun omistuspäivän sisällä.³³ Monissa suku- ja perheyhtiöissä ei ole osakassopimusta, vaan asioista on sovittu keskenään ilman kirjallista sopimusta tai pidetty niitä itsestään selvyyksinä. Perhe- ja perintöoikeudellisesta näkökulmasta olisi tärkeää laatia osakassopimus, jos halutaan varmistua, että osakkeet pysyvät tietyssä omistajapiirissä. Osakkeiden siirtymiseen lahjana tai perintönä voidaan asettaa ehtoja, joiden mukaan ne ovat avio-oikeuden ulkopuolella, jolloin mahdollisen avioeron tai kuoleman jälkeen osakkeet jäävät osituksen ulkopuolelle.³⁴

2.4 Osakassopimuksen suhde yhtiöjärjestykseen

Osakkeenomistajien keskinäistä sopimusvapautta määrittelee lakien lisäksi yhtiöjärjestyksen normit. Yhtiöjärjestyksen sisällöstä säätelee OYL 2:3 ja lisäksi useat OYL:n säännökset

---

³⁰ Hannula–Kari 2007, s. 55–56.

³¹ Hannula–Kari 2007, s. 57. Ks. Good leaver ja bad leaver luvussa 5.3.

³² Hannula–Kari 2007, s. 58.

³³ Hannula–Kari 2007, s. 60.

³⁴ Hannula–Kari 2007, s. 63.

asettavat sille sisältövaatimuksia.³⁵ Yhtiöjärjestys on siis OYL:n säätämä normisto, joka on osakeyhtiölain olemassaololle välttämätön. Osakassopimukset ovat sen sijaan vapaaehtoisia sopimuksia, joita säätelee yleiset sopimusoikeudelliset periaatteet. Osakassopimukset sitovat pääsääntöisesti vain siihen liittyneitä osapuoлия. Siispä yhtiö ei tule automaattisesti sidotuksi osakassopimukseen. Yhtiöjärjestys taas sitoo niin nykyisiä kuin tuleviakin osakkeenomistajia sekä yhtiötä. Yhtiöjärjestys on viranomaiskontrollin alainen. Yhtiöjärjestykseen tehtävä muutos edellyttää voimaantullakseen kaupparekisterimerkintää. Osakassopimukseen ei liity tällaista rekisteriviranomaisen kontrollia, joten sopimus astuu voimaan, kun se allekirjoitetaan.³⁶ Vaikka osakas olisi sitoutunut osakassopimukseen, hän voi yhtiöoikeudellisella tasolla toimia osakassopimuksen vastaisesti.³⁷ Kuitenkin osakassopimuksen osapuolet haluavat usein, että osakassopimuksen ehdot tulevat yhtiöjärjestyksen sitovuusvaikutuksen piiriin. Osakassopimus voidaan kokonaan tai osittain sisällyttää yhtiöjärjestykseen, sopimusehtojen tulee vain olla OYL:n pakottavien säännösten mukaisia.³⁸

2.5 Osakassopimuksen osapuolet

2.5.1 Osakkeenomistajat

Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on todettu, että osakkeenomistajat voivat tehdä keskenään pätevän osakassopimuksen. Sama asia on todettu jo vuoden 1985 osakeyhtiölaissa.³⁹ Osakassopimuksen sopijapuolten välinen sitovuus on yleisesti hyväksytty muuallakin Pohjoismaissa. Osakassopimuksia koskee yleiset sopimusoikeudelliset säännökset, eli sopimusvapaus ja toisaalta sopimusvapautta rajoittavat säännökset, jotka luovat rajoja sopimusten sitovuudelle mm. sopimuksen sovittelua ja pätemättömyyttä koskevilla säännöksillä.⁴⁰ Osakassopimuksella osakkeenomistajat voivat sopia laajasti keskinäisistä suhteista, oikeuksista ja velvoitteista yhtiössä. Yhtiö voi olla osapuolena, mutta lähellekään aina sitä ei ole otettu osaksi osakkeenomistajien sopimusta. Osakassopimukseen

---

³⁵ Tällaisia yhtiöjärjestyksen sisältöä määrittäviä säännöksiä ovat esimerkiksi OYL:n 3 luvussa säädellyt erilaiset osakelajit, erilaiset äänimäärät, äänivallattomat osakkeet sekä osakkeen luovutus- ja hankintarajoitukset, joita ovat lunastus- ja suostumuslausekkeet.

³⁶ Hannula–Kari 2007, s. 13.

³⁷ Helminen 2006, s. 99.

³⁸ Pönkä 2008, s. 44.

³⁹ Caselius ym. 1973, s. 159.

⁴⁰ Sopimuksen sovittelusta tarkemmin luvussa 4.

ei myöskään tarvitse ottaa mukaan kaikkia osakkaita, vaan sopimusvapauteen liittyvän sopimuskumppanin valinnanvapauden nojalla osakkaat saavat tehdä esimerkiksi enemmistöosakkaiden osakassopimuksia.⁴¹ Osakassopimus ei sido kolmansia osapuolia, jotka eivät ole nimenomaisesti hyväksyneet sopimusta.⁴² Niinpä yhtiö, osakkeenomistajat tai velkojat eivät tule automaattisesti osakassopimuksen osapuoliksi.

2.5.2 Yhtiö osapuolena ja yhtiöoikeudellinen sitovuus

Yhtiö ei tule automaattisesti sidotuksi osakassopimukseen sopimusoikeudellisin perustein. Osakassopimusta ei tarvitse yhtiön päätöksenteossa ja johdossa ottaa huomioon sen vuoksi, että kaikki yhtiön osakkeenomistajat ovat sen osapuolina.⁴³ Koska osakassopimus ei sido automaattisesti kolmatta henkilöä, ei se sido myöskään automaattisesti yhtiötä.⁴⁴ Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on suhtauduttu pääosin myönteisesti osakeyhtiön mahdollisuuteen sitoutua osakassopimukseen. Osakeyhtiössä päätöksen yhtiön sitoutumisesta osakassopimukseen tekee joko hallitus tai yhtiökokous. Päätöksessä otetaan huomioon osakassopimuksen sisältö ja OYL:n toimivaltasäännökset.⁴⁵ Pönkä toteaa osakassopimuksia käsittelevässä väitöskirjassaan, että yhtiön liittyminen osakassopimukseen ei tarkoita, että sopimus saisi yhtiöoikeudellista vaikutusta. Hän varoittaaakin sopimus- ja yhtiöoikeudellisten tasojen sekoittamista keskenään.⁴⁶ Kuitenkin käytännössä nähdään sekatyyppeisiä osakassopimuksia, joissa säännellään sekä osakkeenomistajien keskinäisiä asioita että osakkeenomistajien ja yhtiön välisiä asioita.⁴⁷ Yhtiön sitouttamista osakassopimukseen on pidetty erityisen tärkeänä silloin, kun halutaan varmistaa yhtiön johdon tietoisuus sopimuksen olemassaolosta ja sisällöstä.⁴⁸ Jotta osakassopimuksen määräyksellä olisi yhtiöoikeudellinen vaikutus, määräyksen pitää olla myös yhtiöjärjestyksessä. Osakassopimuksen määräyksen tulee tällöin täyttää OYL:ssa yhtiöjärjestykselle asetetut edellytykset. Yhtiöjärjestykseen ei

---

⁴¹ Hannula–Kari 2007, s. 13.

⁴² Pönkä 2008, s. 273. Sopimus voi velvoittaa tai sitoa sopimussuhteen ulkopuolista henkilöä vain erityistapauksissa lainsäädännön nojalla. Esim. Työehtosopimuslaki 436/1946, 4.1 ja 6 §.

⁴³ Hannula–Kari 2007, s. 15.

⁴⁴ Hannula–Kari 2007, s. 15, Pönkä 2008, s. 280–281. Tämän kannan on vahvistanut korkein oikeus tapauksessa KKO 1994:95.

⁴⁵ Pönkä 2008, s. 282.

⁴⁶ Pönkä 2008, s. 284. Ks. Hannula–Kari 2007, s. 16, jossa korostetaan, että osakassopimuksella pyritään usein saamaan siinä oleville ehdoille mahdollisimman suuri yhtiöoikeudellinen vaikutus ja sitovuus. Yhtiöoikeudellista sitovuutta on usein pyritty parantamaan mm. sopimukseen sisällytetyillä sopimussakko-, vahingonkorvaus- ja muilla seuraamuslausekkeilla.

⁴⁷ Pönkä 2008, s. 284.

⁴⁸ Pönkä 2008, s. 285.

voida ottaa määräystä, joka on OYL:n tai muun lain pakottavan säännöksen taikka hyvän tavan vastainen.⁴⁹

2.5.3 Osakassopimus ja yhtiön johto

Pienissä osakeyhtiöissä osakkeenomistajat muodostavat useimmiten yhtiön johdon sellaisenaan. Usein herää kysymys siitä, onko yhtiön hallitus velvollinen ottamaan huomioon osakassopimuksen määräykset päätöksenteossaan? Oikeuskirjallisuudessa tätä kysymystä on pohdittu, mutta asiassa on päädytty vastakkaisiin lopputuloksiin.⁵⁰ Pönkä toteaa, että yhtiön hallitus on päätöksenteossaan velvollinen ottamaan huomioon myös yhtiön edun osakkeenomistajien edun lisäksi, mutta hallituksen jäsenen vapaaseen harkintavaltaan ei tulisi puuttua sopimuksin. OYL:n mukaisia toimivallanjakosäännöksiä ei tule voida syrjäyttää osakassopimuksin.⁵¹ Tämä siis puoltaa kantaa, että yhtiön hallitus voi tehdä osakassopimuksen vastaisiakin päätöksiä sitovasti. Vastakkaista kantaa tukee oikeustieteilijä Hannula, joka on todennut, että jos hallitus ei tottele tai toteuta osakassopimuksen määräyksiä ja hallituksen jäsenet eivät ole suoraan osakassopimuksen sopijapuolia, sopijapuolten käytännössä ainoa vaihtoehto on vaihtaa hallitus itselle mieleiseksi.⁵² Suomen oikeuskirjallisuudessa on suhtauduttu hieman kielteisesti siihen, että hallituksen jäsenet eivät ole sidottuina osakassopimukseen, mutta yhtiö on. Hallitus ei voi sitoutua sellaiseen sopimukseen, jonka noudattaminen voi syrjäyttää OYL:n mukaiset toimivaltasäännökset. Yhtiön johdon tulee toimia aina yhtiön edun mukaisesti, eikä johdon liittyminen sopimukseen ainakaan paranna tätä velvollisuuden toteutumista.⁵³

2.5.4 Pienosakassopimus ja työntekijäosakkaat

Osakeyhtiön pienimmät osakkaat eivät useinkaan ole varsinaisen osakassopimuksen sopijaosapuolina. Muut osakkaat solmivat heidän kanssaan ns. pien- tai vähemmistöosakassopimuksen.⁵⁴ Pienosakassopimusten tarkoituksena on usein saada vähemmistöosakkaat sitoutumaan tiettyihin keskeisimpiin ehtoihin, jotka koskevat usein osakkaiden hallintaa ja luovutusta tietyissä tilanteissa, vaikka he eivät kuuluisikaan

---

⁴⁹ Kyläkallio ym. 2015, s. 276–277.

⁵⁰ Ks. Pönkä 2008, s. 175–176.

⁵¹ Pönkä 2008, s. 175.

⁵² Hannula–Kari 2007, s. 70.

⁵³ Pönkä 2008, s. 183.

⁵⁴ Hannula–Kari 2007, s. 42.

varsinaiseen osakassopimukseen.⁵⁵ Vähemmistöosakassopimuksilla enemmistöosakkeenomistajat voivat pitää päätäntävällän sovituista asioista itsellään ja samalla varsinaisen osakassopimuksen sisältö pysyy tietyn omistajapiirin omana tietona, koska osakassopimukset eivät lähtökohtaisesti ole julkisia.⁵⁶ Työntekijöiden palkitseminen osakkeilla on yleistä etenkin noteeraamattomissa osakeyhtiöissä. Siispä työntekijät ovat usein vähemmistöosakkaita osakeyhtiössä. He ovat saattaneet saada pienen määrän yhtiön osakkeita sitouttamis- ja kannustamistarkoituksessa. Vähemmistöosakassopimuksissa sovitaan usein työntekovelvoitteesta, luovutuksen rajoituksista, salassapitovelvoitteesta, kilpailukiellosta ja sopimusrikkomusten seuraamuksista.⁵⁷

3 Osakassopimusten sääntely

3.1 Osakeyhtiölain säännökset

Osakeyhtiölaki on yleislaki, jota sovelletaan kaikkiin Suomen lain mukaan rekisteröityihin osakeyhtiöihin, ellei OYL:ssa tai muussa laissa säädetä toisin. Osakeyhtiö voi olla yksityinen tai julkinen (OYL 1:1.1). Tässä tutkielmassa keskityn tarkastelemaan aihetta yksityisten osakeyhtiöiden osalta. Vuonna 2006 voimaan tullut osakeyhtiölaki sisältää aikaisempaan lakiin verrattuna enemmän dispositiivisia säännöksiä: osakkeenomistajat voivat yhä laajemmin sopia yhtiön asioista yhtiöjärjestystasolla. Uusi sääntely ei kuitenkaan vähennä osakkeenomistajien tarvetta laatia osakassopimusta, koska osakassopimuksen ja yhtiöjärjestyksen erot eivät ole muuttuneet uuden lain myötä.⁵⁸ Uuden osakeyhtiölain esitöissä suhtaudutaan myönteisesti osakassopimusten laadintaan.⁵⁹ Elinkeinotoiminnan yleisenä lähtökohtana voidaan pitää sopimusvapautta. Siksi sopimusvapautta rajoittavien pakottavien säännösten tulisi olla aina hyväksyttävästi perusteltavissa.⁶⁰

Osakeyhtiölain ensimmäiseen lukuun on kirjattu keskeisimmät osakeyhtiötä koskevat oikeusperiaatteet. Nämä lakiin merkityt periaatteet ovat pääsäännön mukaan pakottavia, mutta niistä voidaan poiketa tietyissä tilanteissa. Esimerkiksi osakeyhtiölaissa on monia säännöksiä, joissa poiketaan näistä periaatteista. OYL:n 1 luvun periaatteiden lisäksi muista kyseisen lain

---

⁵⁵ Hannula–Kari 2007, s. 121.

⁵⁶ Hannula–Kari 2007, s. 122, Pönkä 2011, s. 79.

⁵⁷ Hannula–Kari 2007, s. 85–86.

⁵⁸ Hannula–Kari 2007, s. 9.

⁵⁹ HE 109/2004, s. 102, 129 ja 204.

⁶⁰ Pönkä 2008, s. 28, Ks. Timonen 2000, s. 33.

säännöksistä on johdettavissa muitakin periaatteita, kuten yhtiön varojen jakaminen niin, että se ei johda yhtiön velkojien loukkaamiseen.⁶¹

OYL:n 1 luvun keskeisiin osakeyhtiötä koskeviin oikeusperiaatteisiin kuuluu osakkeenomistajan rajoitettu henkilökohtainen vastuu yhtiön velvoitteista. Osakas ei ole henkilökohtaisessa vastuussa yhtiön velvoitteista, kuten esimerkiksi henkilöyhtiössä (OYL1:2.2). Toinen keskeinen periaate on yhtiön pääoman pysyvyys. Osakeyhtiön varoja saa jakaa vain osakeyhtiölain säätämällä tavalla (OYL 1:3). Kolmas erittäin merkittävä periaate on osakkeiden vapaa luovutettavuus: osake voidaan rajoituksitta luovuttaa ja hankkia, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin (OYL 1:4). Osakkeen vapaata luovutettavuutta voidaan rajoittaa ainoastaan OYL 3:7 ja 8:n mukaisesti lunastus- ja suostumuslausekkeilla (OYL 3:6).

Osakeyhtiön toiminnan keskeisempänä tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, ellei yhtiöjärjestyksessä ole määrätty muuta tarkoitusta (OYL 1:5). Enemmistöperiaate on myös yksi tärkeimmistä yleisistä oikeusperiaatteista. Sen mukaan osakkeenomistajat käyttävät päätösvaltaansa yhtiökokouksessa ja päätökset tehdään annettujen äänten enemmistöllä, ellei toisin säädetä tai yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin (OYL 1:6). Osakkeiden yhtäläisyydestä ja osakkeenomistajien yhdenvertaisuudesta säätelee OYL 1 luvun 7 § seuraavasti: kaikki osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin. Yhtäläisyys ja yhdenvertaisuusperiaatteen tarkoituksena on suojata yksittäistä osakkeenomistajaa ja vähemmistöosakkaita enemmistövallan väärinkäytöksiltä.⁶² Johdon huolellisuusvelvoitteesta sekä lojaliteettivelvollisuudesta säätelee OYL 1 luvun 8 §, jonka mukaan yhtiön johdon on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua.

Osakeyhtiön ja osakkeenomistajien toiminnan kannalta merkittävä yleinen oikeusperiaate on tahdonvaltaisuus, jota säätelee OYL 1:9. Säännöksen mukaan osakkeenomistajat voivat määrätä yhtiöjärjestyksessä yhtiön toiminnasta. Yhtiöjärjestykseen ei voida kuitenkaan ottaa määräystä, joka on OYL:n tai muun lain pakottavan säännöksen tai hyvän tavan vastainen. Osakkaiden toiminta perustuu siis lähtökohtaisesti osakkaiden keskinäiseen tahdonvaltaisuuteen ja sopimusvapauteen, johon osakeyhtiölaki luon raamit yhtiön toiminnalle pakottavine sääntöineen.

---

⁶¹ Kyläkallio ym. 2015, s. 50–51.

⁶² Kyläkallio ym. 2015, s. 58–60.

3.1.1 Pakottavuus suhteessa osakassopimukseen

Osakassopimuksia tarkastellessa on tärkeää määritellä niitä pakottava lainsäädäntö sekä muut niitä ohjaavat säännökset ja periaatteet. Koska lain suojan kohteena ovat osakkeenomistajat, voivat he määrätä osakeoikeuksistaan melko vapaasti erilaisilla sopimuksilla. Osapuolet voivat siis poiketa muun muassa yhtiöjärjestyksen määräyksistä osakassopimuksilla. Oikeuskirjallisuudessa Caselius, Heikonen ja Huttunen ovat eriävällä kannalla. Heidän mielestään pakottavien yhtiöoikeudellisten normien vastainen osakassopimusehto ei sido sopimuksen osapuolia.⁶³ Pöngän mukaan tämä tulkinta ei ole sopimusoikeudelliselta kannalta perusteltua. Eri asia on, jos osakassopimuksessa on ehto, joka loukkaa tiettyjä osakkeenomistajan oikeuksia. Tällaiset ehdot ovat mitättömiä.⁶⁴ Eli vaikka osakassopimuksessa olisi poikettu pakottavista yhtiöoikeudellisista normeista, ei sitä tulisi automaattisesti katsoa sitomattomaksi.⁶⁵ Osakeyhtiölain säännösten tarkoitus on turvata eri sidosryhmiä kuten osakkeenomistajia, vähemmistöosakkeenomistajia sekä velkojia. Tässä tutkielmassa keskityn pääosin vähemmistöosakkeenomistajien tarkasteluun. Osakeyhtiölaissa vähemmistöosakkeenomistajan suoja on toteutettu erityissäännöksillä, kuten osakeyhtiöoikeudellisilla periaatteilla, määräenemmistövaatimuksilla ja lunastusoikeutta koskevilla säännöksillä.⁶⁶

3.1.2 Osakkeen määritelmä

Osake on osuus osakeyhtiössä. Se sisältää ne oikeudet ja velvollisuudet, jotka lain, yhtiöjärjestyksen perustamissopimuksen tai merkintähintojen mukaan liittyvät osakkeeseen.⁶⁷ Osakkeeseen liittyvät oikeudet voidaan jakaa kahteen ryhmään: hallinnoimisoikeuksiin ja varallisuuspitoisiin oikeuksiin.⁶⁸ Osakkeenomistajalla ei ole lähtökohtaisesti muita osakkeisiin liittyviä velvollisuuksia yhtiötä kohtaan, kuin osakkeen merkintähinnan maksaminen. Osakeyhtiölaissa on kuitenkin muutamia poikkeuksia tähän pääsääntöön.⁶⁹

---

⁶³ Caselius ym. 1974. s. 159.

⁶⁴ Pönkä 2008, s. 35. Ks. Immonen 2007, s. 3.

⁶⁵ Pönkä 2008, s. 35.

⁶⁶ Pönkä 2008, s. 37.

⁶⁷ Kyläkallio ym. 2015, s. 186.

⁶⁸ Kyläkallio ym. 2015, s. 187.

⁶⁹ Kyläkallio ym. 2015, s. 190–19. Osakkeenomistajalla, jolla on yli 90 % kaikista yhtiön osakkeista ja niiden tuottamasta äänimäärästä, on velvollisuus lunastaa vähemmistöosakkeenomistajien osakkeet (OYL 18:1.1 ja 4:1).

Osakkeet voivat olla joko nimellisarvoisia tai nimellisarvottomia. Uusi osakeyhtiölaki lähtee nimellisarvottoman järjestelmän olettamasta, jossa osakkeilla on kirjanpidollinen vasta-arvo (OYL 3:5). Kirjanpidollinen vasta-arvo voi olla eri osakkeilla erisuuruinen. Yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä lain olettamasta poiketen osakkeille nimellisarvo, jolloin kaikilla yhtiön osakkeilla on oltava sama nimellisarvo (OYL 3:5.2). Nimellisarvoa koskevaan sääntelyyn liittyy alikurssikielto; yhtiötä perustettaessa osakepääomaan on kunkin osakkeen osalta merkittävä vähintään nimellisarvon määrä. Tämä merkitsee samalla, että osakkeen merkintähinta ei voi olla nimellisarvoa alhaisempi (OYL 3:5.3 ja 2:4). Vastaavasti kun annetaan uusia osakkeita, on osakepääomaa korotettava annettavien osakkeiden nimellisarvon määrä (OYL 3:5.3 ja 11:1:n 1-k). Jos osakeanti on maksuton (OYL 9:1.2) osakepääomaa on korotettava osakkeiden yhteenlaskettua nimellisarvoa vastaavalla rahastokorotuksella. On myös mahdollista menetellä niin, että merkintähinta ja siihen perustuva osakepääoman korotus kattaa vain osan nimellisarvosta ja loppuosa nimellisarvoa vastaavasta osakepääoman korotuksesta toteutetaan rahastokorotuksena (OYL 9.1.2 ja 6.1 sekä OYL 11:1:n 1-2-k).⁷⁰

Käytti yhtiö sitten nimellisarvotonta tai nimellisarvoista järjestelmää, kummallakaan merkintätavalla ei tarvitse olla mitään yhteyttä osakkeen käypään arvoon tai markkina-arvoon. Osakeyhtiö saa vapaasti valita, ovatko sen osakkeet nimellisarvoisia vai nimellisarvottomia.⁷¹ Tässä tutkielmassa lähdän siitä olettamasta, että kyseessä on kirjanpidollista vasta-arvoa noudattava osakeyhtiö, eli merkintähinnat voivat vaihdella osakkeiden välillä.

3.1.3 Osakkuuden saaminen

Osakeyhtiön osakkuus voidaan saada seuraavin tavoin: merkitsemällä osakkeita yhtiötä perustettaessa (OYL 2:1.2), osakeannissa (OYL 9:1 ja 9 §) ja hankkimalla tai saamalla osakkeita niitä jo omistavilta henkilöiltä tai lunastamalla niitä (OYL 3:7 ja 18:1.1). Osakkuuden saaminen jo olemassa olevalta yhtiöltä edellyttää jonkun jo osakkaana olevan tahtoa luopua osakkeistaan. Yhtiö voi myös luovuttaa osakkeita ja antaa niitä muidenkin kuin

---

⁷⁰ Kyläkallio ym. 2015, s. 204.

⁷¹ Kyläkallio ym. 2015, s. 201. Kyläkallio ym. 2015, s.205 ovat todenneet seuraavaa osakkeen lunastushinnan suhteesta nimellisarvoon: *”Jos osakkeen OYL 3:7.2:n mukainen lunastushinta on määrätty osakkeen nimellisarvoksi, ei kyse ole siitä, että osakkaan oikeus olisi sidottu juuri tietyn hetken nimellisarvoon. Luovuttaessa nimellisarvosta lunastushinnaksi voitaisiin tavallisessa tapauksessa määrätä esimerkiksi osakkeen kirjanpidollinen vasta-arvo, ilman että muutoksella loukattaisiin osakkaan oikeutta.”*

osakkeenomistajien merkittäväksi, jos halutaan laajentaa osakaspiiriä.⁷² Osakkuus on lähtökohtaisesti pysyvää aina yhtiön olemassa olon ajan, eikä kukaan voi pakottaa osakasta luopumaan osakkuudestaan. Tähän on kuitenkin OYL:ssä poikkeussäännöksiä, kuten lunastuslauseke, joka saattaa johtaa siihen, että osakas menettää osakkeensa vastoin tahtoaan toiselle osakkeenomistajalle tai muulle lunastukseen oikeutetulle. Osakas voi irtautua osakkuudestaan luovuttamalla kaikki osakkeet toiselle. Osakkaan kuolema lakkauttaa myös osakkuuden ja osakkaan oikeusasema siirtyy yleensä tällöin vainajan perillisille.⁷³

3.1.4 Lunastuslauseke

Osakeyhtiölain keskeisin periaate on osakkeiden vapaa luovutettavuus (OYL 1:4). Tämän vuoksi yhtiöjärjestykseen ei voida vapaasti ottaa määräyksiä, joilla osakkeen luovuttamista rajoitetaan. Rajoittaminen on sallittua vain osakeyhtiölaissa säädetyissä poikkeustapauksissa (OYL 3:6), joita ovat lunastuslauseke ja suostumuslauseke. Lunastuslausekkeen tarkoitus on yleensä estää osakkeenomistajien kannalta epäsuotavien henkilöiden tulo yhtiön osakkaaksi. Lunastuslausekkeella voidaan myös tavoitella yhtiön varallisuuden nousun pidättämistä määräämällä lunastushinta osakkeiden markkina-arvoa alhaisemmaksi.⁷⁴

Lunastusoikeudesta säätelee OYL 7:3. Säännöksen mukaan yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä, että osakkeenomistajalla, yhtiöllä tai muulla henkilöllä on oikeus lunastaa muulta omistajalta kuin yhtiöltä siirtyvä osake. Lunastuslausekkeessa on määrättävä, keillä on lunastusoikeus ja miten useiden lunastukseen oikeutettujen keskinäinen etuoikeus määräytyy. Muiden sisällöllisten seikkojen osalta OYL sisältää olettasäännökset, joita noudatetaan ellei yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä tai määräykset poikkeavat lain pakottavista säännöksistä tai ovat muuten hyvän tavan vastaisia.⁷⁵ Lunastusoikeus koskee mm. seuraavia saantotyyppejä, ellei niitä ole suljettu yhtiöjärjestyksessä lunastusoikeuden ulkopuolelle: kauppa, lahja, vaihto, tasinko, perinnönjakoon perustuva saanto ja testamenttisaanto.⁷⁶ Lunastuslausekkeen mukaan perintö- tai tasinkosaanto voivat oikeuttaa lunastamaan niiden kohteena olevat osakkeet. Lunastustilanne syntyy vasta, kun osakkeen siirtyvät perillisille tai uusille omistajille osituksen tai perinnönjaon seurauksena. Jos avioliitto purkautuu eikä

---

⁷² Kyläkallio ym. 2015, s. 225.

⁷³ Kyläkallio ym. 2015, s. 227.

⁷⁴ Kyläkallio ym. 2015, s. 364.

⁷⁵ OYL 7:3.2, ks. Pönkä 2008, s. 205.

⁷⁶ Kyläkallio ym. 2015, s. 375.

kummallakaan puolisoilla ole avio-oikeutta toisen omaisuuteen, lunastusoikeuttakaan ei synny, koska omaisuuden erottelussa osakkeet eivät siirry.⁷⁷

Mikäli osakeyhtiössä aiotaan käyttää yhtiöoikeudellisesti sitovia lunastuslausekkeita, tulee niistä olla aina yhtiöjärjestysmääräys ja mainita yhtiöjärjestyksessä tietyt laissa edellytettävät tiedot.⁷⁸ Ja koska suppean omistuspiirin yhtiössä osakkeiden luovutusta pyritään säätelemään hyvin tarkasti, asiasta otetaan usein määräykset myös osakassopimukseen. Osakassopimuksen määräyksellä voidaan poiketa esimerkiksi etuoikeusjärjestyksestä ja sopia, että mikäli myynti tapahtuu osakassopimuksessa sovitulla tavalla, ei yhtiöjärjestyksen lausekkeita noudateta. Osakassopimuksessa voidaan sopia myös osakkeiden luovutusvelvollisuudesta. Ehdot eivät saa kuitenkaan johtaa osakkeenomistajien etujen loukkaamiseen.⁷⁹

On muistettava, että yhtiöjärjestyksen määräysten vastainen sopimusehto ei ole yleensä pätemätön sopimusosapuolten välisessä suhteessa. Osakassopimuksen osapuolet ovat voineet sopia, että osapuolten keskinäisissä suhteissa sovelletaan ensisijaisesti osakassopimuksen ehtoja, jos yhtiöjärjestyksen määräysten ja osakassopimuksen ehtojen välillä on ristiriitaa. Tällöin voidaan olettaa, että osapuolet luopuvat vetoamasta yhtiöjärjestyksen määräyksiin siltä osin, kun ne ovat ristiriidassa osakassopimuksen kanssa.⁸⁰ Osakassopimukset eivät ole aina yhtiön tiedossa eikä niitä kirjata useinkaan yhtiöjärjestykseen. Osakassopimuksessa oleva lunastusehto sitoo kyseisen osakassopimuksen osapuolia sellaisenaan, vaikka se olisi ristiriidassa yhtiöjärjestyksen lunastuslausekkeen kanssa. Esimerkiksi jos lunastushinnaksi on määrätty yhtiöjärjestykseen eri lunastushinta kuin mitä se on osakassopimuksessa, sovelletaan osapuolten välillä osakassopimuksen mukaista lunastushintaa, ellei asiaa toisin sovita.

3.1.4.1 Ruotsin osakeyhtiölaki ja lunastuslauseke

Ruotsin osakeyhtiölaki (Aktiebolagslag 2005:551, ABL) muistuttaa merkittävästi Suomen osakeyhtiölakia. Sen neljäs luku säätelee luovutuksenrajoituksista, joista tutkielmani kannalta merkittävin on etuostolauseke (ABL 4:18) sekä lunastuslauseke (ABL 4:27), jotka vastaavat pitkälti sisällöltään Suomen osakeyhtiölain 3:7 §:n mukaista lunastuslauseketta. Vaikka Suomen ja Ruotsin osakeyhtiölakien sallimat luovutuksenrajoitukset ovat lähes identtiset,

---

⁷⁷ Kyläkallio ym. 2015, s. 376.

⁷⁸ Ks. OYL 3:7.1.

⁷⁹ Korhonen 2003, s. 26.

⁸⁰ Hannula–Kari 2007, s. 31.

suurimpana erona on se, että Ruotsin lain mukaan yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä, että osakkeenomistajan tulee tarjota osakkeita yhtiön osakkaille tai muulle nimetylle taholle ennen niiden luovuttamista uudelle omistajalle (ABL 4:18).⁸¹ Suomessa laki ei salli tällaista lauseketta yhtiöjärjestykseen, mutta siitä voidaan kyllä sopia osakassopimuksessa.⁸²

Kuten luvuissa 3.1.4 ja 5 olen todennut, osakkeiden vaihdannan rajoittamisen kannalta keskeisimpiä instrumentteja ovat lunastus- ja etuostolausekkeet. Ne ovat myös Ruotsin yhtiöoikeudessa tunnettuja luovutuksenrajoitusinstrumentteja. Ruotsin hallituksen esityksen (Prop. 2004/05:85) mukaan lunastuslausekkeella tarkoitetaan yhtiöjärjestykseen otettavaa määräystä siitä, että osakkeenomistajalla tai jollakin muulla on oikeus lunastaa osake, joka on siirretty uudelle omistajalle.⁸³ Samaisen hallituksen esityksen mukaan etuostolauseke on osakkeiden vapaan luovutettavuuden rajoitustyyppi, joka on kansainvälisesti paljon yleisempi kuin lunastuslauseke. Etuostolausekkeen mukaan sen, joka aikoo luovuttaa osakkeen ensin, on tarjottava osake myytäväksi sille tai niille, jotka on lueteltu yhtiöjärjestyksessä oikeutetuksi ostaa osake tai osakkeet ennakoon.

Ruotsin ABL:n mukainen etuosto-oikeus ei sovellu yrityksiin, jonka osakkeet ovat julkisen kaupankäynnin kohteena.⁸⁴ Etuosto-oikeus ei koske myöskään perintöoikeudellisia saantoja.⁸⁵ Etuosto- ja lunastuslausekkeen erona on se, että etuostolausekkeessa osakkeiden haltuunotto ennen myyntiä tapahtuu ennen osakkeiden siirtoa, kun taas lunastustilanteessa se tapahtuu luovutuksen jälkeen.⁸⁶ Osakassopimuksissa lunastuslauseke muotoillaan usein etuostolausekkeen muotoon. Ruotsin etuostolauseketta koskevan säännöksen yhteydessä on myös määräys, jonka mukaan etuostolauseke-ehtoa voidaan sovitella, jos ehdon soveltaminen tuottaisi jollekin taholle perusteetonta etua tai haittaa (ABL 4:24). ABL 4:19 ja 4:28 §:n mukaan lunastushinta on sovittu hinta tai hinta, joka voidaan odottaa tavanomaisissa olosuhteissa tapahtuneessa myynnissä.⁸⁷ Lunastushinta määräytyy siis ABL:n ja OYL:n mukaan samoin perustein.

---

⁸¹ Kyseessä on ns. ”etuostolauseke”.

⁸² Myös Norjan ja Tanskan osakeyhtiölait sallivat etuostolausekkeen ottamisen yhtiöjärjestykseen. Ks. ASL 4:19-23:t ja AL 4:19 §. Suomalainen sääntely poikkeaa tässä mielessä muista Pohjoismaisista osakeyhtiölaeista.

⁸³ Prop. 2004/05:85, s. 251.

⁸⁴ Prop. 2004/05:85, s. 260. Ks. Myös Sandström 1976, s. 81–85 etuostolausekkeesta.

⁸⁵ Prop. 2004/05:85, s. 548.

⁸⁶ Prop. 2004/05:85, s. 260.

⁸⁷ Ks. ABL kommentar 4:35 f.

Ruotsissa vuoden 1975 osakeyhtiölakia muutettiin ottamalla kantaa osakkeiden lunastuslausekkeen passivoivaan vaikutukseen, eli siihen että osakkaalla on vain oikeus varojen jakoon ja etuoikeus osakeannissa lunastusajan ollessa vielä meneillään. Niinpä lainuudistuksessa päätettiin, että osakkeenomistajilla pitää olla oikeus määrätä yhtiöjärjestyksessä, kummalle taholle (luovuttaja vai luovutuksensaaja) kuuluu äänioikeus lunastusoikeuden siirtymäaikana (ABL 4:35.2). Tämä uudistus oli merkittävä, sillä se sallii varallisuuspitoisten ja hallinnollisten oikeuksien erottamisen toisistaan lunastusoikeuden siirtymäajaksi.⁸⁸ Tällainen erottelu ei ole mahdollista suomen osakeyhtiölain mukaan.

3.2 Sopimusten oikeudellinen tausta

Velvoiteoikeus on oikeudenala, jossa tarkastelun kohteena ovat ihmisten väliset velvoitteet ja oikeudet, joilla on varallisuusarvo. Velvoiteoikeuden ala voidaan katsoa jakautuvan sopimusoikeuteen, vahingonkorvausoikeuteen sekä perusteettoman edun palautukseen.⁸⁹ Velvoiteoikeuden alalla on esiintynyt Suomessa sekä muissa Pohjoismaissa kahta erilaista systematisointitapaa, joita ovat jako velvoiteoikeuden yleiseen ja erityiseen osaan, sekä sopimusoikeuden ja vahingonkorvausoikeuden eriytyminen omiksi kokonaisuuksiksi.⁹⁰ Jälkimmäisen systematisointitavan mukaan sopimusoikeuden oikeustoimiopilliset osat eli kysymykset oikeustoimen syntymisestä, pätemättömyydestä, tulkinnasta sekä edustuksesta jäävät velvoiteoikeuden ulkopuolelle.⁹¹ Sopimusoikeus voidaan katsoa muodostuneen 1900-luvun lopulla omaksi oikeudenalakseen, joka käsittelee oikeustoimiperusteisia velvoitteita. Sopimusoikeuteen voidaan kuitenkin laajassa mielessä katsoa kuuluvan niin puhtaasti velvoiteoikeudelliset, kuin oikeustoimiopilliset aiheet.⁹²

Velvoiteoikeuden oikeuslähteet voidaan jakaa velvoiteoikeudellisiin säännöksiin, yleisiin oikeusperiaatteisiin ja muihin yleisesti sovellettaviin normeihin. Velvoiteoikeudellisen normiston keskeinen erityispiirre on se, että suurin osa velvoiteoikeudellisista säännöksistä on tahdonvaltaisia. Tahdonvaltaiset normit tulevat sovellettavaksi vain, jos osapuolet eivät ole muuta sopineet.⁹³ Yleisenä lähtökohtana voidaan pitää kuitenkin lainsäädännön pakottavuutta. Sopimuksiin sovellettavien normien soveltamisjärjestys on seuraava: ensin sovelletaan

---

⁸⁸ Sandström 1976, s. 42–45.

⁸⁹ Saarnilehto ym. 2019, Velvoiteoikeus, luku I.1.

⁹⁰ Norros 2018, s. 11.

⁹¹ Norros 2018, s. 19.

⁹² Norros 2018, s. 12–13.

⁹³ Norros 2018, s. 27.

pakottavaa lainsäädäntöä, toissijaisesti sopimusehtoja, kolmanneksi osapuolten vakiintunutta käytäntöä, neljäntenä alalla vallitsevaa kauppatapaa ja viimeisenä tahdonvaltaista lainsäädäntöä. Pakottava lainsäädäntö menee siis kaiken muun edelle. Vaikka sopimuksessa olisi sovittu jostakin asiasta pakottavasta lainsäädännöstä poikkeavasti, jätetään sopimusehto huomioimatta ja sovelletaan pakottavan lain säännöksiä.⁹⁴

Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista on keskeinen sopimuksia säätelevä laki. Se säätelee sopimusten tekemisestä, valtuutuksista, oikeustoimen pätemättömyydestä sekä sovittelusta. Tämän tutkielman kannalta kyseessä on merkittävä laki ja tulen tarkastelemaan etenkin siinä 36 §:ssa säädettyä oikeustoimen kohtuuttomuutta määrittelevää säännöstä. Oikeustoimilaki ei ole kuitenkaan tyhjentävä, vaan usein joudutaan turvautumaan muihin säännöksiin, oikeuskäytäntöön sekä yleisiin varallisuus oikeudellisiin oppeihin.⁹⁵ Sopimus on perinteisesti kuvattu määrittelemällä se kahden tai useamman toisiaan edellyttävän oikeustoimen yhdistelmäksi. Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista lähtee määrittelyssä siitä, että kaksi sopimuksen synnyttävää oikeustointa ovat tarjous ja siihen annettu vastaus. Tämä OikTL:n määritelmä ei kuitenkaan sovellu sellaisenaan kaikkiin tapauksiin, vaan on perustellumpaa puhua kahdesta tahdonilmaisusta. Sopimus koskee kahta tai useampaa henkilöä ja heidän välistänsä oikeussuhdetta. Tätä oikeussuhdetta määrittää sopimus ja sitä täydentävä aineisto.⁹⁶

Sopimus oikeuden tärkeimpinä oikeusperiaatteina voidaan pitää sopimuksen sitovuutta ja sopimusvapautta. Suomessa vallitsee sopimusvapaus: henkilö tai yritys saa pääsääntöisesti vapaasti päättää tekeekö jonkin sopimuksen vai ei. Ketään ei voida lähtökohtaisesti pakottaa tekemään sopimuksia. Pääsäännön mukaan osapuolet saavat vapaasti valita sopimuskumppaninsa.⁹⁷ Sopimuksen sitovuuden periaate eli pacta sunt servanda- periaate merkitsee, että kun pätevä sopimus on syntynyt, ei siihen sitoutunut voi yksipuolisesti vetäytyä velvoitteiden täyttämistä tai muuttaa oikeustoimen ehtoja.⁹⁸ Periaatteet liittyvät toisiinsa niin, että kun sopimus solmitaan sopimusvapauden puitteissa, se sitoo osapuolia

---

⁹⁴ Hemmo–Hoppu 2019, Sopimuksiin sovellettavien normien soveltamisjärjestys, luku 3.2.

⁹⁵ Saarnilehto–Annola 2018, s. 16.

⁹⁶ Saarnilehto–Annola 2018, s. 5.

⁹⁷ Hemmo–Hoppu 2019, Sopimuskumppaneiden valinta, luku 4.2.

⁹⁸ Hemmo–Hoppu 2019, Sopimusehtojen sovittelu, luku 7.3.

myös oikeudellisesti.⁹⁹ Sopimusvapaus ja sopimussitovuus muodostavat lähtökohdan sopimusten arvioinnissa, vaikka viime vuosina kyseisten periaatteiden merkitys onkin heikentynyt erilaisten poikkeusten ja rajoitusten seurauksena. Julkinen valta ohjaa aiempaa enemmän sopimusten sisältöä vaihdannan varmuuden ja sujuvuuden varmistamiseksi sekä väärinkäytösten torjumiseksi. Sopimusten kohtuullistaminen on yleinen sopimuksen sisältövapauden rajoituksista.¹⁰⁰

Sopimusvapaus ei ole täysin rajoittamatonta, vaan sille on paljon rajoituksia eri laeissa.¹⁰¹ Pakottavat lain säännökset rajoittavat osapuolten sopimusvapautta, eikä pakottavista säännöksistä voida poiketa edes sopimalla. Lainsäätäjä on säätänyt esimerkiksi heikomman sopimusosapuolen suojaksi pakottavia säännöksiä. Tällaisia löytyy esimerkiksi työsopimuslaista (55/2001, TSL). Myös sopimuksen muotovapautta on voitu rajoittaa lailla. Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista rajoittaa sopimusvapautta mm. kohtuusperiaatteen kautta (OikTL 36 §).¹⁰² Kohtuusperiaatteen mukaan vain kohtuulliset sopimukset ovat sitovia. Kohtuuttomuus ei yleensä johda sopimuksen raukeamiseen tai kokonaan sitomattomuuteen, vaan sen seurauksena sopimuksen sisältöä pyritään muuttamaan kohtuullisemmaksi. Koska kohtuusperiaate on poikkeus sopimuksen sitovuuteen, tulee sen soveltamiselle olla aina lain mukaiset perusteet.¹⁰³

4 Osakassopimuksen kohtuuttomuus

4.1 Yleinen sovittelusäännös

Sopimuksen ehdot saattavat toisinaan johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen toisen osapuolen kannalta. Tällöin sopimusta voidaan sovittaa OikTL 36 §:n nojalla. Säännöksen 1 momentissa säädetään, että jos oikeustoimen ehto on kohtuuton tai jos sen soveltaminen johtaa kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan joko sovittaa tai jättää se huomioon ottamatta. Säännöksen 2 momentin mukaan sopimusta voidaan sovittaa myös muiltakin osin, jos

---

⁹⁹ Saarnilehto–Annola 2018, s. 17. Oikeuskirjallisuuden mukaan sopimusvapauteen voidaan katsoa kuuluvan mm. päättäntävapaus eli vapaus tehdä tai olla tekemättä sopimusta, valintavapaus eli vapaus valita sopimuskumppani, sisältövapaus eli vapaus määrätä millaisia ehtoja sopimukseen otetaan ja muotovapaus eli vapaus määrätä, missä muodossa sopimus tehdään. Ks. mm Saarnilehto–Annola 2018, s. 17.

¹⁰⁰ Saarnilehto–Annola 2018, s. 18-19, Norros 2018, s. 29.

¹⁰¹ Norros 2018, s. 28.

¹⁰² Kohtuuttomuudesta lisää luvussa 4.2.

¹⁰³ Saarnilehto–Annola 2018, s. 22.

kohtuuttoman ehdon muuttuminen johtaa epätasapainoiseen lopputulokseen. Sopimus voidaan myös määrätä raukeamaan. Kohtuuttomuutta arvioidessa on otettava huomioon oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema, oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat. Oikeustoimilain 36 §:n soveltamisala on hyvin laaja.

Mihin kohtuullistamissäännös soveltuu? Oikeustoimilain nimi antaa jo itsessään ymmärtää, että säännös soveltuu varallisuus oikeudellisiin oikeustoimiin. Varallisuus oikeuteen on perinteisesti luettu velkasuhteet ja esineoikeudet. Kohtuullistamissäännöstä koskevan hallituksen esityksen mukaan säännös soveltuu siten sopimuksiin, joissa osapuoli sitoutuu varallisuusarvoisen suorituksen täyttämiseen toiselle osapuolelle. Säännöksen soveltamisalaan kuuluvat näin ollen kauppaa, työsuoritusta, käyttöoikeutta, yhteistoimintaa ja muuta vastaavaa koskevat sopimukset. Hallituksen esityksen mukaan kohtuullistamissäännöstä voidaan soveltaa myös perhe- ja jäämistöoikeudellisiin sopimuksiin, jotka ovat luonteeltaan selvästi varallisuus oikeudellisia.¹⁰⁴

Kohtuullistamissäännöstä voidaan soveltaa myös yhtiöoikeudellisiin sopimuksiin, kuten yhtiöjärjestykseen kuuluviin sopimuksiin. Kohtuullistamista harkittaessa on otettava huomioon asianomaisen oikeudenalan erityispiirteet ja sovellettava ensisijaisesti tiettyyn oikeudenalaan kuuluvaa omaa sovittelusäännöstä yleisen sovittelusäännöksen sijaan. Kohtuullistamissäännöstä ei voida soveltaa, jos sopimusta tai muuta oikeustointa ei ole lainkaan syntynyt.¹⁰⁵ Sovittelu edellyttää aina kohteeseen sitovaa oikeustointa eli sitovuusarviointi edeltää aina sovittelua. Jos sopimus ei ole sitova, ei sitä myöskään voida sovittaa. Sopimusten ja muiden oikeustoimien sitovuus harkitaan oikeudellisin perustein. Pöyhönen mainitsee mm. lain tai hyvän tavan vastaiset sopimukset sellaisiksi, joita ei voida sovittaa.¹⁰⁶ Liikesuhteissa sopimuksen sovittelun kynnys on katsottu varsin korkeaksi verrattuna kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisiin sopimuksiin.¹⁰⁷

Oikeustoimen sovittelumahdollisuuden tiedostaminen on tärkeää sopimuksen voimassaolon hallinnan kannalta. Sovittelumahdollisuus voidaan nähdä heikompaa osapuolta suojaavana, vahvemman osapuolen sopimusvapauden kaventajana tai jopa potentiaalisena

---

¹⁰⁴ HE 247/1981, s. 9.

¹⁰⁵ HE 247/1981, s. 10.

¹⁰⁶ Pöyhönen 1988, s. 1.

¹⁰⁷ Norros 2018, s. 30–31.

sopimusriskinä.¹⁰⁸ OikTL 36 § on pakottavaa lainsäädäntöä, eikä sen soveltamista voida estää sopimuksella.¹⁰⁹ Esimerkiksi tilanteissa, joissa sopimuskumppanien neuvotteluvoima¹¹⁰ on hyvin erilainen ja toinen käyttää epäasiallisesti hyväkseen toisen heikompaa asemaa, voi sovittelulle olla perusteita. On hyvä huomioda, että pelkästään se seikka, että sopimus osoittautuu tappiolliseksi tai taloudellisesti raskaaksi toiselle osapuolelle, ei tee sopimusta juridisesti kohtuuttomaksi. Kohtuuttomuus edellyttää aina laissa määriteltyjen seikkojen täyttymistä ja kokonaisharkintaa.

Kohtuuttomuus voidaan jakaa alkuperäiseen ja jälkiperäiseen kohtuuttomuuteen. Jos sopimuksen sisältö on kohtuuton jo sopimuksen laadintavaiheessa, voidaan puhua alkuperäisestä kohtuuttomuudesta. Alkuperäisessä kohtuuttomuudessa edullisemmassa asemassa oleva sopimuspuoli on pyrkinyt väärinkäyttämään määräävää asemaansa. Jälkiperäisestä kohtuuttomuudesta voidaan puolestaan puhua, jos sopimus on laadittu alun perin kohtuulliseksi, mutta myöhemmin muuttuneiden olosuhteiden vuoksi sen noudattaminen käy kohtuuttomaksi toisen osapuolen näkökulmasta.¹¹¹ Hallituksen esityksen mukaan kaikki sovittelusäännökset ovat joustavia oikeusohjeita, eikä niiden sisältöä voida tarkkaan määrätä laissa, vaan niiden lopullisen merkityksen antaminen jää lainkäyttäjän vastuulle. Lähtökohtana oikeustoimen kohtuullisuuden arvioinnissa on oikeustoimen sitovuuden periaate, eli pääsääntöisesti sopijapuoli ei voi vedota sopimuksen kohtuuttomuuteen.¹¹² Tuomioistuin ratkaisee sopimuksen ehdon sovittelun tai sen huomioimatta jättämisen, jos asianosainen sitä vaatii. Laissa ei ole määrätty sovitteluvaatimuksen esittämiselle määräaikaa. Tuomioistuimelle jää kohtuuttomuusarvioinnissa paljon harkintavaltaa, koska lain mukaan arvioinnissa tulee ottaa laissa mainittujen perusteiden lisäksi myös ”muut seikat”.¹¹³

---

¹⁰⁸ Hemmo 2005, s. 127 ja 146, ks. myös Pönkä 2008, s. 416.

¹⁰⁹ Pönkä 2008, s. 416. Pönkä 2008, s. 417, jossa hän toteaa, että osakassopimuksen sovittelua ja siihen liittyviä erityispiirteitä on käsitelty suppeasti oikeuskirjallisuudessa.

¹¹⁰ Hannula–Kari 2007, s. 75. Neuvotteluvoimalla tarkoitetaan sopimuksen sopijapuolen tai tulevien sopijapuolten kykyä saada hyväksytyksi ja toteutumaan asiat itse näkemällään ja haluamallaan tavalla. Kyse voi olla sopijapuolten tavoitteista, rahoitusasemasta sekä käytettävissä olevista vaihtoehtoista.

¹¹¹ Pönkä 2008, s. 426–427.

¹¹² HE 247/1981, s. 12.

¹¹³ Hemmo–Hoppu 2018, Sopimusehtojen sovittelu, luku 7.3. Oikeuskirjallisuudessa on kritisoitu kohtuuttomuuden käsitteen tulkinnanvaraisuutta ja monimutkaisuutta. Annola 2003, s. 192, on esimerkiksi todennut, että OikTL 36 §:n sananmuoto jättää avoimeksi, mitä materiaalia kohtuullisuuden määrittämisessä tulisi käyttää. Pöyhönen 1988, s. 326, jossa hän on samalla kannalla ja korostaa, että kyseisessä säännöksessä ei ole yksilöity, milloin tavoitetaan kohtuullisuus.

Pöyhönen on tarkastellut oikeustoimen kohtuullistamista väitöskirjassaan. Hänen mukaansa sopimusoikeuden järjestelmän arvoa heikentää puuttuminen jälkikäteen sellaisiin sopimuksiin, jotka olisivat muuten oikeudellisesti sitovia. Jokainen sovitteluratkaisu laskee sopimuksen sitovuuden astetta. Pöyhönen käsittelee väitöskirjassaan sovittelun systematisointia kahdella eri tavalla. Hänen mukaansa systematisoinnilla tarkoitetaan joko sitä, että sovittelun soveltamisala rajataan systeemin mukaisesti tai vaatimuksena siitä, että sovittelusääntöä sovellettaessa on käytettävä systeemin tunnistamia kriteereitä, erityisesti oikeusperiaatteita.¹¹⁴ Pöyhönen korostaa sovittelun ennalta arvattavuutta, sekä yhdenvertaista kohtelua, sillä ne ovat oikeudellisen sääntelyn keskeisen muodolliset arvot.¹¹⁵ Systematisoinnissa sovitteluharkinta voidaan katsoa koostuvan sisäisestä ja ulkoisesta vaiheesta. Ulkoinen rakenne koostuu seitsemästä eri vaiheesta¹¹⁶, kun taas sisäinen rakenne koostuu sovitteluperusteista ja sovitteluperiaatteista. Sovitteluperusteet¹¹⁷ ovat oikeustosasioita, joihin sovittelu nojaa. Sovitteluperiaatteita ovat oikeusnormit, joita ovat kohtuusperiaate, sopimusvapaus, vaihdannan intressi ja heikomman hyvittäminen.¹¹⁸

Koska kohtuullistamissäännöksen tunnusmerkistö on jätetty laissa hyvin avoimeksi, voidaan sääntöä tulkita vasta, kun sen systematisoinnin perusongelmat on ratkaistu. Pöyhönen toteaa, että ilman systematisointia, ei voida esimerkiksi lainvalmisteluaineiston tai oikeustapausten perusteella esittää johdonmukaisia tulkintakannanottoja säännöksestä.¹¹⁹ Tässä tutkielmassa en ole noudattanut täsmällisesti Pöyhösen esittämää, yllä mainittua systematisointitapaa. Tutkielmassa sovitteluharkinta perustuu kuitenkin samoille kriteereille, jotka on myös mainittu OikTL 36 §:ssa, säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä sekä

---

¹¹⁴ Pöyhönen 1988, s. 249.

¹¹⁵ Pöyhönen 1988, s. 5.

¹¹⁶ Pöyhönen 1988, s. 252. Sovitteluharkinnan ulkoinen rakenne koostuu seitsemästä vaiheesta, joita ovat esivaihe, epätasapainon selvittäminen, epätasapainon yhteys sopimuksen ulkoisiin tekijöihin, sopimuksenulkoisten sovitteluperusteiden arvioinnit, kohtuuttomuuden kokonaisarvioinnit, kohtuuttomuusarvion vertailu sovittelukynnykseen ja päätös siitä ryhdytäänkö sovitteluun vai ei sekä oikeusvaikutusten määrittäminen.

¹¹⁷ Pöyhönen 1988, s. 186–287. Sovitteluperusteita ovat lain mukaan sopimuksen koko sisältö, sopimuksen tekemisen jälkeen tulleet olosuhteet sekä avoimeksi jäävä muut seikat.

¹¹⁸ Pöyhönen 1988, s. 250. Pöyhönen 1988, s. 245, jossa hän käyttää systeemin muodostavana sopimusmallina yhteisöllisen käytännön mallia. Yhteisöllisen käytännön mallilla tarkoitetaan suomessa vallitsevaa sopimusmallia, jossa kohtuusperiaate saa sopimusoikeuden järjestelmässä prima facie-aseman, eli kohtuusperiaatteen soveltuessa sen vaikutuksen kumoamiseksi on esitettävä vastanäyttöä. Lisäksi se merkitsee, että mikäli periaatteet ovat tasapainotilanteessa, kohtuusperiaate on ensisijainen. Ks. lisää Pöyhönen 1988, s. 232–248.

¹¹⁹ Pöyhönen 1988, s. 250–251.

oikeuskirjallisuudessa. Tarkastelen sovitteluharkintaa tutkimuskysymyksen osalta yksityiskohtaisemmin luvussa 4.2.

4.1.1 Kansainvälistä vertailua

4.1.1.1 Ruotsi

Ruotsissa on voimassa oikeustoimilaki (Lag 1915:218 om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område), joka muistuttaa pitkälti Suomen oikeustoimilakia.¹²⁰ Ruotsin oikeustoimilaki, samoin kuin Suomenkin oikeustoimilaki koostuu neljästä luvusta ja lakien säännökset ovat keskenään lähes identtisiä. Molemmissa laeissa ensimmäinen luku säätelee sopimuksen tekemistä, toinen luku valtuutusta, kolmas luku sopimuksen pätemättömyyttä ja neljäs luku muita oikeustoimiin liittyviä seikkoja. Molemmissa laeissa on 36 §, joka säätelee oikeustoimen kohtuullistamista. Ruotsin oikeustoimilain 36 § muutettiin vuonna 1976 niin, että siihen sisällytettiin yleinen kohtuullistamissäännös, joka on asiasisällöltään samanlainen kuin Suomen kohtuullistamissäännös.¹²¹ Muutetun säännöksen mukaan sopimusehtoja voidaan muuttaa tai ne voidaan jättää kokonaan huomioimatta riippumatta siitä, onko ehto kohtuuton sopimuksen sisällön, sopimuksen tekohetken olosuhteiden, myöhempien olosuhteiden vai yleisten olosuhteiden osalta. Sopimusta voidaan myös muuttaa muulla tavalla tai jättää kokonaan huomioimatta.

Kohtuuttomuutta arvioidessa tulee kiinnittää erityistä huomiota tarpeeseen suojella sitä henkilöä, joka kuluttajana tai muulla tavoin on heikommassa asemassa sopimussuhteessa. Pykälän kolmannen momentin mukaan säännös soveltuu muihinkin oikeustoimiin kuin sopimukseen, eli se on tarkoitettu sovellettavaksi kaikkiin varallisuus oikeudellisiin oikeustoimiin. ABL 36 §:n mukaan kohtuuttomuutta harkitessa tulee siis ottaa huomioon sopimuksen koko sisältö, sitä tehtäessä vallinneet olosuhteet ja sopimuksen solmimisen jälkeen tapahtuneet muutokset. Kohtuuttomuusharkinta vastaa täysin suomen lain mukaista harkintaa. Suomen OikTL 36 §:sta poiketen ruotsin säännöksessä mainitaan nimenomaisesti erityishuomion kiinnittäminen kuluttajan tai muun heikommassa asemassa olevan osapuolen suojan tarpeeseen. Kuten suomenkin säännös, tämäkin soveltuu niin elinkeinonharjoittajien kuin kuluttajien välisiin sopimuksiin, että elinkeinonharjoittajien keskinäisiin sopimuksiin.

---

¹²⁰ Ruotsissa kyseistä lakia kutsutaan sopimuslaiksi, mutta usein kyseistä lakia nimitetään meillä Suomessa oikeustoimilaksi sen sisällön vuoksi. Tässä tutkielmassa käytän oikeustoimilaki- termiä.

¹²¹ HE 247/81 vp, s. 7. HE 218/1994 vp, s. 6.

Ruotsalaisen oikeustoimilain esityöt (Prop. 1975/76:81) pyrkivät selventämään kohtuuttomuuden laajaa käsitettä epäselvyyksien välttämiseksi.¹²² Esitöissä on katsottu, että säännös voi soveltua analogisesti esimerkiksi perhe- ja perintöoikeudellisiin sopimuksiin.¹²³ Soveltamisalaa ei ole siis pidetty tarkoituksenmukaisena rajoittaa koskemaan vain tiettyjä sopimuksia. Kaikkia ehtoja voidaan sovitella, myös hintaa. Ruotsin oikeustoimilain 36 § voidaan katsoa soveltuvan siis osakassopimuksiinkin.¹²⁴ Sovitteluun tulee suhtautua pidättyväisesti. Tuomioistuimella on laaja harkintavalta kohtuuttomuutta arvioitaessa.¹²⁵

Ruotsissa osakeyhtiön yhtiöjärjestykseen on voitu ottaa osakkeiden siirtorajoitus ja sen lisäksi kuten suomalainen sopimusvapauskin sallii, osakkailla on mahdollisuus rajoittaa siirrettävyyttä osakassopimuksella.¹²⁶ Ruotsalainen oikeustieteilijä Larsson korostaa, että osakassopimusta laadittaessa olisi hyvä huomioida se, että kohtuuttomia sopimusehtoja voidaan sovitella oikeustoimilain 36 §:n mukaan.¹²⁷ Kohtuuttomuus voi tulla arvioitavaksi esimerkiksi tilanteessa, jossa osakassopimuksessa on otettu lunastusehto osakkaan avioeron varalta, eikä sopimuksessa ole riittävän tarkasti määritelty lunastuksesta erilaisissa tilanteissa. Larsson korostaa myös sitä, että osakassopimuksen yksi riski on, että aikojen saatossa eri velvoitteet ja oikeudet voivat johtaa epätasapainoon eriarvoisten omistajien välillä, mikä voi johtaa sovitteluun.¹²⁸

Ruotsalaisissa osakassopimuksissa voidaan siis sopia suomalaisten osakassopimusten tapaan pitkälti samanlaisista ehdoista sopimusvapauden nojalla, mitä suomalaisissa sopimuksissa. Larsson on käsitellyt tutkielmassaan osakkaan työkyvyttömyyttä, kuolemaa sekä avioerotilannetta ja tullut johtopäätökseen, että tällaiset ehdot ovat mahdollisia ja useimmiten suotavia osakassopimuksissa, mutta ne voivat johtaa tietyissä tilanteissa oikeustoimilain 36 §:n mukaiseen sovitteluun.¹²⁹ Osakassopimuksen mukaisissa lunastustilanteissa lunastushinta on sovittu hinta tai jos sitä ei ole etukäteen sovittu, sen on vastattava mitä voidaan pitää tavanomaisissa olosuhteissa myyntiin kelpaavana.¹³⁰ Koska Ruotsin oikeustoimilain yleinen

---

¹²² Vrt. HE 247/1981 vp, s. 7.

¹²³ Prop. 1975/76:81, s. 36.

¹²⁴ Prop. 1975/76:81, s. 122.

¹²⁵ Prop. 1975/76:81, s. 116.

¹²⁶ Ruotsalaisesta lunastuslausekkeesta tarkemmin luvussa 3.4.1.

¹²⁷ Larsson 2011, s. 6.

¹²⁸ Larsson 2011, s. 38.

¹²⁹ Larsson 2011, s. 38 ja 47.

¹³⁰ Ks. Larsson 2011, s. 39.

sovittelusäännös vastaa sisällöltään suomalaista säännöstä ja lunastustilanteessa lunastushinta määräytyy samoin kriteerein, voidaan tulla lopputulokseen, että myös ruotsalaisen osakassopimuksen lunastushintaa voidaan sovitella.

Lopuksi todettakoon, että Suomen ja Ruotsin oikeustoimilain 36 § ovat soveltamisalaltaan lähes identtisiä, vaikka itse säännöksen sanamuodoissa on muutamia pieniä eroja. Molempien lakien hallituksen esitykset pyrkivät tarkentamaan kohtuuttomuuden käsitettä ja säännösten laajaa soveltamisalaa. Johtuen tuomioistuimelle jätetystä laajasta harkintavallasta, ei sovittelusäännöksen soveltavuutta pystytä täysin ennakoimaan.

4.1.1.2 Norja

Norjassa on voimassa laki sopimusten irtisanomisista, valtakirjasta ja pätemättömistä ehdoista (Lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer pvm 31.05.1918 nr. 4). Lain 36 §:n yleistä sovittelusäännöstä on muutettu lailla 1983 nr. 4. Lain 36 §:n mukaan sopimus voidaan kokonaan tai osittain kumota tai muuttaa jos sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen tai olisi hyvän liiketavan vastainen. Tämä koskee myös muita oikeustoimia.¹³¹ Säännöksen mukaan kohtuuttomuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon sopimuksen koko sisältö, osapuolten asema, sopimusta solmittaessa vallinneet olosuhteet sekä myöhemmin vallinneet olosuhteet ja olosuhteet yleensä. Oikeustointa voidaan sovitella myös, jos kauppataivan tai muun sopimusoikeudessa voimassa olevan tavan noudattaminen olisi kohtuutonta.¹³²

Norjan lain esitöiden mukaan yleisellä sovittelusäännöksellä pyritään suojelemaan heikompaa osapuolta, etenkin kuluttajan asemaa. Vaikka sovittelusäännöksellä pyritään suojelemaan erityisesti heikompaa osapuolta, voidaan sitä soveltaa myös tasavertaisten osapuolten sopimukseen. Sovittelu voi koskea mitä tahansa ehtoa, kuten hintaa. Norjalaisen sovittelusäännöksen mukaan kohtuuton ehto voidaan poistaa kokonaan tai muuttaa sisällöltään kohtuulliseksi. Myös kohtuuton ehto voidaan jättää voimaan ja muuttaa sopimusta muuten kohtuulliseksi. Sopimus voidaan myös todeta kokonaan pätemättömäksi.

---

¹³¹ NOU 1979:32, s. 59.

¹³² HE 247/1981 vp, s. 11, jossa on myös todettu, että kohtuullistamisen tulisi olla tällaisessa tilanteessa mahdollista, mutta harkitessa kohtuullistamista olisi otettava huomioon, että tietyllä alalla toimivan tulisi tuntea alan kauppatapa. Siksi kauppataivan puutteellinen tunteminen voi vain poikkeustapauksissa olla kohtuullistamisen perusteena.

Norjalainen sovittelusäännös seuraa siis pitkälti suomalaista ja ruotsalaista säännöstä. Sitä voidaan kuitenkin pitää esitöiden perusteella hieman avoimempänä. Poiketen norjalaisesta säännöksestä, Suomen säännöksen esitöissä on nimenomaisesti korostettu sitä, että tavoitteena on aina oikeustoimen koko sisällön muuttaminen sellaiseksi, että osapuolten oikeudet ja velvollisuudet ovat keskenään riittävän tasapainoisessa suhteessa. Sopimuksen mitättömäksi julistaminen on siis viimesijainen keino puuttua sopimukseen.¹³³

4.1.1.3 Tanska

Kuten Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa, on Tanskassakin voimassa oikeustoimilaki (Bekendtgørelse af lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område af 02.03.2016 nr. 193), jonka 36 § säätelee oikeustoimen kohtuullistamisesta. Säännöksen ensimmäisen momentin mukaan sopimus voidaan jättää kokonaan tai osittain huomioimatta, jos sen noudattaminen on kohtuutonta tai ristiriidassa rehdin menettelytavan kanssa. Tämä koskee muitakin oikeustoimia. Toisen momentin mukaan kohtuuttomuutta arvioitaessa, on kiinnitettävä huomio sopimusta solmittaessa vallinneisiin olosuhteisiin, sopimuksen sisältöön ja myöhemmin tapahtuneisiin muutoksiin.

Säännöksessä ei ole nimenomaisesti mainintaa heikommasta osapuolesta taikka kuluttajasta, kuten ei suomalaisessakaan säännöksessä. Kuitenkin perusteluissa on korostettu kuluttajan ja heikomman osapuolen asemaa. Myös Tanskan sovittelusäännös koskee kaikenlaisia oikeustoimia.¹³⁴ Lain valmistelutöissä on todettu, että mikäli kohtuuttomuus johtuu sopimusta solmittaessa vallinneista olosuhteista, sopimus on todettava yleensä tehottomaksi. Jos kohtuuttomuus johtuu sopimuksen sisällöstä, on sopimusta pyrittävä sovittelemaan kohtuulliseksi.¹³⁵ Tällaista jaottelua ei löydy kotimaisesta hallituksen esityksestämme.

4.1.1.4 Yhteenveto

Tässä luvussa olen tarkastellut eri Pohjoismaiden oikeustoimilain 36 §:n sisältöä ja säännöstä koskevia lain esitöitä säännöksen soveltamisalan näkökulmasta. Kuten on käynyt esille, ovat Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan sovittelusäännökset hyvin paljon saman sisältöisiä ja

---

¹³³ HE 247/1981 vp, s. 17.

¹³⁴ HE 247/1981 vp, s. 9–10. Suomen oikeustoimilakia koskevan hallituksen esityksen mukaan, yleinen sovittelusäännös koskee kaikenlaisia oikeustoimia, myös perhe- ja jäämistöoikeudellisia sekä yhtiöoikeudellisia, vaikka lähtökohtana onkin varallisuusoikeudelliset oikeustoimet.

¹³⁵ Udkast till lov om aftaler og andre retshandler paa formuerettens omraade 1910, s. 80–82.

niiden taustalla ovat samat tavoitteet, kuten heikomman osapuolen suojeleminen ja sopimuskumppaneiden oikeuksien ja velvollisuuksien riittävän tasapainon saavuttaminen. Vaikka säännökset poikkeavat sanamuodoltaan toisistaan, on niiden esitöissä perusteltu täysin samanlainen soveltamisala ja kohtuuttomuuden arviointi; yleinen kohtuullistamissäännös koskee kaikenlaisia oikeustoimia ja sovittelua harkitessa tulee huomioida sopimuksen koko sisältö, olosuhteet sopimusta solmittaessa, sen jälkeen vallinneet olosuhteet ja muut seikat. Kyse on siis aina tapauskohtaisesta kokonaisarviointista. Yleisen sovittelusäännön voidaan siis katsoa kaikissa näissä Pohjoismaissa soveltuvan myös osakassopimusten sovitteluun. Yleisen sovittelusäännöksen tavoitteena on muuttaa sopimusta niin, että se kokonaisuutena arvioiden olisi osapuolille kohtuullinen. Kaikkien yllä mainittujen Pohjoismaiden säännösten mukaan sopimusta tai muuta oikeustointia voidaan joko sovittaa, jättää kohtuuton ehto soveltamatta tai määrätä sopimus raukeamaan. Yhteisenä ensisijaisena päämääränä on kuitenkin sopimuksen sitovuus ja sovitteluun pidättyväisesti suhtautuminen.

4.2 Osakassopimuksen sovitteluharkinta

Osakassopimusta voidaan sovittaa muiden varallisuus oikeudellisten oikeustoimien tavoin OikTL 36 §:n nojalla. Pönkä toteaa väitöskirjassaan, että kyseisen säännöksen soveltaminen ei ole kuitenkaan yksiselitteistä.¹³⁶ Osakassopimuksen osapuolet ovat pääosin yhdenvertaisessa asemassa olevia elinkeinonharjoittajia, jolloin sovittelulla ei ole suurta vaikutusta.¹³⁷ Osakassopimukseen voi kuitenkin kuulua selvästi erivahvuisia osakkeenomistajia, kuten tässä tutkielmassa käyttämässäni esimerkkitapauksessa.¹³⁸ Vähemmistöosakkeenomistajaa ei voida kuitenkaan pitää automaattisesti sopimussuhteen heikompana osapuolena. Heikompi asema määritellään osakassopimussuhteessa enemmänkin osapuolten taloudellisten voimavarojen ja sopimusteknisen osaamisen välisenä eroavaisuutena.

Kuten aiemmin on todettu, osakassopimuksia ei säätele suoranaisesti mikään kansallinen laki. Kuitenkin OYL:n säännökset sääntelevät pääosin osakassopimusten toimintaympäristöä ja siksi sen säännöksiä voidaan käyttää tietyissä tilanteissa kohtuullisuusarvioinnin

---

¹³⁶ Pönkä 2008, s. 419.

¹³⁷ Immonen 2007, s. 18.

¹³⁸ Ks. Luku 1.1.

vertailupohjana.¹³⁹ Pöngän mukaan kohtuullisuusarvioinnissa voidaan käyttää apuna OYL:n säännöksiä, kun osakassopimuksen ehdot poikkeavat niistä selvästi. Kuitenkin kohtuullisuusarviointi on tehtävä aina tapauskohtaisesti.¹⁴⁰ Pönkä on todennut väitöskirjassaan: ” osakeyhtiöoikeudellisten periaatteiden painoarvo sovittelua puoltavina argumentteina määräytyy sen perusteella, mitä oikeushyviä niiden on tarkoitettu suojaavan juuri kyseessä olevissa olosuhteissa.”¹⁴¹

Onko osakeyhtiöoikeudellisilla periaatteilla vaikutusta OikTL 36 §:n soveltamiseen? Osakkeen jakamattomuuden ja vapaan luovutettavuuden periaatteilla on katsottu oikeuskirjallisuutemme valossa olevan ainakin pieni vaikutus sovittelusäännöksen soveltamiseen. Osakkeiden jakamattomuuden ja vapaan luovutettavuuden periaatteilla on tarkoitus suojella hyväksyttäviä yhteiskunnallisia intressejä. Jos nämä periaatteet pystyttäisiin sivuttamaan täysin sopimusperusteisesti, jäisivät ne täysin merkityksettömiksi. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomioitava, minkälaisesta tilanteesta ja olosuhteista on kyse. Esimerkiksi yhtiössä, jonka osakkeilla ei ole tarkoitettu käydä kauppaa, ei tulisi antaa suurta painoarvoa myöskään osakkeiden vapaalle luovutettavuudelle sovittelua puoltavana argumenttina.¹⁴² Pöngän mukaan osakeyhtiöoikeudellisten periaatteiden painoarvo sovittelua puoltavana argumenttina määräytyy sen perusteella, mitä oikeushyviä kyseisillä ehdoilla on tarkoitus suojata kyseisissä olosuhteissa.¹⁴³

Sovittelun edellytyksenä on siis aina velvoitteiden epätasapaino osakassopimuksessa. Osakassopimusta laadittaessa osapuolten tulisi tiedostaa, että riskit voivat jakaantua epätasaisesti osakkaiden kesken jossakin sopimussuhteen vaiheessa. Tällaisissa tilanteissa sovitteluun tulisi suhtautua melko pidättyväisesti.¹⁴⁴ Osakeyhtiössä tapahtuvat olosuhteiden muutokset voivat luoda perusteita osakassopimuksen sovittelulle.¹⁴⁵ Osakassopimusten sovitteluharkinnassa tulee muistaa, että sopimukseen liittyy vahva salassapitointressi ja se saattaa vaarantua, jos riita viedään yleisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tämä lienee syy, miksi osakassopimuksia koskevaa oikeuskäytäntöä löytyy niin suppeasti. Sovitteluharkinnassa on aina pohdittava osakassopimuksen laatimisen tavoitteita ja sitä, onko

---

¹³⁹ Pönkä 2008, s. 432. Ks. Pälä 2006, s. 245.

¹⁴⁰ Pönkä 2008, s. 432.

¹⁴¹ Pönkä 2008, s. 425.

¹⁴² Pönkä 2008, s.424–425.

¹⁴³ Pönkä 2008, s. 425.

¹⁴⁴ Hemmo 2003, s. 59.

¹⁴⁵ Pönkä 2008, s. 426.

toimintaympäristössä tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka luovat edellytyksiä osakassopimuksen sovittelulle.¹⁴⁶

Osakassopimuksen sovitteluharkinnassa tulee siis ottaa huomioon OYL:n määräykset, sopimuksen osapuolet ja heidän asemansa, ammattitaito, taloudelliset edellytykset, sopimuksen tavoitteet ja ikä, osapuolten taloudelliset velvoitteet, yhtiön taloudellinen tilanne sekä olosuhteissa tapahtuneet muutokset.¹⁴⁷ Kohtuullisuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota myös sopimuksen kestoaikaan, sillä kohtuuttoman pitkäksi ajaksi sitovia sopimuksia voidaan joissakin tapauksissa sovittaa. Sopimusoikeudessa on yleisesti katsottu, että epäselvissä tapauksissa sopimusehtoa on tulkittava sen laatijan vahingoksi.¹⁴⁸

4.2.1 Lunastushinnan sovittelu

Kuten aiemmin on tullut jo esille, osakkeen lunastushinnan määrittäminen voi johtaa kohtuuttomuuteen joissakin tilanteissa. Pöngän mukaan tällainen tilanne voi tulla kyseeseen, jos osakas irtautuu yhtiöstä ilman sopimusrikkomusta pitkään kestäneen työsuhteen jälkeen ja osakkeet lunastetaan kohtuuttoman alhaiseen hintaan eikä yhtiölle aiheudu haittaa lähdöstä.¹⁴⁹ Lunastushinnan määrittäminen kohtuuttoman alhaiseksi tällaisessa tilanteessa voi johtaa OikTL 36 §:n mukaiseen sovitteluun. Oikeustoimen kohtuullistamista koskevan hallituksen esityksen HE 247/1981 vp mukaan myös hintaa voidaan tietyssä tilanteessa sovittaa osana sopimuksen ehtoja. Tämä ilmenee myös OikTL 36 §:n 3 momentista. Hinnan kohtuullistamisessa voidaan erottaa kaksi tilannetta: sovittu hinta voi olla kohtuuton sinänsä tai lopullinen hinta on voitu sitoa määräytymään jonkin tietyn perusteen mukaan ja tämä peruste johtaa kohtuuttomuuteen. Jälkimmäisessä tilanteessa kohtuuttomuus syntyy yleensä vasta myöhemmin, kun sovittu peruste osoittautuu olosuhteiden muututtua epäonnistuneeksi.

Sovittelussa on hyvä tiedostaa ero pakottavien ja tahdonvaltaisten lain säännösten välillä. Pakottavan lain säännöksen vastainen ehto on yleensä sellaisenaan kohtuuton eikä tarvitse sovittelua, kun taas tahdonvaltaisia säännöksiä voidaan tietyin edellytyksin sovittaa.¹⁵⁰ Hallituksen esityksen mukaan sovitteluharkinnassa on syytä lähteä siitä, että lainsäätäjän tavoitteena on noudattaa käyttäytymismallia, joka ottaa huomioon osapuolten oikeudet ja

---

¹⁴⁶ HE 247/1981 vp, s. 14, Pönkä 2008, s. 426.

¹⁴⁷ Pönkä 2008, s. 432.

¹⁴⁸ HE 247/1981 vp, s. 14.

¹⁴⁹ Pönkä 2008, s. 428.

¹⁵⁰ HE 247/1981 vp, s. 13.

velvollisuudet tasapuolisesti. Jos poiketaan ilman asiallista perustetta merkittävästi tästä mallista toisen vahingoksi, on kohtuullistaminen usein paikallaan.¹⁵¹

5 Osakassopimuksen lunastusehdot

5.1 Suhde yhtiöjärjestyksen lunastusehtoon

Kuten aiemmin luvussa 3.1.4 todettiin, osakeyhtiölaki säätelee lunastuslauseketta. Tätä voidaan pitää yhtenä merkittävimpänä osakkeiden vapaan luovutettavuuden periaatteen rajoituksena. Osakeyhtiölain 3:6 §:ssä säädetty lunastuslauseke koskee yhtiöjärjestykseen otettavaa lunastuslauseketta. On hyvä huomata, että yhtiöjärjestykseen otettu lunastuslauseke on täysin eri asia kuin osakassopimukseen otettava lunastuslauseke.¹⁵² Pönkä on jaotellut merkittävimmät osakassopimuksissa osakkaiden sovittavissa olevat osakkeiden luovutusrajoituslausekkeet neljään ryhmään, joita ovat sopimusperusteiset lunastuslausekkeet, suostumuslausekkeet, kieltolausekkeet sekä osakkaan irtautumista koskevat lausekkeet.¹⁵³ Osakeyhtiölain lunastuslauseketta koskevat säännökset¹⁵⁴ luovat pohjan osakassopimusten lunastusehdoille. Ne otetaan olettamaksi, ellei osakassopimuksessa ole toisin määrätty tai olosuhteet huomioiden voida katsoa tarkoitetun.¹⁵⁵ Yhtiöjärjestykseen ja osakassopimukseen kirjatulla lunastuslausekkeilla on myös huomattavista eroista huolimatta kytköksiä toisiinsa; toisen avulla toisen oikeudellista tehokkuutta pystytään säätelemään. Käytän tässä tutkielmassa termiä ”lunastuslause”, jolla tarkoitan nimenomaan osakassopimuksessa olevaa osakkaan irtautumista koskevaa ehtoa.

Suurimpana erona yhtiöjärjestykseen ja osakassopimukseen otetulla lunastuslausekkeella on sen sitovuudessa suhteessa kolmanteen osapuoleen. Lunastusehto voi sitoa kolmatta osapuolta vain yhtiöjärjestyksen määräyksenä. Yhtiöjärjestykseen kirjattavalle lunastuslausekkeelle on ominaista, että se tukee osakassopimukseen otettua vaihdannanrajoituslauseketta; yhtiön omistajathan sopivat ensisijaisesti osakassopimuksessa yhteisistä pelisäännöistä ja

---

¹⁵¹ HE 247/1981vp, s. 14.

¹⁵² Pönkä 2008, s. 209.

¹⁵³ Pönkä 2008, s. 262–263.

¹⁵⁴ OYL 3:7.

¹⁵⁵ Pönkä 2008, s. 216.

yhtiöjärjestyksen lauseke turvaa sopimusta mahdollisilta loukkaamistilanteilta, kuten väärään omistajapiiriin joutumiselta.¹⁵⁶

5.2 Osakkeiden luovutusvelvollisuus

Osakassopimuksessa on usein määräys, jonka mukaan osakkaan tulee tietyssä tilanteessa myydä tai tarjota osakkeet lunastettavaksi yhtiölle tai muille osakkaille. Myyntivelvollisuudet liittyvät yleensä osakassopimusten loukkauksien sanktiointiin. Ehdon tarkoituksena on se, että jos osakas rikkoo sopimusta niin muiden osakkaiden ei tarvitse sietää häntä enää sen jälkeen osakkaana. Esimerkiksi on voitu sopia, että mikäli avainhenkilönä toimiva osakas laiminlyö työntekevelvoitteen, joutuu hän antamaan osakkeensa lunastettavaksi.¹⁵⁷ Kuitenkin työsuhteeseen liittyvää osakkeiden myyntivelvollisuutta on pidettävä ankarana ehtona.

Rikkomusten lisäksi velvollisuutta käytetään myös silloin, jos osakas ei enää työskentele yhtiössä.¹⁵⁸ Osakkeiden lunastusvelvollisuudessa on kysymys myös siitä, kenelle osakkeet tulee myydä. Lähtökohtaisesti osakkeet luovutetaan muille osakkeenomistajille niiden omistuksen suhteessa, mutta ei ole epätavanomaista sekään, että on sovittu yhtiön ensisijaisesta oikeudesta lunastaa kyseiset osakkeet.¹⁵⁹ Osakkeiden luovutusvelvollisuuden tarkoituksena on siis pitää yhtiön omistus tietyn, rajatun henkilöpiirin sisällä ja toisaalta reagoida osakkaan laiminlyönteihin tai sopimusrikkomuksiin yhtiössä.

5.2.1 Omistuksesta irtaantuminen

Osakassopimuksella voidaan pyrkiä turvaamaan sopijaosapuolille mahdollisuus irtaantua yhtiöstä kohtuullisin ehdoin. Näistä ehdoista käytetään liike-elämässä ja osakassopimuksissa usein englannin kielistä termiä ”exit”.¹⁶⁰ Osakassopimuksilla halutaan monesti sitouttaa yhtiön toiminnan kannalta merkittäviä avainhenkilöitä yhtiöön. Sitouttaminen voi kestää määrääjän tai olla sidottu tulevaisuuden tapahtumiin. Osakassopimuksessa voidaan sopia osakkaan vapaaehtoisesta irtaantumisesta, jolloin ehdot painottuvat osakkeiden lunastusoikeuteen sekä lunastushinnan määrittymiseen. Vapaaehtoisen irtautumisen tilanteissa osakkeista maksettava hinta on usein alempi, kuin osakkeiden käypä arvo. Ankarimmillaan

---

¹⁵⁶ Pönkä 2008, s. 209.

¹⁵⁷ Hannula-Kari 2007, s. 14. Pääomasijoittajat vaativat usein tällaista ehtoa osakassopimukseen.

¹⁵⁸ Hannula-Kari 2007, s. 114.

¹⁵⁹ Hannula-Kari 2007, s. 127.

¹⁶⁰ Pönkä 2008, s. 247.

luovutushinta voi olla osakkeista alun perin maksettu merkintähinta, osakkeiden nimellisarvo tai kirjanpidollinen vasta-arvo tai tätäkin alhaisempi hinta.¹⁶¹

Osakkaan osakkuuden luopumisesta sopimusrikkomuksen seurauksena voidaan sopia myös osakassopimuksessa. Usein yhtiöön sijoittanut pääomasijoittaja vaatii yhtiön avainhenkilöitä sitoutumaan ja työskentelemään yhtiössä tietyn vähimmäisajan. Jos avainhenkilö päättää irtisanoutua ennen määräajan umpeutumista, voi siitä seurata velvollisuus luopua osakkeista tiettyyn sovittuun hintaan. Pääomasijoittajat haluavat näin varmistaa työpanoksen jatkuvuuden ja toisaalta kyse voi olla avainhenkilöiden halusta pitää osakkeet tietyn omistajapiirin hallussa. Työntekovelvollisuus voi olla määräaikainen, esimerkiksi 2-4 vuotta osakassopimuksen solmimisesta.¹⁶² Olivatpa työsuhteessa olevat osakkeenomistajat avainhenkilöitä tai eivät, on usein tarpeen sopia osakassopimuksessa osapuolten oikeuksista ja velvoitteista lunastaa sellaisen sopijapuolen osakkeet, joka eivät täytä määrättyjä kriteerejä.¹⁶³ Muidenkin olennaisten sopimusvelvoitteiden rikkominen voi johtaa osakkeiden luovutusvelvollisuuteen.¹⁶⁴

5.2.2 Työntekijäosakas

Tarkastelen työntekijän asemaa osakkaana tässä erillisessä kappaleessa, koska tutkielmani kohteena ovat nimenomaan työntekijäosakkaat. Työntekijäosakkaiden osalta tulee huomioida yhtiöoikeudellisten ja sopimusoikeudellisten normien lisäksi myös työoikeudelliset seikat, kuten työsopimuslain pakottavat säännökset. Ensinäkin, jos osakassopimuksessa sovitaan työntekijäosakkaan työsuhteen päättämisperusteista, on huomioitava, että ehtojen tulee olla sopusoinnussa työoikeudellisten normien kanssa. Työntekijäosakkeenomistajan irtisanomissuojaa ei voida heikentää osakassopimuksen ehdolla, joka on TSL:n vastainen. Kun osakassopimuksen osapuolena on työntekijä, on sopimusvapaus huomattavasti rajoittuneempaa.

Pönkä toteaa väitöskirjassaan, että merkittävin sopimusvapautta rajoittava säännös on TSL 7:1, jonka mukaan työnantaja saa irtisanoa toistaiseksi voimassa olevan työsopimuksen vain

---

¹⁶¹ Hannula–Kari 2007, s. 124.

¹⁶² Hannula–Kari 2007, s. 127. Työntekovelvollisuus voi olla myös ajallisesti määräämätön ja perustua ns. ”vesting-tilukseen”, jossa luovutusvelvollisuuden piiriin kuuluvien osakkeiden määrä vähenee ajan kuluessa ja lunastushinta nousee koko ajan lähemmäs käypää hintaa.

¹⁶³ Pönkä 2008, s. 247, Ks. Ghinger 1975, s. 220.

¹⁶⁴ Hannula–Kari 2007, s. 125.

asiallisesta ja painavasta syystä.¹⁶⁵ Kuten aiemmin on todettu, on tyypillistä, että työntekijäosakkaan tulee työsuhteen päättyessä luopua yhtiön osakkeista yhtiölle tai muille lunastusoikeuden haltijoille. Etenkin pienyhtiöissä irtisanotun tai irtisanoutuneen työntekijän ei haluta osallistuvan enää yhtiön päätöksentekoon.¹⁶⁶ Osakkeita saatetaan antaa uusille osakkeenomistajille tietyn verran myös maksutta. Tämä on yleistä esimerkiksi erilaisia asiantuntijapalveluita tarjoavissa osakeyhtiöissä. Tällöin osakassopimuksessa olisi hyvä määrätä osakkeiden lunastusarvoksi niiden liikkeellelaskuhinta yhtiöstä irtautumisperusteesta riippumatta.¹⁶⁷ Osakkeiden lunastushinnan määrittelyä tarkastelen yksityiskohtaisemmin luvussa 6.

5.3 Good leaver ja bad leaver

Osakassopimuksessa on voitu sopia, että oikeus lunastaa työntekijän osakkeet työsuhteen päättyessä vaihtelee sen mukaan millä perusteella työsuhde on päättynyt. Jos työntekijä irtisanotaan tuotannollisin tai taloudellisin perustein tai hän tulee työkyvyttömäksi tai kuolee, pidetään työntekijää ns. ”hyvänä lähtijänä” (good leaver). Jos taas työntekijä lähtee yhtiöstä erimielisyyksien takia, tai sen vuoksi, että saa paremman tilaisuuden toisaalta, pidetään häntä ns. ”huonona lähtijänä” (bad leaver). Keskeinen kysymys työsuhteen päättymiseen tai sopimusrikkomukseen liittyvässä lunastustilanteessa on sopivan lunastushinnan määrittäminen.

Osakassopimuksessa kannattaisi varautua irtautumistilanteisiin ottamalla siihen lista hyväksyttävistä ja ei- hyväksyttävistä työsuhteen päättymissyistä, sillä osakkeiden lunastushinta sovitaan usein sen perusteella, onko kyse hyvästä vai huonosta lähtijästä.¹⁶⁸ Lunastushinta ei ole automaattisesti osakkeiden käypä arvo. Hyvän lähtijän on usein katsottu saavan käyvän hinnan osakkeista ja huonon lähtijän taas esimerkiksi nettovarallisuusarvon mukaan lasketun osakkeen hinnan.¹⁶⁹ Osakkeiden lunastushinnasta tarkemmin seuraavassa luvussa.

---

¹⁶⁵ Pönkä 2008, s. 247.

¹⁶⁶ Pönkä 2008, s. 248–249.

¹⁶⁷ Pönkä 2008, s. 249.

¹⁶⁸ Pönkä 2008, s. 249.

¹⁶⁹ Hannula–Kari 2007, s. 115. Ks. Pönkä 2008, s. 249.

6 Osakearvon määrittäminen

6.1 Yrityksen oikeudellinen arvonmäärittäminen

Kuten aiemmin on käynyt ilmi, tämän tutkielman tavoitteena on arvioida osakassopimuksen lunastuslausekkeeseen sisältyvän lunastushinnan kohtuullisuutta eri irtautumistilanteiden valossa. Kohtuullisuuden arvioimiseksi on olennaista määrittellä ensin osakkeen arvo ja tarkastella yrityksen arvonmäärittäminen perusteita. Tätä kautta saadaan vertailupohjaa sille, mitä voidaan pitää kohtuullisena ja mikä on siitä mahdollisesti poikkeavaa.

Mitä tarkoittaa arvo arvonmäärittäminen yhteydessä? Savolainen kuvaa arvonmäärittäminen prosessiksi, jossa eri tekniikoita hyödyntäen määrittellään tietyn liikeyrityksen arvo tietyssä aikana ja tietyssä paikassa. Arvolla tarkoitetaan siis tässä yhteydessä taloudellista yrityksen arvoa. Yrityksen arvonmäärittäminen taloudelliselle arvolle ei ole yhtä ja oikeaa arvoa.¹⁷⁰ Arvo voidaan käsittää vaihtoarvona tai omistajanarvona ja näitä kutsutaankin arvon peruslähtökohdiksi eli peruspremisiksi. Vaihtoarvo on yleinen objektiivinen arvo, jossa omaisuuden arvo määräytyy omistajasta riippumatta sen mukaan mitä omaisuudesta saataisiin, jos se myytäisiin. Omistajanarvo on taas subjektiivinen arvo. Se on taloudellinen arvo, jonka omaisuus tuo sen tietylle omistajalle. Omistajana voidaan pitää nykyistä, tulevaa tai tiettyä omistajaa.¹⁷¹ Vaikka kyse olisi samasta omaisuudesta, voi sen arvo vaihdella huomattavasti sen perusteella arvostetaanko se vaihtoarvoon vai omistajanarvoon.¹⁷²

Savolaisen mukaan arvonmäärittäminen alussa olisi hyvä aina määrittää mitä arvolla tarkoitetaan kyseisessä tilanteessa. Niin oikeudellisessa kuin liiketaloudellisessakin arvonmäärittäminen valitaan sitten sopiva arvokäsite ja arvonmäärittäminen menetelmä lopullisen, mahdollisimman luotettavan arvon laskemiseksi. Seppäsen mukaan arvonmäärittäminen tulisi ensin määrittää arvon määrittäminen tavoite, käyttötarkoitus sekä arvonmäärittäminen kohde ja arvopäivä. Tämän jälkeen voidaan määrittää mikä arvokäsite on asianmukaisin

---

¹⁷⁰ Kansainvälisten arvonmäärittäminen standardien IVS 2013, Viitekehys 8 § mukaan arvo on mielipide joko arvonmäärittäminen kohteen arvosta kysynnän ja tarjonnan kautta muodostuvasta hinnasta vaihdossa tai kohteesta saatavien taloudellisten hyötyjen arvosta. Ks. Seppänen 2018, s. 7.

¹⁷¹ Savolainen 2014 I, s. 6.

¹⁷² Savolainen 2014 I, s. 7.

sovellettavaksi. Seppäsen mukaan arvon perusta¹⁷³ määrittelee kussakin arvonmääritystapauksessa mitä arvolla tarkoitetaan.

Arvonmääritys voi perustua oikeudelliseen tai liiketaloudelliseen arvonmääritykseen. Oikeudellisessa arvonmäärityksessä arvokäsite ja arvonmääritysmenetelmä perustuvat lainsäädäntöön ja muihin oikeuslähteisiin, kuten oikeuskirjallisuuteen ja oikeuskäytäntöön. Oikeudellisessa arvonmäärityksessä arvonmääritysmenetelmän valitseminen tuottaa usein ongelmia, sillä lainsäädäntö harvoin määrittää, millä arvonmääritysmenetelmällä arvo lasketaan.¹⁷⁴ Tämä johtunee siitä, että jokainen arvonmääritys on omanlaisensa erityispiirteinen ja olisi mahdottomuus määrittää tarkkaa arvonmääritysmenetelmää, joka sopisi kaikkiin tilanteisiin.¹⁷⁵

Arvokäsite voi perustua myös osapuolten keskinäiseen sopimukseen tai muuhun oikeudelliseen asiakirjaan.¹⁷⁶ Esimerkiksi osakassopimuksessa on voitu sopia osakkeiden taloudellisen arvon perusteista määrittämällä osakkeen lunastushinta alemmaksi mitä yrityksen todellinen taloudellinen arvo olisi.¹⁷⁷ Liiketaloudellinen arvonmääritys poikkeaa oikeudellisesta arvonmäärityksestä siinä, että se perustuu arvokäsitteen vapaaseen valintaan, kun taas oikeudellisessa arvonmäärityksessä laki tai muu oikeusohje määrittää sovellettavan arvokäsitteen.¹⁷⁸ Oikeudellisesta arvonmäärityksestä on kyse esimerkiksi silloin, kun arvonmääritys liittyy yhtiöoikeudelliseen riitatilanteeseen kuten osakkeiden lunastustilanteeseen. Yleensä tällaisessa tilanteessa yritykselle ei ole tiedossa absoluuttista arvoa, joten välimiesoikeuden, käräjäoikeuden, pesänjakajan tai muun ratkaisua tekevän viranomaisen on vahvistettava yritykselle jokin arvo.¹⁷⁹ Arvonmäärityksen tarkastelun kohteeksi rajaan tässä tutkielmassa pienyhtiöt, koska tutkielman esimerkkitapaus koskee pienyhtiötä. Pienyhtiön arvonmääritys poikkeaa pörssiyhtiön arvonmäärityksestä.¹⁸⁰

---

¹⁷³ Seppänen 2018, s. 2. Mukaan taloudellisessa ja oikeudellisessa arvonmäärityksessä puhutaan arvon perustasta tai arvon standardista tai käyvän arvon käsitteestä. Seppänen 2018, alaviite 2. Käsitteenä niillä tarkoitetaan samaa seikkaa, eli mikä arvo on tarkoitus määrittää, kenen näkökulmasta ja millaisissa olosuhteissa. Suomen oikeuskirjallisuudessa arvon perustaan viitataan mm. Käsitteellä ”arvokäsite”.

¹⁷⁴ Savolainen 2014 II, s. 3. Seppänen 2018, s. 2.

¹⁷⁵ Savolainen 2014 II, s. 4.

¹⁷⁶ Savolainen 2014 I, s. 8–9.

¹⁷⁷ Seppänen 2018, s. 12–13.

¹⁷⁸ Savolainen 2014, s. 14.

¹⁷⁹ Seppänen 2018, s. 2.

¹⁸⁰ Savolainen 2014 II, s. 2.

6.2 Käypä arvo arvokäsitteenä

Arvonmäärittystä helpottavat arvokäsitteet, joista yleisimpiä ovat käypä markkina-arvo, käypä arvo, investointiarvo sekä todellinen arvo.¹⁸¹ Tässä kohtaa käsittelen vain käypää arvoa, joka liittyy läheisimmin tämän tutkielman aiheenrajaukseen. Oikeudellisessa arvonmäärittämisessä yleisin arvokäsite on käypä arvo.¹⁸² Käypää arvoa ei ole kuitenkaan määritetty missään yksiselitteisesti, vaan sille on johdettavissa useita eri käsitteitä laista, hallituksen esityksistä, oikeuskirjallisuudesta sekä oikeuskäytännöstä.¹⁸³ Käypä arvo voidaan käsittää objektiivisena vaihtoarvona tai subjektiivisena omistajanarvona. Käyvän arvon peruspremissin¹⁸⁴ valinnan seurauksena voidaan päätyä hyvin erilaisiin lopputuloksiin. Arvonmäärittäksen kannalta on tärkeää selvittää kumpaan peruspremissiin käypä arvo perustuu. Peruspremissi ilmenee yleensä sen perusteella, miten käypä arvo on kulloinkin määritetty.

Käyvällä arvolla tarkoitetaan useimmiten lainsäädännössä ja muissa oikeuslähteissä todennäköistä luovutushintaa tai markkinahintaa.¹⁸⁵ Tämä merkitsee sitä, että hinta määräytyisi markkinoilla kysynnän ja tarjonnan mukaan. Käypä arvo voidaan siis katsoa perustuvan objektiiviseen vaihtoarvoon. Luotettavan markkinahinnan määräytyminen edellyttää kuitenkin riittävästi ostajia ja tarjoajia ja pienyritysten kannalta näin ei useinkaan ole, koska ne ovat usein hyvin erilaisia eikä halukkaita ostajia ole laajasti.¹⁸⁶ Siksi todennäköinen luovutus- tai markkinahinta on määriteltävä laskennallisesti eri arvonmäärittämenetelmiä käyttäen. Oikeudellisessa arvonmäärittämisessä tulisi löytää yritykselle sellainen arvo, mitä voidaan kyseisessä tilanteessa pitää oikeana ja joka voidaan oikeudellisesti perustella.¹⁸⁷

---

¹⁸¹ Savolainen 2014 II, s. 8.

¹⁸² Osakkeen arvostamista koskevia kysymyksiä on ratkaistu mm. verotusta koskevissa korkeimman hallinto-oikeuden tapauksissa. Esimerkiksi KHO 2009:8, jossa päädyttiin käyvän arvon mukaiseen osakkeiden arvostamiseen sen hetken mukaan, kun työntekijä merkitsi osakkeet. Ratkaisussa KKO 2008:74 päädyttiin myös arvostamaan lunastettavat osakkeet niiden käypään arvoon, kun kyse oli osituksesta, vaikka taustalla oli lunastuslauseke. Tapauksessa KKO 2012:64 määrättiin osakkeiden arvoksi niiden käypä hinta ennen välimiesmenettelyn vireille tuloa.

¹⁸³ Savolainen 2014 II, s. 2. Seppänen 2018, s. 2.

¹⁸⁴ Seppänen 2018, s. 14. Premisseillä tarkoitetaan arvon perustan lähtökohtaoletuksia, jotka ohjaavat arvokäsitteen valintaa arvonmäärittämisessä.

¹⁸⁵ Savolainen 2014 II, s. 5. Arvonmäärittäksen kansainvälisten standardien IVS 2017:104 mukaan käypä arvo on arvioitu hinta vaihdossa, jossa omaisuususerä tai velkaerä vaihtaa hallintaa määriteltävien asioista perillä olevien ja vaihtoon halukkaiden osapuolten välillä ja joka heijastaa kunkin osapuolen etuja.

¹⁸⁶ Savolainen 2014 II, s. 8.

¹⁸⁷ Savolainen 2014 II, s. 7.

6.3 Arvonmäärittäminen

Arvonmäärittäminen voidaan jaotella kolmeen ryhmään, joista muodostuu markkina-arvo, tuottoarvo sekä substanssiarvo. Markkina-arvo perustuu vapaisiin luotettaviin markkinoihin, tuottoarvo taas yrityksen tuottoihin ja substanssiarvo yrityksen varallisuuteen. Käypä arvo voidaan siis määrittellä näiden arvonmäärittämismenetelmien avulla. Arvonmäärittäminen valinta tulee tehdä tapauskohtaisesti ottaen huomioon mm. olemassa olevat markkinat kyseisellä alalla, jatkaako yritys toimintaansa vai lopettaako se toimintansa ja mitä tietoja on saatavissa.¹⁸⁸

Markkinaperusteisessa arvonmäärittämisessä yrityksen arvo määritellään aiempien toteutuneiden kauppojen perusteella tai vertailumenetelmien avulla. Pienyritysten osalta markkina-arvon¹⁸⁹ määrittäminen koetaan usein mahdottomaksi, sillä aiempia kauppvoja ei ole, eikä markkinoilla ole vertailukelpoista yritystä. Siispä päädytään tuottoarvon tai substanssiarvon määrittämiseen.¹⁹⁰ Tuottoihin perustuva arvonmäärittäminen perustuu yrityksen tulevaisuuden tuottoihin. Eri aikoina saaduista rahavirroista lasketaan keskiarvo ja diskontataan ne valitulla laskentakorkokannalla. Koska tuottoarvo voidaan laskea usealla eri laskentakaavalla, voi se johtaa hyvinkin erilaisiin tuloksiin.¹⁹¹ Substanssiarvo perustuu yrityksen nettovarallisuuden nykyarvoon eikä se huomioi tulevaisuutta. Substanssiarvo lasketaan yleensä yrityksen edellisen tilinpäätöksen taseesta.

Substanssiarvo voidaan määrittää toimintaa jatkavalle tai toiminnan lopettavalle yritykselle. Siispä voidaan laskea kahdenlaisia substanssiarvoja; toimivan yrityksen substanssiarvo tai likvidaatio- eli realisointiarvo. Kumpikin arvo määritellään yrityksen taseen pohjalta, mutta erilaisin oletuksin. Toimivan yrityksen arvo perustuu oletukseen, että yritys jatkaa toimintaansa ja likvidaatioarvo taas oletuksin, että yrityksen toiminta lopetetaan. Savolaisen

---

¹⁸⁸ Savolainen 2014 II, s. 10.

¹⁸⁹ Kansainvälisten arvonmäärittämissäntandardien IVS 2017:104 mukaan markkina-arvo on arvioitu määrä, jolla omaisuusarvo tai velkaarvo pitäisi vaihtaa hallintaa arvopäivinä toisistaan riippumattomien ja transaktioon halukkaan ostajaosapuolen ja myyjäosapuolen välillä asianmukaisen markkinoinnin jälkeen ja kun asioista perillä olevat osapuolet ovat toimineet huolellisesti ja ilman pakkoa. Ks. Seppälä 2018, s.17.

¹⁹⁰ Savolainen 2014 II, s. 22.

¹⁹¹ Savolainen 2014 II, s. 33.

mukaan substanssiarvosta puhuttaessa tulisi aina täsmentää kumpaa substanssiarvoista tarkoitetaan, koska arvot saattavat poiketa toisista huomattavasti.¹⁹²

Oikeudellisessa arvonmäärityksessä päädytään usein substanssiarvon laskemiseen, koska se perustuu luotettaviin taseessa oleviin tietoihin ja toisaalta se on myös objektiivinen. Miinuksena siinä pidetään sitä, että se ei huomioi yrityksen tulevaisuutta, eikä anna oikeaa kuvaa varallisuus- ja velkaerien käyvästä arvosta.¹⁹³ Substanssiarvo soveltuu hyvin yrityksiin, joissa varallisuus perustuu pääosin omaisuuden arvoon, kuten arvopapereihin.¹⁹⁴ Substanssiarvon käyttöä puoltaa myös usein se, että tuottoarvoa ei ole pystytty luotettavasti määrittämään.¹⁹⁵ Substanssiarvoa pidetään usein yrityksen vähimmäisarvona. Mikäli yritykselle laskettu tuottoarvo on pienempi mitä substanssiarvo, käytetään usein substanssiarvoa.¹⁹⁶

6.4 Arvonmääritys OYL:n mukaisessa lunastustilanteessa

Osakeyhtiölain lunastuslauseketta koskevassa säännöksessä (OYL 3:7) todetaan, että jollei yhtiöjärjestyksessä ole muuta sovittu, on lunastushintana pidettävä osakkeen käypää hintaa. Vastikkeellisessa saannossa käypä hinta on sovittu hinta. Kyseinen säännös jättää mahdollisuuden myös sopia lunastushinnasta ja sen määräytymisestä yhtiöjärjestyksessä. Osakkeiden lunastustilanteissa lunastushinnaksi määritellään siis OYL:n mukaan käypä hinta, joka lain esitöissä rinnastetaan käypään arvoon.¹⁹⁷ Koska osakeyhtiölain säännökset ovat pääosin tahdonvaltaisia, voidaan lunastushinnaksi sopia muitakin arvokäsitteitä. Osapuolet voivat sopia lunastushinnasta esimerkiksi yhtiöjärjestyksessä, osakassopimuksessa tai vaikka vasta käsillä olevassa lunastustilanteessa. Mikäli osapuolet eivät sovi erikseen käytettävästä arvokäsitteestä, sovelletaan OYL:n mukaista arvokäsitettä eli käypää hintaa.¹⁹⁸

On huomattava, että pelkän OYL 3:7 §:n pohjalta ei voida päätellä taustalla olevaa arvokäsitteen peruspremissiä, joka voi olla vaihtoarvo tai omistajanarvo. Pienyhtiöt ja

---

¹⁹² Savolainen 2014 II, s. 47. Ks. Substanssiarvosta Seppälä 2018, s. 10 sekä Ossa 2002, s. 84.

¹⁹³ Savolainen 2014 II, s. 48.

¹⁹⁴ Savolainen 2014 II, s. 14.

¹⁹⁵ Savolainen 2014 II, s. 16. Ossa 2002, s. 88, toteaa, että erityisesti noteeraamattomien vähemmistöosakkeiden myynti on käytännössä jopa täysin mahdotonta, koska ne ovat likviditeetiltään heikkoja.

¹⁹⁶ Savolainen 2014 II, s. 51–52.

¹⁹⁷ Savolainen 2014, s. 18, ks. HE 109/2005 vp, s. 159.

¹⁹⁸ Ks. Ossa 2002, s. 87.

yhtiölainsäädäntö -työryhmä on kiinnittänyt huomiota osakeyhtiölain uudistuksen yhteydessä siihen, että käyvälle arvolle ei ole olemassa tarkkaa määritelmää. Pienyhtiötyöryhmä totesi, ettei laista käynyt ilmi, tarkoitetaanko käyvällä arvolla osakkeen vaihdanta-arvoa vai osuutta yhtiön liiketoiminnan arvosta¹⁹⁹. Siksi on mahdollista, että käyvän arvon käsite saa erilaisen sisällön osakeyhtiölain tarkoittamissa eri lunastustilanteissa.²⁰⁰

Kun kyse on vastikkeellisesta saannosta, on osakkeen käypänä hintana pidettävä sovittua hintaa, jos muuta selvitystä ei ole. Käypä hinta voi tässä tapauksessa tarkoittaa investointiarvoa tai käypää markkina-arvoa. Investointiarvolla tarkoitetaan arvoa omaisuuden nykyiselle, tulevalle tai tietylle omistajalle ja sen suuruus vaihtelee sen mukaan, kenen näkökulmasta sitä tarkastellaan. Käypä markkina-arvo koskee pörssiyhtiöiden osakekauppoja, joten OYL 3:7 §:n mukainen lunastustilanne ei voi olla sille edes mahdollinen.²⁰¹

Tutkielmani esimerkkitapauksessa osakkeiden lunastushinnan määrittely perustuu osakassopimuksen erilliseen määräykseen: ”Mikäli työntekijä irtautuu työsuhteesta ennen kuin työsuhde on kestänyt viittä vuotta, tulee työntekijän luovuttaa osakkeet yhtiölle tai muille osakkaille osakkeiden substanssiarvosta/merkintähinnasta. Mikäli työsuhde on kestänyt vähintään viisi vuotta, arvostetaan luovutettavat osakkeet niiden käypään arvoon.” Kohtuullisuutta arvioitaessa on erityisen tärkeää tiedostaa yleiset yhtiön ja osakkeiden arvostamismenetelmät, jotka luovat vertailupohjan osakassopimuksen lunastusehdoille. Toisaalta on pidettävä mielessä osapuolten sopimusvapaus ja oikeus sopia osakeyhtiölaista huomattavastikin poikkeavista ehdoista.

6.5 Yrityksen arvonmäärityksen merkitys lunastushinnan kohtuullisuuden arvioinnissa

Olen käsitellyt edellä oikeudellisen arvonmäärityksen perusteita. Tarkastelun avulla saadaan yleiskuva yrityksen arvon oikeudellisesta määrittämisestä, jolloin on helpompi hahmottaa tutkielman esimerkkitapauksen oikeudellisia ongelmia. Tutkielman esimerkkitapauksessa työntekijäosakkaalle on luvattu osakkeiden lunastushinnaksi osakkeiden substanssiarvo tai merkintähinta, jos työsuhde on kestänyt vähemmän kuin viisi vuotta. Kuten aiemmin todettiin, oikeudellisessa arvonmäärityksessä yleisin arvokäsite on käypä arvo. Pienyritysten osalta soveltuvin arvotyyppi on useimmiten tuottoarvo tai substanssiarvo. Koska

---

¹⁹⁹ Eli onko kyseessä substanssiarvo vai tuottoarvo.

²⁰⁰ Savolainen 2014, s. 18.

²⁰¹ Savolainen 2014, s. 19.

esimerkkitapauksessa osakassopimuksessa on sovittu arvoksi substanssiarvo, voidaan käyvän arvon katsoa perustuvan yrityksen varallisuuteen. Esimerkkitapauksessa substanssiarvon valitseminen on loogista, sillä kyse on pienyrityksestä eikä markkina-arvon tai tuottoarvon laskeminen ole mahdollista tai luotettavaa. Lunastuslausekkeesta ei kuitenkaan käy ilmi, onko kyse jatkavan toiminnan substanssiarvosta vai likvidaatioarvosta, jotka voivat johtaa täysin toisistaan poikkeaviin arvoihin. Substanssiarvoa pidetään usein yrityksen vähimmäisarvona ja se voi olla huomattavasti pienempi kuin esimerkiksi yrityksen tuottoarvo. On kuitenkin muistettava, että joskus substanssiarvo voi olla suurempi kuin yrityksen markkina- tai tuottoarvo, mikä viittaa siihen, että yrityksen toiminta ei ole kannattavaa. Kun lunastuslausekkeessa on määritetty ”sanktioluonteiseksi” lunastushinnaksi substanssiarvo, on aihetta olettaa, että arvo on pienempi kuin viiden vuoden työsuhteen jälkeen maksettava palkitseva arvo. Näin ei kuitenkaan välttämättä todellisuudessa ole, mikäli substanssiarvo on suurempi kuin esimerkiksi tuottoarvo. Suuri merkitys on siis sillä, mitä on sovittu viiden vuoden jälkeen maksettavaksi lunastushinnaksi ja kuinka tarkkaan arvo on määritelty.

Tutkielman esimerkkitapauksen lunastuslausekkeessa on määrätty, että työntekijäosakas saa osakkeiden lunastushintana niiden käyvän arvon, mikäli työsuhde on kestänyt vähintään viisi vuotta. Tässä kohtaa, kun on käsitelty yksityiskohtaisemmin oikeudellista arvonmäärittystä, herää kysymys; miten tämä käypä arvo sitten määritellään ja miten se poikkeaa substanssiarvosta? Päästään käytännön ongelmatilanteeseen osakassopimuksen tulkinnaissa. Herää ajatus, mitä sopimuksen osapuolet ovat tarkoittaneet käyvällä arvolla viiden vuoden työsuhteen jälkeen? Arvon tulisi olla ainakin parempi kuin substanssiarvon, koska kysehän on osakkaan kannustamisesta ja sitouttamisesta. Jos ja kun tässä esimerkkitapauksessa osapuolet olettavat viiden vuoden jälkeisen arvon olevan parempi tai vähintäänkin sama kuin ennen viittä vuotta saatava substanssiarvo voinen olettaa, että käypä arvo määräytyisi näissä tilanteissa markkina-arvon tai tuottoarvon mukaisesti. Substanssiarvo olisi ikään kuin yrityksen minimiarvo. Tässä tutkielmassa olen asettanut oletaman, että osakkeiden todellinen arvo on substanssiarvoa huomattavasti, jopa kymmenen kertaa koreampi.

Tutkielmani esimerkkitapauksessa osapuolet ovat sopineet lunastushinnasta, jolloin lähtökohtaisesti voidaan valita mikä tahansa arvokäsite ja arvonmäärittystapa. Oikeudelliset arvonmäärittämissen menetelmät luovat pohjan sille, miten yrityksen arvo tulisi määritellä, mikäli osapuolet eivät ole siitä sopineet. Jos lunastushintaa koskeva riita viedään tuomioistuimeen, tulee tuomarin tehdä ratkaisu lunastushinnan kohtuullisuudesta, jolloin arvokäsitteiden ja

arvonmäärittämismenetelmien ymmärtäminen on keskiössä lopullisen ratkaisun kannalta. Ristiriitojen välttämiseksi osakassopimuksessa olisi lunastushinnan ilmoittamisen yhteydessä erittäin tärkeää selventää, mitä kyseisellä arvolla siinä tilanteessa tarkoitetaan ja perustuuko arvo omistajanarvoon vai vaihtoarvoon. Selvitystä vaativia kysymyksiä on useita,, kuten mihin arvonmäärittämismenetelmään arvo perustuu sekä onko kyse liiketoimintaa jatkavasta yrityksestä vai toiminnan lopettavasta yrityksestä. Nämä seikat selventämällä välttyään turhilta epäselvyyksiltä ja riidoilta ja lunastushinta voidaan suorittaa nopeasti irtautuvalle osakkaalle.

7 Oikeuskäytäntöä

Osakassopimukseen liittyviä riitoja viedään hyvin harvoin yleisen tuomioistuimen ratkaistavaksi. Usein osakassopimuksissa sovitaan, että riidat ratkaistaan ensisijaisesti neuvottelemalla ja toissijaisesti välimiesmenettelyssä.²⁰² Suomessa on julkaistu ainoastaan yksi suoranaisesti osakassopimuksia käsittelevä korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1994:95. Toinen syy tuomioiden puuttumiselle on osakassopimusten vahva salassapitointressi, jota pyritään suojelemaan sopimalla riidat välimiesmenettelyssä, joka ei ole julkinen. Tässä osiossa käsittelem kuitenkkin muutamia tutkielman kannalta merkittäviä korkeimman oikeuden ratkaisuja, jotka liittyvät osakkeiden arvostamiseen ja sovitteluun lunastustilanteissa. Tapauksista saadaan vertailupohjaa tutkimuskysymykseni tarkasteluun, vaikka ne eivät suoranaisesti käsittele tutkielmani kaltaista sovitteluharkintaa.

7.1 KKO 2008:74

KKO 2008:74 tapauksessa oli kysymys puolison omistamien perheyriityksen osakkeiden arvon määrittämisestä avioerotilanteessa, kun yhtiöjärjestykseen otetun lunastuslausekkeen mukaan muilla yhtiön osakkailla oli oikeus lunastaa osakkeet lunastuslausekkeessa määritellystä hinnasta. Puolisot A ja B olivat solmineet avioliiton 17.10.1988. Asianosaisten avioero oli tullut vireille 21.12.1999, jolloin A omisti 68,70 prosenttia X Oy:n osakkeista. Ositusperusteen syntymishetkellä A omisti 68,70 prosenttia X Oy:n osakekannasta. X Oy:n yhtiöjärjestykseen sisältyi lunastuslauseke, jonka mukaan henkilöllä, joka ei ennestään omistanut yhtiössä osakkeita, oli saadessaan niitä haltuunsa muuten kuin perinnön, testamentin tai avio-oikeuden nojalla, velvollisuus tarjota osakkeet yhtiön hallituksen

---

²⁰² Pönkä 2008, s. 23.

välityksellä muille osakkaille, joilla oli oikeus lunastaa osakkeet niiden 16,82 euroa vastaavan 100 markan nimellisarvosta. Lunastuslauseketta oli 4.2.2002 muutettu siten, että lunastusoikeus koski kaikenlaisia saantoja. Eli lunastuslauseke koski nyt myös avioeroon liittyvää ositusta.

Käräjäoikeus katsoi, että koska osakkeiden vaihdanta-arvo oli rajoitettu ja koska osakkeita omisti useammat henkilöt, osakkeita ei voitu osituksessa arvostaa B:n vaatimalla tavalla yhtiön substanssiarvon perusteella. Osakkeet tuli osituksessa arvostaa lunastushinnan mukaisesti. Hovioikeus katsoi, että substanssiarvo oli tällaisessa tapauksessa luontevin peruste määrittää osakkeiden arvo, koska osakkeiden todennäköistä luovutusarvoa ei voitu vapailla markkinoilla lunastuslausekkeen vuoksi määrittää niin, että se vastaisi todellista arvoa. Yhtiön substanssiarvo oli monikymmenkertaisesti korkeampi kuin lunastusarvo, jonka perusteella ilmeni, että osakkeiden todellinen arvo oli suurempi kuin lunastusarvo.

Korkein oikeus totesi perusteluissaan, että avioliittolain 99 §:n mukaan osituksessa on määrättävä kummankin puolison avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö, puolison omaisuudelle on määrättävä rahamääräinen arvo, jona pidetään yleensä omaisuuden käypää arvoa. Omaisuuden käyvän arvon määrittelyssä lähtökohtana on omaisuuden todennäköinen kauppahinta vapailla markkinoilla. Jos omaisuutta ei voida myydä vapailla markkinoilla, esimerkiksi kun kyse on luovutusrajoitusten alaisesta omaisuudesta, arvon määrittämisessä tulee ottaa huomioon myös omistajan muut mahdollisuudet käyttää omaisuuden omistukseen liittyviä oikeuksia kuin omaisuuden myyminen sellaisenaan.

Korkein oikeus totesi, että A ei ollut velvollinen tyytymään osakkeiden lunastusarvoon käyttäessään asemaansa osakkeiden omistajana. Lunastuslauseke on poistettavissa tai lievennettävissä yhtiöjärjestyksestä muuttamalla. Ja koska A:lla oli osake-enemmistö, hänellä oli paljon päätäntävaltaa yhtiössä. Näillä perusteilla Korkein oikeus päätyi siihen, että A:n omistamalla osakkeilla on hänen omistuksessaan selvästi korkeampi arvo kuin niiden nimellisarvo ja että osituksessa osakkeet on otettava huomioon niiden substanssiarvon mukaisesta arvosta.

Tämä korkeimman oikeuden ennakkotapaus osoittaa hyvin sen, että vaikka yhtiöjärjestyksessä tai osakassopimuksessa olisi sovittu osakkeen lunastushinnasta avioeron tai kuolemantapauksen vuoksi toimitettavan osituksen varalta, voidaan osituksessa päätyä hyvinkin erilaiseen lopputulokseen osakkeiden arvostamisessa. Lunastushinta voi siis olla

huomattavasti alhaisempi, mitä osakkeille annettava arvo osituksessa on. Ennakkopäätöksessä korostettiin, että osituksessa osakkeiden arvostamisen lähtökohta on käypä arvo. Tapauksessa kärkeäoikeus oli sitä mieltä, että osakkeet tulisi arvostaa osituksessa sovitun lunastushinnan mukaisesti. Kuitenkin tämä saattaisi aiheuttaa erimielisyyttä tasinkoa saavan puolison taholta, jos osakkeiden käypä arvo olisi esimerkiksi kymmenkertainen verrattuna lunastushinnaksi sovittuun nimellisarvoon tai substanssiarvoon.

Korkein oikeus perustelee ratkaisuaan arvostaa osakkeet osituksessa lunastushinnan sijaan niiden käypään arvoon sillä, että A:lla ei ole velvollisuutta tyytyä osakkeiden lunastusarvoon ja yhtiöjärjestyksen lunastuslauseke on lievennettävissä tai poistettavissa kokonaan yhtiöjärjestyksestä muuttamalla.²⁰³ Tästä voidaan varovasti tulkita, että lunastusehdon sovittelu voisi tulla kyseeseen, mikäli A:n saama lunastushinta jää kohtuuttoman pieneksi suhteessa oikeuden määräämään tasingon määrään. Tapaus osoittaa sen, että osakassopimuksessa tai yhtiöjärjestyksessä osapuolten välillä sovittu lunastushinta ei välttämättä kelpaa osituksessa osakkeille annettavaksi arvoksi ja joskus lunastushinta voi jäädä huomattavasti pienemmäksi, mitä osituksessa määrättävä tasingon määrä puolisolle. Tilanne voi johtaa lunastushinnan sovitteluun lähemmäksi osakkeen käypää arvoa.

7.2 Lunastushinnan sovittelua koskevat ratkaisut

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1992:196 koskee lunastushinnan sovittelua. Tapauksessa osakkeenomistaja myi osakeyhtiön 13 500 osakkeesta 6042 osaketta yhtiöjärjestyksen mukaisesta verotusarvon puolitoistakertaisesta määrästä, mikä oli runsas kolmannes niiden käyvästä arvosta. Lunastus tapahtui osakepääomaa alentamatta, jolloin jäljelle jäävien osakkaiden osuus yhtiössä ja niiden arvo kasvoivat huomattavasti. Osakkaiden katsottiin saaneen lunastuksen vuoksi kohtuutonta etua osakkeiden ostajan ja myyjän kustannuksella. Kohtuuttomuuden poistamiseksi lunastushintaa soviteltiin.

Eri mieltä olevan jäsenen mukaan lunastuslauseke on ollut sisällöltään selkeä ja yksiselitteinen, ja sen vuoksi osakkeenomistajalla ei ole perusteltua aihetta odottaa saavansa osakkeistaan määriteltä lunastusta korkeampaa hintaa. Luvallinen on sinänsä lunastuslauseke, jonka mukaan lunastushinta on pienempi kuin sovittu hinta tai arvioitu käypä arvo. Lunastushinta ei ole kohtuuton eikä tuota osakkeenomistajille kohtuutonta etua.

---

²⁰³ KKO 2008:74, kohta 6.

Kyseinen tapaus osoittaa, että lunastushinnan sovittelu voi tulla tietyin edellytyksin kyseeseen, mikäli se johtaa kohtuuttomuuteen. Toisaalta eria meiltä olleen jäsenen perustelu voisi tulla yhtä hyvin kyseeseen, ja se korostaa sopimuksen sitovuuden periaatetta sekä sitä, että lunastushinta on osakkaiden ennakoitavissa. Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1992:88 koskee myös lunastushinnan sovittelua. Tapauksessa lunastushinnaksi oli yhtiöjärjestyksessä määrätty osakkeesta maksettu hinta ja saannon ollessa vastikkeeton, viimeiseen tilinpäätökseen perustuva arvo. Tilinpäätökseen perustuva arvo oli 6 661,59 markkaa ja käyväksi arvoksi katsottiin 250 000 markkaa. KKO sovitteli lunastushintaa OYL 3:3.2:n nojalla määräten lunastushinnaksi käyvän arvon.

Tapauksista päätellen, yhtiöjärjestyksessä tai osakassopimuksessa sovittua osakkeiden lunastushintaa voidaan sovitella oikeustoimilain 36 §:n nojalla, jos sovitun lunastushinnan noudattaminen johtaisi kohtuuttomuuteen. Kohtuuttomuuteen on molemmissa tapauksissa ajanut huomattava hintaero sovitun lunastushinnan ja osakkeiden käyvän arvon välillä. Tästä voidaankin päätellä, että mitä suurempi ero on sovitun lunastushinnan ja osakkeen käyvän arvon välillä, sitä herkemmin sovittelu voi tulla kyseeseen unohtamatta muita sovittelua puoltavia yksityiskohtia.

8 Lunastusehdon kohtuuttomuus osakearvoa määrittävien ehtojen osalta eri irtautumistilanteissa

8.1 Yleistä

Kuten aiemmin todettiin, osakassopimuksissa voidaan sopia lunastusehdosta sen varalta, että työntekijäosakkaan työsuhde päättyy, jolloin osakkaan tulee luopua osakkeista yhtiölle tai muille osakkaille. Mikäli työntekijä irtautuu ”hyväksyttävästä” syystä, tulisi hänen lähtökohtaisesti saada irtautumisen vuoksi lunastettavista osakkeista vähintään niiden käypää arvoa vastaava lunastushinta. Mikäli tästä lähtökohdasta poiketaan, olisi hyvä sopia tilanteista osakassopimukseen, jolloin lunastushinta maksetaan ”sanktioluonteisesti” selvästi alle osakkeiden todellisen arvon. Tällaiset osakkeiden arvostamista koskevat lausekkeet vaikuttavat ankarilta, mutta niiden on yleensä katsottu palvelevan hyväksyttävää päämäärää.

Pönkä toteaaakin, että tällaisten lausekkeiden kohtuullistamiseen tulisi lähtökohtaisesti suhtautua pidättyväisesti.²⁰⁴

Osakkeenomistajat ovat yrityksessä yleensä tasavertaisia osapuolia, mutta yrityksessä voi olla myös keskenään hyvinkin erivahvuisia omistajia. Se, että osakas omistaa vähemmän osakkeita tai on enemmistö- tai vähemmistöosakkaan asemassa ei lähtökohtaisesti tarkoita, että osakas olisi sopimussuhteessa heikompi osapuoli.²⁰⁵ Tutkielman esimerkkitapauksessa työnantaja ja työntekijä ovat sopineet ”sanktioluonteisesta” lunastusehdosta, jota voidaan pitää hyväksyttävänä, jos ehto palvelee hyväksyttävää päämäärää. Tässä tapauksessa sitouttamistarkoituksessa tehdyn sopimuksen voidaan mielestäni katsoa palvelevan työnantajan etua siten, että hän pystyy luottamaan siihen, että työntekijä työskentelee tehokkaasti ja yrityksen etujen mukaisesti. Jos työntekijä irtautuu ennen kuin ehdon mukainen aika on kulunut, työnantaja ei menetä osakkeita työntekijän mukana. Työnantaja pystyy näin varmistamaan, etteivät osakkeet siirry yrityksen ulkopuolisille tahoille ja omistajapiiri pysyy hallittuna. Osakkeiden alhainen lunastushinta toimii siis työntekijän sanktiona ja työntekijän tulisi olla tietoinen ehdoista jo sopimusta solmittaessa. Työntekijän osalta osakassopimuksen lunastusehtoja voidaan pitää motivoivina ja palkitsevina etenkin, jos työntekijä pysyy yrityksen palveluksessa tietyn sovittun ajan. Työntekijän voidaan olettaa tiedostavan irtautumisen ”riskit” kun ne on selvästi määritelty osakassopimuksessa.²⁰⁶

Koska sopimuksen yksi tarkoitus on jakaa riskejä, on osakassopimuksen osapuoltenkin tiedostettava sopimussuhteen riskit ja niiden jakautuminen jo ennen sopimuksen solmimista. Sopimuksen sitovuuden periaatteesta johtuu, että sopimukset tulee lähtökohtaisesti pitää ja tämän pääsäännön poikkeamiselle on oltava painavat lainmukaiset perusteet. Siksi osakassopimuksen sovitteluun tulee suhtautua pidättyväisesti.²⁰⁷ Seuraavaksi käsittelemme erillisissä luvuissa erilaisia työntekijäosakkaan irtautumistilanteita ja lunastusehdon

---

²⁰⁴ Pönkä 2008, s. 398.

²⁰⁵ Pönkä 2008, s. 428.

²⁰⁶ HE 247/1981, s. 12, jossa myös todettu seuraavalla tavalla: ”sopijapuoli ei lähtökohtaisesti voi vedota kohtuullistamissäännökseen, jos sopijapuolten velvollisuuksien järkkymiseen johtaneet seikat ovat olleet ennakoitavissa sopimusta solmittaessa.” Tämä tulkinta ei ole kuitenkaan poikkeukseton. Esimerkiksi jos osapuolella ei ole ollut muuta mahdollisuutta kuin sopimuksen tekeminen toisen esittämillä ehdoilla. Tällaisia tilanteita esimerkiksi, jos toinen sopijapuoli on monopoliasemassa tai sopimus on muuten tehtävä viivytyksettä ja vastapuolen mahdollisuudet sen vuoksi neuvottelemiseen tai sopimuskumppanin valitsemiseen ovat rajoitetut. En kuitenkaan katsoisi esimerkkitapauksessani olevan kyseessä tällainen poikkeuksellinen asetelmä osapuolten välillä.

²⁰⁷ HE 247/1981, s. 12.

kohtuullisuuden arviointia näiden tilanteiden valossa. Ensiksi käsittelen työntekijäosakkaan irtautumistilanteita ja riidan seurauksena tapahtuvaa irtautumista. Sitten käsittelen osakassopimuksen lunastusehdon kohtuullisuutta osakkaan avioerotilanteessa, kun osakas luovuttaa yhtiön osakkeita osinkoina ex-puolisolleen. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan osakassopimuksessa olevan lunastusehdon kohtuullisuutta tilanteessa, jossa työntekijäosakas menehtyy tai joutuu toimintakyvyttömäksi.

8.2 Työntekijän irtautumistilanteet ja kohtuuttomuus

8.2.1 Irtisanoutuminen omasta tahdosta

Tutkielmani painottuu käsittelemään luvussa 1.1 esitetyn esimerkkitapauksen myötä työntekijän irtautumista osakeyhtiössä. Irtautumisella tarkoitan työntekijän työsuhteen päättymistä osakeyhtiössä. Työsopimuslain mukaan työsuhde voi päättyä määräajan päättymiseen, irtisanomisen taikka työsopimuksen purkamisen seurauksena.²⁰⁸ Työsopimuksen irtisanomisesta ja purkamisesta käytetään yhteisnimitystä työsopimuksen päättäminen. Työsopimuksen irtisanominen voi tapahtua joko henkilökohtaisten perusteiden tai taloudellisten ja tuotannollisten syiden vuoksi. Työsopimuksen purkaminen taas edellyttää aina riittävän moitittavaa käyttäytymistä tai laiminlyöntiä. Työsuhdeturvaa säätelee lakien lisäksi työmarkkinajärjestöjen väliset sopimukset.²⁰⁹ Työsopimuslain mukaiset työsuhteen päättämisperusteet ovat pakottavaa oikeutta, joista ei voida sopimalla heikentämällä työntekijän oikeuksia.²¹⁰ Tarkastelen tässä luvussa tilannetta, jossa työntekijä irtisanoutuu osakeyhtiön työsuhteesta omasta tahdostaan. TSL 6:2 §:n mukaan työntekijä on aina oikeutettu irtisanoutumaan omasta aloitteestaan toistaiseksi voimassa olevissa sopimussuhteissa. Kuitenkin työntekijän tulee noudattaa lain mukaisia irtisanomisaikoja.²¹¹

Toistaiseksi voimassa olevan työsopimuksen irtisanomistilanteessa työntekijällä ei tarvitse olla erityisiä perusteluita irtisanomiselle.²¹² Näin ollen esimerkkitapauksen työntekijä B voi irtautua yrityksestä, mikäli sopimus on toistaiseksi voimassa oleva. Irtisanomisessa on

---

²⁰⁸ TSL 6:1 säätelee määräaikaisen työsuhteen päättymisestä, TSL 6:2 toistaiseksi voimassa olevasta työsopimuksen irtisanomisesta ja TSL 8:1 työsopimuksen purkamisesta. Työsopimuslain 7:1-4 säätelevät työsopimuksen päättämisen yleisistä perusteista irtisanomisen osalta ja TSL 8:1 purkamisen osalta.

²⁰⁹ Koskinen ym. 2018, s. 983. Lohi 2019, s. 1.

²¹⁰ Koskinen ym. 2018, s. 983 ja 988. Ks. Pönkä 2008, s. 247.

²¹¹ TSL 6:1 ja 6:2.

²¹² Koskinen ym. 2018, s. 155.

noudatettava TSL:n mukaisia irtisanomisaikoja ja ilmoitusmenettelyä.²¹³ Työoikeudelliselta kannalta irtautumiselle ei ole ongelmaa. Jos työntekijä päättää irtisanoutua ennen kuin työsuhde on kestänyt osakassopimuksessa määriteltyä määräaikaa, tulee työntekijän luovuttaa osakkeet yhtiölle tai muille osakkeille niiden substanssiarvosta tai merkintähintaan.

Tilanteessa, jossa työntekijä päättää irtautua osakeyhtiöstä esimerkiksi sen vuoksi, että hän saa paremman työtarjouksen toisesta yrityksestä voidaan ajatella työntekijän toimivan omasta tahdostaan. Tällöin työntekijän tulisi myös olla tietoinen osakassopimuksessa olevasta lunastusehdosta ja sen ankaruudesta. Vapaaehtoisen irtisanomisen tilanteissa työntekijällä olisi mahdollisuus jäädä yritykseen, jolloin osakkeita koskeva ankara lunastusehto ei toteutuisi. Työntekijäosakas voisi saada osakkeiden lunastuksesta paljon suuremman arvon, jos hän pysyisi yhtiössä osakassopimuksessa määrätyn ajan. Kuitenkin tilanteet voivat usein olla sellaisia, että yritykseen jääminen ei tunnu työntekijästä edes vaihtoehdolta ja tällöin lunastusehto voi alkaa tuntumaan erityisen ankaralta.

8.2.2 Työsuhteen irtisanominen tai purkaminen työnantajan taholta

Tilanne on mielestäni täysin eri, kun työntekijä tulee irtisanotuksi yrityksestä työnantajan toimesta. TSL 7 luvun 1-3 § säätelee työntekijän työsopimuksen irtisanomisperusteista. Työnantaja saa irtisanoa toistaiseksi voimassa olevan työsopimuksen vain asiallisesta ja painavasta syystä (TSL 7:1). Irtisanomisen perusteena voi TSL:n mukaan olla henkilöön liittyvät perusteet taikka tuotannolliset ja taloudelliset perusteet.²¹⁴ Oikeuskirjallisuuden mukaan yleisiä henkilökohtaisia päättämissyitä voi olla luottamuspuola, luvattomat poissaolot sekä sopimaton käyttäytyminen. Irtisanomisperusteen riittävyttä tulee arvioida tapaukseen liittyvien seikkojen kokonaisharkinnan mukaisesti.²¹⁵ Taloudellisina ja tuotannollisina irtisanomisperusteina voidaan pitää tilannetta, jossa tarjolla oleva työ on taloudellisista, tuotannollisista tai työnantajan toiminnan uudelleenjärjestelyn vuoksi vähentynyt olennaisesti ja pysyvästi eikä työntekijää voida sijoittaa tai kouluttaa toisiin tehtäviin (TSL 7:3).²¹⁶ Osakassopimuksessa olisi tarkoituksenmukaista sopia työntekijän irtautumisen perusteista ja

---

²¹³ Ilmoitusmenettelystä säätelee TSL 9:4.1 ja irtisanomisajoista 6:2 ja 3. Ks. Koskinen ym. 2018, s. 155.

²¹⁴ Koskinen ym. 2018, s. 983. Koskinen ym. 2018, s. 989 mukaan näitä kutsutaan ns. yleisiksi päättämisperusteiksi.

²¹⁵ Koskinen ym. 2018, s. 991.

²¹⁶ Koskinen ym. 2018, s. 1146 ja Koskinen ym. 2019, s. 293. Oikeuskirjallisuudessa puhutaan ns. kollektiiviperusteisesta irtisanomisesta.

niiden hyväksyttävyydestä sekä siitä, koskeeko ehdot työntekijän päättämisperusteita ollenkaan. Uskoisin, että kohtuuttomuus tulee herkemmin kyseeseen, jos irtisanominen tapahtuu työnantajan puolelta esimerkiksi tuotannollisista ja taloudellisista syistä ja työntekijä on velvollinen luovuttamaan osakkeensa yhtiölle epäedulliseen hintaan. Tällaisissa tilanteissa työntekijäosakkaalla ei ole vaihtoehtoja, eikä hän ole pystynyt vaikuttamaan irtisanomiseen.

Tilanne on taas eri, jos työntekijä irtisanotaan tai työsuhde puretaan työntekijästä johtuvasta syystä, kuten työsopimuksesta tai laista johtuvien työsuhteeseen olennaisesti vaikuttavien velvoitteiden vakavan rikkomuksen seurauksena.²¹⁷ Työnantajan tulee ennen irtisanomista antaa työntekijälle mahdollisuus korjata menettelynsä.²¹⁸ Mikäli työntekijä ei varoituksesta huolimatta korjaa menettelyään ja täten irtisanotaan tai jos työsuhde puretaan erittäin painavasta syystä²¹⁹, voidaan työntekijän katsoa omalla toiminnallaan aiheuttaneen työsuhteen irtisanomisen tai purkamisen.²²⁰ Tällaisissa irtautumistilanteissa osakassopimuksen mukaista alhaistakin lunastushintaa voidaan mielestäni pitää kohtuullisena. Osakassopimuksen lunastusehdon sovittelukynnystä voidaan tällöin pitää yhtä korkealla kuin työntekijäosakkaan vapaaehtoisessa irtautumistilanteessakin²²¹; osakas on toiminnallaan vaikuttanut yhtiöstä irtautumiseen ja täten sanktioluonteinen ja alhainen lunastushintakin on ollut osakkaan ennakoitavissa. Työsopimuksen irtisanominen henkilöstä johtuvilla syillä on edellyttänyt työnantajalta varoituksen antamista ennen irtisanomista, joten työntekijällä on ollut mahdollisuus korjata toimintansa. Jos taas työsuhde puretaan, on sen taustalla aina vakava velvoitteiden rikkominen tai laiminlyönti, joka johtuu useimmiten työntekijän tahallisuudesta tai huolimattomuudesta.²²² Täten voin todeta, että lähes aina työsuhteen purku

---

²¹⁷ TSL 7:1 §:n mukaan työnantaja saa irtisanoa toistaiseksi voimassa olevan työsopimuksen vain asiallisesta ja painavasta syystä. Säännös koskee henkilökohtaisia sekä taloudellisia ja tuotannollisia irtisanomisperusteita. Koskinen ym. 2018, s. 990, on todennut, että irtisanottaessa henkilökohtaisilla perusteilla tulee ottaa huomioon työnantajan ja työntekijän olosuhteet kokonaisuudessaan. TSL 8:1 §:n mukaan työsuhteen purkaminen edellyttää aina erittäin painavaa syytä, kuten työntekijän työsopimuksesta tai laista johtuvien, työsuhteeseen olennaisesti vaikuttavien velvoitteiden niin vakavaa rikkomista tai laiminlyöntiä, että työnantajalta ei voida kohtuudella edellyttää sopimussuhteen jatkamista edes irtisanomisajan pituista aikaa. Koskinen ym. 2019, s. 13 mukaan laissa ei ole luetteloa yllä mainituista tilanteista, vaan kyse on työsopimuksesta johtuvien velvoitteiden vakavasta rikkomisesta tai laiminlyönnistä tai se voi ilmetä yleisenä velvoitteiden vastaisena menettelynä tai rikkomisena.

²¹⁸ Koskinen ym. 2018, s. 990 ja Lohi 2019, s.13.

²¹⁹ Purkamisen taustalla on oltava niin vakava sopimuksen vastainen toiminta tai laiminlyönti, että sopimussuhteen jatkamiselle ei ole edellytyksiä. Ks. Koskinen ym. 2019, s. 13.

²²⁰ Koskinen ym. 2018, s. 989.

²²¹ Ks. Luku 8.2.1.

²²² Koskinen ym. 2018, s. 1006.

on työntekijän itse aiheuttamaa ja näin ennakoitavissa. Kun työntekijä itse aiheuttaa irtautumisen yhtiöstä, ei ole syytä sovitella kohtuuttomalta tuntuvaa lunastushintaa. Jos taas työntekijä irtisanotaan tuotannollisista ja taloudellisista syistä, on tilanne mielestäni eri: työntekijä ei lähtökohtaisesti voi vaikuttaa irtisanomiseen, joten kohtuuttoman alhaista lunastushintaa tulisi voida sovitella.

8.2.3 Konfliktitilanne

Tässä osiossa tarkastelen tilannetta, jossa työntekijäosakas riitautuu yhtiön osakkaan tai osakkaiden kanssa. Miten tällaisesta osakkaasta pääsee eroon? Voidaanko tilanteeseen varautua osakassopimuksella ja miten? Miten mahdolliseen lunastukseen liittyvä lunastushinta sitten määräytyy tällaisissa tilanteissa?

Eteenkin pienyhtiöissä yhtiön toiminta perustuu pitkälti osakkaiden keskinäiseen luottamukseen. Mikäli luottamus rikotaan, voi olla, että yhtiön toiminta ei voi jatkua enää halutulla tavalla. Siksi osakassopimukseen on otettu usein lauseke, jonka mukaan sillä osakkeenomistajalla, jota on loukattu, on oikeus lunastaa sopimusta rikkoneen osakkaan osakkeet. Näin yhtiö pääsee ikään kuin eroon harmia aiheuttavasta osakkaasta ja voi jatkaa toimintaa ilman häntä. Jäljelle jäävät osakkaat solmivat tällaisissa tilanteissa usein uuden osakassopimuksen, koska yhden osakkaan lähteminen voi merkitä suuriakin muutoksia yhtiössä. Puhutaan ns. sanktioluontoisista lunastuslausekkeista.²²³ Esimerkkitapauksessani ei kuitenkaan ole sovittu tällaisesta ehdosta.

Kuten aiemmin todettiin, työsopimuksen päättämistä koskevat säännökset jakautuvat henkilökohtaisilla syillä suoritettuihin irtisanomisiin ja työsuhteen purkamisiin sekä tuotannollisilla ja taloudellisilla syillä suoritettuja irtisanomisia koskeviin säännöksiin.²²⁴ Tämän lisäksi laki edellyttää, että irtisanomiselle tulee olla aina asiallinen ja painava syy.²²⁵ Työsuhteen purku taas edellyttää aina erittäin painavaa syytä (TSL 8:1). Työsuhteen päättämisen työnantajan taholta tulee tapahtua kokonaisarvioinnin perusteella.²²⁶

---

²²³ TSL 7:2.

²²³ Pönkä 2008, s. 397.

²²⁴ TSL 7:2, 8 luku sekä 7:3.

²²⁵ TSL 7:1.

²²⁶ Koskinen ym. 2018, s. 999. Ks. TSL 7:1 ja 7:2.

Työntekijän sopimaton käytös on yksi oikeuskirjallisuudessa mainittu yleinen työsuhteen päättämisperusteista.²²⁷ Työntekijän sopimattomalla käytöksellä tarkoitetaan yleisesti paheksuttavaa menettelyä, joka kohdistuu työnantajaan, asiakkaisiin tai muihin työntekijöihin. Sopimattomana käytöksenä voidaan pitää ainoastaan työpaikalla tai muuten työntekijän roolissa tapahtuvaa toimintaa. Sopimattomana käytöksenä voidaan pitää toimintaa, joka rikkoo laissa työntekijälle asetettua velvoitetta välttää kaikkea, mikä on ristiriidassa hänen asemassaan olevalta työntekijältä kohtuuden mukaan vaadittavan menettelyn kanssa ja olisi omiaan tuottamaan työnantajalle vahinkoa (TSL 3:1).²²⁸ Koskinen toteaa, että tavallisesti sopimaton käytös ilmenee riitautumisena työnantajan, toisten työntekijöiden tai asiakkaiden kanssa. Väkivalta, sillä uhkaaminen tai kiihtyminenkin voidaan luokitella työntekijän sopimattomaksi käyttäytymiseksi. Kuitenkin on muistettava, että työntekijän käytöksen sopimattomuutta arvioidessa tulee ottaa huomioon olosuhteet kokonaisuudessaan.²²⁹

Mikäli työntekijä riitautuu työnantajan tai muiden osakkaiden kanssa, voi tilanne johtaa lopulta siihen, että työntekijä päättää itse lähteä yrityksestä tai työsuhde päätetään työnantajan taholta.²³⁰ Millaisen merkityksen tutkielman esimerkkitapauksen lunastuslauseke saa tällaisessa tilanteessa? Jos yhtiöjärjestyksessä tai osakassopimuksessa ei ole sovittu lunastuslausekkeesta riitatilanteiden varalta erikseen, soveltuuko riitatilanteet työntekijän irtautumistilanteisiin? Mielestäni esimerkkitapauksen lunastuslauseke soveltuu yhtä lailla riidasta johtuvaan irtautumiseen ja sen kohtuullisuusarvioinnissa on annettava merkitystä sille, kumman osapuolen toimesta työsuhde päätetään ja mistä riita on saanut alkunsa. Osakassopimuksessa on voitu sopia niin sanotuista hyväksyttävistä ja ei hyväksyttävistä työsuhteen päättämisyistä ja mikäli työsuhde päättyy ei hyväksyttävällä tavalla, tulee osakkaan luovuttaa osakkeet yhtiölle tai osakkeenomistajille ja lunastushinta määräytyy sanktioluonteisesti käypää hintaa huomattavasti alemmaksi.

Mikäli työntekijä on aiheuttanut riitatilanteen ja irtisanoutuu tai tulee irtisanotuksi tai työsuhde puretaan, on kyse ns. ei hyväksyttävästä työsuhteen päättämisestä, jolloin on tavallista, että lunastushintakin on sanktioluonteinen. Tämä siis tukee kantaani siitä, että ehdon OikTL 36 §:n mukaiseen sovitteluun on suhtauduttava kielteisesti. Mikäli taas

---

²²⁷ Koskinen ym. 2018, s. 1077 ja Lohi 2019, s. 198–200.

²²⁸ Koskinen ym. 2018, s. 1077–1078.

²²⁹ Koskinen ym. 2018, s. 1078.

²³⁰ Irtautumisessa on otettava huomioon TSL:n säännökset 7:1, 6:2, 6:1 sekä 8:1.

työntekijä ei ole itse riidan aiheuttajana ja irtisanotaan, työsuhde puretaan tai hän lähtee yhtiöstä riidan vuoksi, voi mielestäni olla kohtuutonta rangaista osakasta alhaisella lunastushinnalla. Tämä tilanne taas puoltaa enemmän sovittelun mahdollisuutta. Sovittelua harkitessa on kuitenkin otettava myös muut seikat kokonaisuutena huomioon, joista kerron tarkemmin seuraavassa luvussa.²³¹

8.2.4 Yhteenveto

Kuten luvussa 5.3 on todettu, voidaan osakassopimukseen ottaa lista sallituista ja ei-sallituista tilanteista irtautumiselle, minkä mukaan lunastushinta siten määräytyy. Pöngän mukaan tällainen lista olisi suositeltavaa jokaisessa osakassopimuksessa, jossa on työntekijää koskeva lunastusehto. Näin välttyttäisiin turhilta epäselvyyksiltä ja ristiriitatilanteilta. Salminen on tutkimuksessaan esitellyt muutamia esimerkkejä osakassopimuksen lunastusehdoista. Tässä yksi esimerkeistä, joka korostaa sitä, että osakassopimusta laadittaessa olisi tärkeää sopia irtautumisen syistä. Kun irtautumisen syyt on mainittu sopimuksessa selkeästi, on helpompaa lähteä tarkastelemaan sopimuksen kohtuullisuutta.²³²

"Mikäli työntekijä irtisanoo palvelusuhteensa tai jos työntekijä erotetaan tai irtisanotaan henkilöön liittyvästä syystä joka oikeuttaisi työsopimuksen purkamiseen tai irtisanomiseen, on työntekijän tarjottava osakkeenomistaja A:lle kaikki omistamansa osakkeet lunastettavaksi hankintahintaan ja osakkeenomistaja A:lla on oikeus, mutta ei velvollisuutta lunastaa kyseiset osakkeet."

Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että mikäli kyse on sallitusta tilanteesta, tulisi osakkeet arvostaa niiden käypään arvoon ja ei-sallituissa tilanteissa osakkeen lunastusarvon tulisi määräytyä esimerkiksi osakkeiden merkintähinnan, substanssiarvon tai muun arvostusperiaatteen mukaisesti. Kuitenkaan kyseinen toimintamalli ei ole käytännössä niin selkeä. Oikeuskirjallisuus, saati oikeuskäytäntö ei anna suoraa vastausta siihen, onko osakkaan irtautumisperusteella suoranaista vaikutusta lunastusehdon kohtuuttomuuteen. Kuitenkin kohtuuttomuuden arviointi helpottuu, jos osakassopimuksessa on sovittuna lista irtautumisen tavoista. Sopimuksessa sovittu on lähtökohtaisesti osapuolia sitovaa ja sille

---

²³¹ Ks. myös lunastusehdon kohtuuttomuudesta luku 4.2.

²³² Salminen 2012, s. 104.

annetaan kohtuuttomuuden arvioinnissa painoarvoa. Koska irtautumistavoista ei ole läheskään aina sovittu etukäteen, on työntekijän irtisanoutuessa tai irtisanottaessa turvauduttava ensin työsopimuslain säännöksiin. Irtautumisesta ei voida sopia osapuolten välillä muutenkaan rajattomasti, koska työsopimuslaki ja muut työoikeudelliset säännökset luovat rajat irtautumisesta sopimiselle myös osakeyhtiössä.

Mikäli osakassopimuksen ehdot palvelevat hyväksyttäviä tarkoituksia, on ehtojen sovitteluun suhtauduttava pidättyväisesti. OikTL 36 §:n mukainen sovittelusäännös voi tulla kyseeseen työntekijäosakkaan irtautumistilanteissa, jolloin kohtuuttomuutta tulee arvioida kokonaisharkinnalla ottaen huomioon kaikki osakassopimuksen ehdot. Myös sopimusosapuolten asemalla on merkitystä. Esimerkkitapauksessa osapuolet ovat siinä määrin eriarvoisessa asemassa, että työntekijää on lähtökohtaisesti pidettävä ”heikompana” osapuolena.²³³ Tälle seikalle voidaan antaa sovittelua puoltava merkitys, koska lähtökohtaisestikin työntekijää voidaan pitää heikommassa asemassa olevana osapuolena.²³⁴

Työsuhteen kestolla voi olla merkitystä kohtuullisuusarvointiin. Mitä kauemmin työsuhde on kestänyt, sitä suuremmalla edellytyksellä työntekijän tulisi saada osakkeista käypää arvoa vastaava lunastushinta. Tämä koskee erityisesti tilanteita, joissa irtautumisesta ei aiheudu yritykselle merkittävää haittaa.²³⁵ Tutkielman esimerkkitapauksessa työsuhteen edellytetään kestävän viisi vuotta, jonka jälkeen työntekijäosakas saa osakkeiden lunastushinnaksi niiden käyvän arvon. Onko viittä vuotta pidettävä pitkänä työsuhteena? Työsuhteen pituus vaihtelee huomattavasti aloittain ja yrityksittäin. Viiden vuoden työsuhdetta voidaan kuitenkin pitää melko pitkänä aikana. Esimerkiksi TSL 6:1.3:n mukaan viittä vuotta pidemmäksi määräajaksi tehty työsopimus voidaan viiden vuoden kuluttua sopimuksen tekemisestä irtisanoa samoin

---

²³³ HE 247/1981, s. 14. Kyseisen hallituksen esityksen mukaan oikeustoimen kohtuuttomuutta arvioidessa tulee kiinnittää huomiota osapuolten taloudelliseen, tiedolliseen ja taidolliseen asemaan.

²³⁴ KKO 1996:27 ennakkopäätöksessä kysymys oli oikeustoimilain 36 §:n soveltamisesta välityslausekkeeseen franchising- sopimuksessa. Korkein oikeus totesi, että kysymyksessä olevien riitakysymysten saattaminen välimiesmenettelyssä ratkaistavaksi ei ole A:lle kohtuutonta. Siispä välityslauseketta ei ollut perusteltua jättää huomioimatta. Tuomion perusteluissa todettu, että välityslausekkeen sovittelu voi tulla kysymykseen erityisesti, jos ehdon soveltaminen kohtuuttomasti heikentäisi toisen osapuolen mahdollisuuksia saada oikeussuojaa. Perusteluissa puolletaan sovittelua etenkin tilanteissa, jolloin heikommassa asemassa oleva sopimuspuoli on verrattavissa työntekijään tai kuluttajaan. Työntekijää voidaan siis pitää heikompana sopimusosapuolena.

²³⁵ HE 247/1981, s. 15. Oikeustoimilakia koskevan hallituksen esityksen mukaan sovittelua puoltavana seikkana voidaan pitää sopimussuhteen pitkäkestoisuutta. Ks. myös Pönkä 2008, s. 428.

perustein mitä toistaiseksi voimassa oleva työsopimus. Työsopimuslakia koskeva hallituksen esitys perustelee tätä seuraavalla tavalla:

”Hyvin pitkiksi ajoiksi tehdyt määräaikaisten sopimukset voivat rajoittaa kohtuuttomasti sopijapuolten toimintamahdollisuuksia. Tämän vuoksi on katsottu tarpeelliseksi ottaa lakiin edelleen säännös, jonka mukaan viittä vuotta pidemmäksi määräajaksi tehty työsopimus olisi viiden vuoden kuluttua sopimuksen tekemisestä irtisanottavissa samoin perustein ja menettelytavoitin kuin toistaiseksi voimassa oleva työsopimus.”²³⁶

Jos työntekijä irtautuu ennen kuin työsuhde on kestänyt osakassopimuksessa määrättyä viiden vuoden määräaikaan, voi työntekijä saada osakkeista kohtuuttoman alhaisen lunastushinnan. Usein yritys on kasvanut merkittävästi muutaman vuoden aikana, jolloin osakkeiden käypä arvo on noussut osakkeiden merkintähinnasta monen, jopa kymmenkertaiseksi. Esimerkkitapauksessa työsuhde ei ole kuitenkaan kestänyt kohtuuttoman kauan, koska sen kesto on alle viisi vuotta. Irtautumisesta voidaan katsoa aiheutuvan myös todennäköistä haittaa työnantajalle: työnantaja on voinut käyttää paljon rahaa ja aikaa työntekijän tiedon ja taidon kartuttamiseen, eikä yhtiössä ole välttämättä henkilöä, joka kykenisi suoriutumaan hänen tehtävistään. Esimerkkitapauksessa työnantaja on rahoittanut ainakin pääosan työntekijälle annetuista osakkeista ja antanut ne sitouttamistarkoituksessa. Työnantaja kokee irtautumistilanteessa väistämättä suurta haittaa. Siispä lunastusehdon kohtuuttomuus ei voi mielestäni tulla helposti kyseeseen työntekijän irtautumistilanteissa.

Olen tullut työntekijäosakkaan työsuhteen päättymisen osalta lopputulokseen, että OikTL 36 §:n mukainen osakassopimuksen lunastusehdon sovittelu voi tulla kyseeseen tietyin kriteerein. Ensinäkin jos työntekijä irtisanoutuu omasta tahdosta, tulisi osakassopimuksen lunastusehtoa soveltaa, vaikka se tuntuisikin osakkaasta kohtuuttomalta. Mikäli työntekijä irtisanotaan tai työsuhde puretaan työnantajan toimesta, arviointiin vaikuttaa ensinäkin se, onko irtisanominen tai työsuhteen purkaminen tehty TSL:n säännösten mukaisesti. Jos ei ole tehty, ei myöskään lunastusehto sovellu.²³⁷ Mikäli työnantaja on noudattanut lakia irtisanomisessa tai purkamisessa, sovitteluun vaikuttaa siihen johtaneet perusteet. Johtuuko

---

²³⁶ HE 247/1981, s. 91.

²³⁷ HE 247/1981, s. 13. Tämä johtuu siitä, että pakottavan lainsäädännön vastainen ehto on sellaisenaan kohtuuton, eikä tarvitse sovittelua.

irtisanominen työntekijän henkilöön liittyvästä syystä vai taloudellisista ja tuotannollisista syistä? Jos työntekijä on toiminnallaan aiheuttanut irtisanomisen tai työsuhteen purkamisen, on sovittelukynnys korkeampi verraten tilanteeseen, jossa hänet irtisanotaan tuotannollisista ja taloudellisista syistä. Osakkaan konfliktitilanteessa merkitystä annetaan sille, kenen taholta riita on syntynyt ja irtautuuko osakas vapaaehtoisesti vai työnantajan toimesta. Melko selvää on, että mikäli työntekijä on itse moitittavalla toiminnallaan aiheuttanut irtautumisen, on myös sovittelukynnys korkealla.

8.3 Kohtuuttomuus avioerotilanteessa

8.3.1 Ositus ja yhtiön osakkeiden luovutus tasinkona

Avioliittolaki (234/1929, AL) säätelee avioliiton solmimisesta, purkamisesta, puolisoiden oikeussuhteista sekä omaisuuden osituksesta. Avioliitto solmitaan vihkimisellä (AL 1.2 §) ja se päättyy, kun toinen puolisoista kuolee tai jos puoliset tuomitaan avioeroon (AL 3 §). Tässä kappaleessa tarkastelen avioerotilannetta ensiksi yleisesti ja sitten osituksen osalta. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan esimerkkitapaukseni valossa osakassopimuksen lunastusehtoa avioerotilanteessa: miten osakkeet tulee arvostaa tilanteessa, jossa työntekijäosakas eroaa puolisoistaan ja joutuu maksamaan tasinkoina kyseisiä osakeyhtiön osakkeita? Tällöin tulee miettiä, onko laaditussa osakassopimuksessa tällaista tilannetta varten lunastusehtoa? Jos ei ole, ei yhtiö voi tulla ex-puolison omistuksen väliin. Lähden tässä kuitenkin siitä olettamuksesta, että osakassopimuksen lunastusehto soveltuu myös työntekijäosakkaan avioeron vuoksi määräytyvään tasingon maksuun.

Aviopuolisot omistavat kaiken omaisuuden, jonka he ovat laillisella saannolla saaneet ennen avioliittoa ja sen aikana (AL 34 §).²³⁸ Laillisia saantoja voivat olla esimerkiksi kauppa, vaihto ja lahja. Se voi myös perustua ositukseen, perintöön tai testamenttiin. Puolisot voivat omistaa omaisuutta myös yhdessä, jolloin puhutaan yhteisomistuksesta.²³⁹ Keskityn tässä osiossa tarkastelemaan puolisoiden erillistä omaisuutta.²⁴⁰ Puolisoiden omistuksessa noudatetaan yleisiä siviilioikeudellisia sääntöjä. Nimiperiaatteen mukaisesti omaisuus kuuluu sille, jonka

---

²³⁸ Lohi 2016, s. 7 ja 31. Avioliittolaissa on omaksuttu puolisoiden erillisomistusjärjestelmä. Ks. Lohi 2016, s. 33. Lohen mukaan käytännön ongelmatilanteita syntyy, kun omaisuus on hankittu parisuhteen aikana kaupalla tai vaihdolla. Lain mukaan tällaisessa tilanteessa omistajaksi tulee ostaja. Sille ei anneta merkitystä, kumpi on todellisuudessa rahoittanut kauppahinnan.

²³⁹ Lohi 2016, s. 32. Myös Kangas 2013, s. 294.

²⁴⁰ Kangas 2018, s. 72 ja 74. Aviovarallisuusjärjestelmä rakentuu omaisuuden erillisyyden varaan.

nimiin se on hankittu. Kiinteän omaisuuden omistaa se, joka on merkitty kauppakirjaan ostajaksi tai joka on saanut kiinteistön testamentilla, perinnönjaossa tai osituksessa itselleen. Oikealla omistajalla on oikeus saada lainhuuto kiinteään omaisuuteen.²⁴¹

Avio-oikeudella tarkoitetaan puolison oikeutta toisen puolison omaisuuteen. Avioliittolain 100 §:n mukaan, mikäli avioliitto päättyy avioeroon, on puolisoilla oikeus saada osituksessa puolet puolisoiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöstä. Omaisuuden osituksessa määritellään puolisoille avio-osa eli euromääräinen osuus avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Kun avio-osa on laskennallisesti määritetty, vertaillaan puolisoiden osuuksia. Mikäli toisen puolison avio-osa on suurempi kuin hänen laskennallinen avio-oikeuden alainen säästö, on hän oikeutettu saamaan toiselta puolisolta tasinkoa.²⁴² Puolisot eivät vastaa toisten veloista (AL 52 §).²⁴³

Osituksesta säätelee avioliittolain lisäksi perintökaaren 23 luku. Osituksessa puretaan aviopuolisoiden välillä ollut aviovarallisuussuhde. Jos puolisoilla ei ole avio-oikeutta toisen omaisuuteen, suoritetaan omaisuuden erottelu (AL 107 §). Ositus voidaan toimittaa, kun on olemassa ositusperuste, joita ovat puolison kuolema ja avioeron vireille tulo (AL 85.1 §). Avioero-ositus tehdään yleensä puolisoiden kesken sopimusosituksena (PK 23:3) ja riitaisissa tapauksissa tuomioistuimen määräyksestä toimitusosituksena (PK 23:4). Kankaan mukaan ositus voidaan jakaa kahteen vaiheeseen: laskennalliseen ja reaaliseen. Laskennallisessa toimituksessa on kaksi vaihetta: omaisuuden selvittäminen ja arvostaminen.²⁴⁴

Miten avio-oikeuden alainen omaisuus arvostetaan? Tämä aiheuttaa usein ongelmia ja riitatilanteita. Puolisot voivat sopia keskenään osituksessa noudatettavista arvioista, mutta jos he eivät pääse yhteisymmärrykseen arvoista, määrää pesänjakaja arvot. Oikeuskirjallisuuden vakiintuneen kannan mukaan osituksessa omaisuuden arvona pidetään omaisuuden myyntiarvoa eli käypää arvoa.²⁴⁵ Käypä arvo on määritelty mm. korkeimman oikeuden ratkaisussa 2008:74 sellaiseksi arvoksi, joka omaisuudella olisi, ellei sen arvoa olisi keinotekoisesti pyritty alentamaan toisen ositustahon vahingoksi. Kankaan mukaan käyvän

---

²⁴¹ Kangas 2013, s. 295.

²⁴² Kangas 2013, s. 296. Kangas 2018, s. 92, mukaan vakiintuneen oikeuskielen mukaan tasingolla tarkoitetaan avio-oikeuden alaisen omaisuuden tasauserää, jolla tasataan puolisoiden osuudet avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta yhtä suuriksi.

²⁴³ Ks. Lohi 2016, s. 5 ja Aarnio–Kangas 2010, s. 75-77.

²⁴⁴ Lohi 2016, s. 379-384. Ks. Myös Kangas 2013, s. 335 ja Kangas 2018, s. 224.

²⁴⁵ Lohi 2016, s. 406.

arvon määrittäminen on erityisen vaikeaa, kun arvostettavana on sellainen yritysomaisuus, jonka substanssiarvo on alhainen. Tällöin pesänjakajan on sovellettava sellaista omaisuuden arvostamismenetelmää, jolla on mahdollista päästä lähemmäksi omaisuuden todennäköistä myyntihintaa.²⁴⁶ Kangas korostaa, että sellaiset yrityksen arvostamismenetelmät, jotka perustuvat yrityksen tulevaan arvonkehitykseen ovat ongelmallisia eikä niitä tulisi käyttää omaisuuden osituksessa.²⁴⁷ Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu 2008:74 käsittelee osakkeen arvostamista osituksessa, kun taustalla on lunastuslauseke ja siinä sovittu lunastushinta.

Avioliittolain 103.1 §:n mukaan tasinkoon oikeutetulle on konkreettisesti osoitettava se omaisuus, jonka hän tasingon maksuksi on saava. Tasinkoa maksava osapuoli on oikeutettu päättämään, mitä omaisuutta hän haluaa tasinkona suorittaa (AL 103.1 §).²⁴⁸ Tasinkona voidaan pääsäännön mukaan luovuttaa vain avio-oikeuden alaista omaisuutta tai rahaa (AL 100 §). Jos tasinkoa maksava osapuoli on osakeyhtiön osakkaana eikä hän omista juuri muuta maksuksi käyvää omaisuutta, on hänen luovutettava tasinkona omistamiaan yhtiön osakkeita entiselle puolisolleen.²⁴⁹ Tilanne on usein pieniyhtiöiden osalta vältettävä, koska omistus halutaan pitää tietyn omistajapiirin keskuudessa. Mietittäväksi tulevat mm. seuraavat asiat: Onko yhtiöllä tai muilla osakkailla oikeus puuttua luovutukseen ja lunastaa osakkeet itselleen? Voidaanko osakassopimuksessa varautua tällaiseen tilanteeseen etukäteen? Miten tasinkona luovutettavat osakkeet arvostetaan? Näihin kysymyksiin pystytään varautumaan etukäteen yhtiöjärjestyksessä sekä osakassopimuksella. Tarkastelen tässä tutkielman esimerkkitapauksen lunastuslausekkeen soveltumista osakkaan avioerotilanteeseen.

8.3.2 Osakassopimuksen lunastusehto avioerotilanteessa

Avioerotilannetta varten voidaan varautua osakassopimuksessa lausekkeella, että yhtiön osakkeita ei luovuteta osinkona tai että yhtiöllä tai muilla osakkailla on oikeus tällaisissa tilanteissa lunastaa osakkeet tiettyyn lunastushintaan.²⁵⁰ Osakeyhtiölain 3:7 §:n mukainen

---

²⁴⁶ Kangas 2013, s. 337, ks. KKO 1982 II 19 ja KKO 2011:2.

²⁴⁷ Kangas 2013, s. 337.

²⁴⁸ Ks. Lohi 2016, s. 562–564 ja Kangas 2018, s. 228–233.

²⁴⁹ Lohi 2016, s. 562–563. Osituksessa omaisuutta luovuttava osapuoli saa päättää mitä se haluaa luovuttaa. Tasinko voi olla periaatteessa mitä tahansa luovutuskelpoista omaisuutta, täten myös osakkeita. Sopimusosituksessa kuitenkin edellytetään molempien osapuolten suostumusta, kun taas toimitusosituksessa päätäntävalta on pesänjakajalla.

²⁵⁰ Mäkelä 2013, s. 179.

lunastuslauseke koskee kaikenlaisia saantoja, ellei toisin ole sovittu. Lauseke koskee siis myös avio-oikeuden nojalla tapahtuvia saantoja ja lahjoja. Tästä voin varovasti tehdä johtopäätöksen, että osakassopimuksessa sovittu lunastuslauseke koskee myös avio-oikeuden nojalla tapahtuvia saantoja kuten tasingon maksua, ellei sitä ole nimenomaisesti suljettu pois ehdon soveltamisalasta.²⁵¹ Aviopuolisoiden välisessä avioehtosopimuksessa voidaan sopia, että osapuolten omistamat osakkeet eivät siirry erotilanteessa tasinkona toiselle.²⁵²

Tutkielman esimerkkitapaus soveltuu siis myös yhtiössä työskentelevän osakkaan avioerotilanteeseen, jossa hänen tulisi luovuttaa yhtiön osakkeita tasinkona entiselle puolisolleen. Näin ollen myös lunastusehdossa olevat lunastushinnat soveltuvat lähtökohtaisesti tilanteeseen sopimuksen sitovuuden periaatetta kunnioittaen. Lunastusehto voi tuntua osakkaasta kohtuuttomalta etenkin lunastushintaan vaikuttavien aikarajojen suhteen, sillä avioero ei suoranaisesti liity yhtiössä työskentelyn kestoon tai sitoutumiseen. Kohtuuttomuus voi korostua myös silloin, kun osituksessa osakkeiden arvoksi määrätään lunastushinnasta poikkeava arvo, kuten KKO 2008:74 tapauksessa tehtiin. Osakkeita yhtiölle tai muille osakkaille avioerotilanteen vuoksi luovuttava osakas saa siis lähtökohtaisesti lunastuslausekkeen mukaisen lunastushinnan osakkeista, mutta voi joutua maksamaan tasinkona puolisolleen huomattavasti suuremman määrän, mikäli osakkeet päädytään arvostamaan niiden käypään hintaan osituksessa.

8.3.3 Lunastushinnan kohtuuttomuus

Avioerotilanteessa osakassopimuksen lunastusehdon kohtuuttomuus voi tulla kyseeseen samalla tavalla, kuin esimerkiksi osakkaan irtisanoutuessa. Oikeustoimilain 36 §:n sovittelusäännös voi siis tulla kyseeseen myös tilanteessa, jossa osakas joutuisi luovuttamaan yhtiön osakkeita avioerosta johtuvassa osituksessa entiselle puolisolleen tasinkona, mutta osakassopimuksen lunastuslauseke määrää osakkeiden luovutuksen sen sijaan yhtiölle tai muille osakkaille. Kohtuuttomuuden arviointia osakkaan irtautumistilanteissa on käsitelty tarkemmin luvussa 8.1. Avioerotilanne poikkeaa tavanomaisesta osakkaan

---

²⁵¹ Pönkä 2008, s. 217–218. Pönkä on pohtinut väitöskirjassaan OYL 3:7.2 §:n mukaisten oletettusäännösten soveltuvuutta osakassopimuksen lunastuslausekkeeseen. Hänen mukaansa osakassopimuksen etuustolauseke eli tässä lunastuslauseke, koskee yhtiöjärjestykseen otetun lunastuslausekkeen tavoin lähtökohtaisesti kaikenlaisia saantoja sisältäen siis myös perhe- ja perintöoikeudelliset saannot, ellei katsota osapuolten tarkoittaneen muuta. Tämä koskee siis tilanteita, joissa osakkeet siirtyisivät yhtiön ulkopuoliselle taholle.

²⁵² Hannula-Kari, s. 121. Samoin Pönkä 2008, s. 217.

irtautumistilanteesta sillä, että avioerotilanteessa osakkaan työsuhde jatkuu normaalisti yhtiössä. Ainoastaan osakkuus yhtiössä päättyy, sillä osakkeet tulee luovuttaa tässä tilanteessa yhtiölle tai osakkaille lunastettavaksi. Kohtuullisuutta arvioidessa on siis otettava huomioon nämä lunastustilanteen erityispiirteet. Tutkielman esimerkkitapauksen lunastusehto voi tuntua avioeron kokeneelta osakkaalta kohtuuttomalta etenkin lunastushinnan määräytymiseen vaikuttavien aikarajojen osalta.

Kuten aiemmin todettiin, on kohtuullisuutta arvioitaessa otettava huomioon muutamat seikat, kuten sopimus kokonaisuudessaan, osapuolten asema sekä sopimuksen tarkoitus ja tavoitteet ja niiden hyväksyttävyys. Olen aiemmin todennut, että esimerkkitapauksen lunastuslausekkeen tarkoituksena on sitouttaa ja motivoida työntekijää. Lauseke toimii ikään kuin työntekijän kannustimena. Lausekkeen tarkoituksena on myös säilyttää pieniyhtiön osakkeiden omistus tietyn rajatun henkilöpiirin hallussa. Avioero on kuitenkin tilanne, johon osakkaana oleva puoliso voi joutua tahtomattaan. Avioero ei vaikuta suoranaisesti työntekijäosakkaan toimintaan yhtiössä. Siksi osakassopimuksen lunastuslausekkeessa oleva ”palkitseva” ja ”sanktioluonteinen” lunastushinta eivät mielestäni toimi oikealla tavalla avioerotilanteissa.

Kuitenkin sopimuksen sitovuuden periaatteen vuoksi osakassopimuksen lunastusehdon sovitteluun on lähtökohtaisesti avioerotilanteessakin suhtauduttava pidättyväisesti. Koska avioeron kokeva osakas ei lähtökohtaisesti itse valitse yhtiön osakkeista luopumista, voi lunastushinnan kohtuuttomuus tulla kyseeseen helpommin mitä esimerkiksi osakkaasta johtuvista ”vapaaehtoisissa” irtautumistilanteissa. Mielestäni kyseinen lunastusehto ei palvele hyväksyttävää päämäärää sen osalta, että lunastushinta määräytyisi osakkaan yhtiössä työskenneltyjen vuosien mukaan. Sen osalta ehto palvelee sitä hyväksyttävää tarkoitusta, että tavoitteena on myös estää osakkeiden pääsy ulkopuolisten käsiin. Sovittelua puoltaa mielestäni myös työntekijäosakkaan heikompi asema sekä se, että avioeron vuoksi suoritettavasta lunastuksesta ei aiheudu työnantajalle haittaa samalla tavalla mitä esimerkiksi osakkaan irtautuessa, koska tässä tapauksessa työntekijä jatkaa työsuhteessa.²⁵³

Mielestäni myös se seikka, että osituksessa osakkeen lunastushinnaksi määrätään lunastushinnasta olennaisesti poikkeava hinta voi puoltaa lunastushinnan sovittelua.²⁵⁴ On

---

²⁵³ Pönkä 2008, s. 428. Osakassopimuksen sovittelusta tarkemmin luvussa 4.

²⁵⁴ Ks. KKO 2008:74.

hyvä erottaa avioerotilanteesta osituksessa osakkeille määrättävä hinta sekä osakassopimuksessa sovittu lunastushinta, sillä ne voivat poiketa huomattavasti toisistaan ainakin KKO 2008:74 ennakkoratkaisun mukaan. Kyseisessä tapauksessa kärjäoikeus on asettanut osakkeiden arvoksi osakkeiden lunastushinnan, kun taas korkein oikeus on päättänyt käyvän arvon mukaiseen arvostamiseen. Ero näiden arvostusmenetelmien välillä on yli kymmenkertainen. Tutkielman esimerkkitapauksessa voidaan päätyä avioerotilanteesta päätelmään, että lunastushintaa voidaan sovitella oikeustoimilain 36 §:n mukaisesti tilanteessa, jossa työntekijäosakas saisi lunastushinnaksi vain osakkeiden merkintähinnan tai substanssiarvon ja osakkeiden käypä arvo olisi huomattavasti sitä suurempi.

8.4 Kohtuuttomuus kuolemantapauksessa ja työkyvyttömyystilanteessa

8.4.1 Osakkaan kuolema

Suomen voimassa olevan perintökaaren (40/1965, PK) mukaan perinnön voi saada ainoastaan se, joka elää perittävän kuolinhetkellä (PK 1:1).²⁵⁵ Ellei perittävä ole tehnyt testamenttia tai testamentissa ei ole perinnön saajista muita määräyksiä, noudatetaan perinnönjaossa laissa määriteltä perimysjärjestystä.²⁵⁶ Rintaperillisillä on aina oikeus, testamentistakin huolimatta vaatia lakiosaansa. Lakiosa on puolet siitä mitä rintaperillinen olisi perinyt ilman testamenttia (PK 7:1 ja 2 §).²⁵⁷ Kun perittävä kuolee, syntyy kuolinpesä ja käynnistyy kuolinpesän väliaikainen hallinto, joka korvautuu osakkaiden yhteishallinnolla. Kuolinpesän osakkaiden tulee ottaa kuolinpesän omaisuus ja selvitys hoidettavakseen (PK 18:3).²⁵⁸ Jokaisella osakkaalla on oikeus vaatia pesän jakoa, kun pesä on selvitetty (PK 23:1.1). Perintökaari määrittelee myös osakkaiden perintöosuuksien suuruuden. Kun perintö jaetaan, toteutetaan kunkin osakkaan oikeus jäämistöön. Koska kaikki vainajan varat ja velat merkitään perukirjaan sellaisinaan kuten ne kuolemantapauksessa olivat, on siellä oltava myös merkintä vainajan omistamista osakkeista kuolinhetkellä. Perukirjassa on oltava myös varojen arvo. (PK 20:4.1) Koska osakkeet kuuluvat kuolinpesän varallisuuteen jaetaan ne perillisten kesken.

---

²⁵⁵ Ks. Aarnio–Kangas 2016, s. 62, perillisen oikeuskelpoisuudesta.

²⁵⁶ Kangas 2013, s. 398.

²⁵⁷ Ks. Aarnio–Kangas 2016, s. 847–848.

²⁵⁸ Kangas–Aarnio 2016, s. 365, mukaan väliaikaista hallintoa koskevia säännöksiä (PK 18:3–4) sovelletaan, mikäli osakkaiden yhteishallinto ei jostakin syystä käynnisty heti perittävän kuoltua. Väliaikainen hallinto on yleensä yhden kuolinpesän osakkaan väliaikaista toimintaa omasta ja muiden osakkaiden puolesta, mutta se voi olla myös muun kuin kuolinpesän osakkaan toimintaa kaikkien osakkaiden puolesta.

Perinnönjakoa voidaan kuvata prosessina, johon sisältyy monta eri vaihetta. Se voidaan jaotella käsitteellisesti kahteen osaan: jako-osuuden määrittämiseen ja reaaliseseen jakotoimitukseen.²⁵⁹ Kangas ja Aarnio toteavat, että perinnönjaossa on kyse ensisijaisesti reaalisesta nettojäämistön arvostamisesta. Siihen kuuluva omaisuus arvostetaan aina jakohetken käypään arvoon, ellei testamentilla ole muuta määrätty.²⁶⁰ Muiden kuin julkisesti noteerattujen osakkeiden arvostuksessa on otettava huomioon enemmistö- ja vähemmistöosakkeiden ero.²⁶¹

Osakkaan kuolin tapauksessa nousee esille kysymyksiä siitä, miten tulee toimia, kenellä on oikeus toimia tai onko kuolinpesän osakkailla ylipäättään mitään oikeuksia kyseisen yhtiön toimintaan? Työoikeudellisesta näkökulmasta työntekijäosakkaan kuolema oikeuttaa työ sopimuksen irtisanomiseen kuolinpesän osakkaiden tai työnantajan taholta päättymään 14 päivän irtisanomisaikaa noudattaen. Erityinen irtisanomisoikeus koskee myös määräaikaista työsuhteita. Irtisanomisoikeutta on käytettävä kolmen kuukauden kuluessa kuolemasta (TSL 7:8.2).

Monet yrittäjät haluavat turvata yhtiön toiminnan siltä varalta, että joutuvat itse kuoleman tai sairastumisen vuoksi pois toiminnasta. Yhtiön halutaan jatkavan toimintaansa ja sen jatkuminen halutaan turvata, vaikka joku osakkaista jäisi pois. Tällaisia kriisitilanteita varten voidaan varautua osakassopimuksen erilaisilla ehdoilla. Etukäteen voidaan miettiä mm. sitä, miten yrityksen toiminnan jatkuminen voidaan turvata osakkaan kuollessa? Kuka perii osakkaan omaisuuden lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan? Halutaanko yhtiöön osakkaan perillisiä, onko heillä tarvittavaa osaamista ja motivaatiota yhtiössä? Näihin kysymyksiin voidaan varautua testamentilla, kaupalla ja lahjoituksilla. Osakassopimuksessa voidaan sopia tarkemmin näistä seikoista.

Osakassopimuksen lunastuslausekkeella voidaan varautua etukäteen mahdolliseen osakkaan kuolemantapaukseen. Sillä voidaan ajaa niin yhtiön kuin perillistenkin etuja. Osakassopimukseen voidaan ottaa määräys, jonka mukaan kuolemantapauksessa osakkaan osakkeet on joko lunastettava tai ne voidaan lunastaa lunastukseen oikeutettujen tai pesän niin halutessa vainajan kuolinpesästä. Lunastusoikeus voidaan siis antaa joko yhtiölle tai

---

²⁵⁹ Kangas–Aarnio 2016, s. 1257.

²⁶⁰ Kangas–Aarnio 2016, s. 1309 ja s. 1313. Kangas–Aarnio 2016, s. 1309, huomauttaa, että jäämistövarallisuuden arvostamista sekä ositettavan omaisuuden arvostamista koskevat samat säännöt.

²⁶¹ Kangas–Aarnio 2016, s. 1315.

osakassopimuksen sopimusosapuolina oleville yhtiön osakkaille tai vaikka molemmille. Osakassopimuksessa on voitu myös sopia, että osakkaat saavat jatkaa yritystoimintaa osakkaina, mutta sillä ehdolla, että he sitoutuvat osakassopimuksen määräyksiin.

Miksi tällaisia lausekkeita on osakassopimuksissa? Osakassopimukseen otetulla lunastuslausekkeella vältetään tilanteelta, jossa vainajaosakkaan perilliset tulisivat yhtiön osakkaiksi ja mukaan yhtiön päätöksentekoon ja hallintoon. Osakkeenomistus saadaan pidettyä tietyn omistajapiirin hallinnassa. Perinnönjaossa voi tulla eteen myös tilanne, jossa leski saa osituksessa maksettavana tasinkona yhtiön osakkeita. Tämäkin tilanne voidaan kartaan sopimalla osakassopimuksessa lunastusoikeus yhtiölle tai muille osakkaille.²⁶² Kyseistä ehtoa voidaan käyttää myös avioeron varalta.²⁶³

Kuten aiemmin on todettu, tutkielman tarkastelun kohteena on tilanne, jossa työntekijäosakkaan ja työnantajayhtiön välillä on laadittu osakassopimus, jossa on sovittu lunastusehdosta irtautumistilanteiden varalta ja sovittu lunastushinnasta.²⁶⁴ Jos kuolemantapauksesta ei ole sovittu mitään osakassopimuksessa, voi olla hyvin epäselvää, miten toimitaan. Kuten avioerotilanteissa, tässäkin otan varovaisesti kannan, jota myös Pönkä väitöskirjassaan tukee; osakassopimuksen lunastuslauseke koskee lähtökohtaisesti kaikenlaisia saantoja mukaan lukein myös perintöoikeudelliset saannot, ellei osapuolet ole sopineet muuta.²⁶⁵ Epäselvyyksien välttämiseksi olisi kuitenkin suositeltavaa sopia ns. ”kuolemanvaraisehdosta” erikseen ja selvemmin osakassopimuksessa.

8.4.1.1 Kuolinpesän asema suhteessa osakassopimukseen

Tässä kohtaa on tärkeää tarkastella hieman kuolinpesän asemaa suhteessa osakassopimukseen. Pysyvätkö osakkaan oikeudet ja velvoitteet voimassa kuolemantapauksessa vai päättyvätkö ne automaattisesti kuolinhetkellä? Kysymykseen ei ole laista löydettävää suoraa vastausta, mutta oikeusperiaatteita ja oikeuskirjallisuutta

---

²⁶² Mäkelä 2013, s. 179.

²⁶³ Osakkaan avioerosta ja lunastuslausekkeesta yksityiskohtaisemmin luvussa 8.3.

²⁶⁴ Pönkä 2008, s. 370. Pönkä puhuu tällaisen ehdon osalta ns. ”kuolemanvaraisehdosta”, joka turvaa osakeyhtiön mutkattoman toiminnan jatkumisen osakkaan kuolemasta riippumatta.

²⁶⁵ Pönkä 2008, s. 217–218. Pönkä on pohtinut väitöskirjassaan OYL 3:7.2 §:n mukaisten oletettasäännösten soveltuvuutta osakassopimuksen lunastuslausekkeeseen. Hänen mukaansa osakassopimuksen etuustolauseke eli tässä lunastuslauseke, koskee yhtiöjärjestykseen otetun lunastuslausekkeen tavoin lähtökohtaisesti kaikenlaisia saantoja sisältäen siis myös perhe- ja perintöoikeudelliset saannot, ellei katsota osapuolten tarkoittaneen muuta. Tämä koskee siis tilanteita, joissa osakkeet siirtyisivät yhtiön ulkopuoliselle taholle.

tulkitsemalla on löydettävissä vastauksia. Varallisuus oikeudellisten periaatteiden nojalla kuolinpesä on lähtökohtaisesti sidottu vainajan eläessä tekemiin sopimuksiin. Oikeuskirjallisuudessa on yleisesti katsottu, että osakassopimuksen osapuolen kuollessa, tämän perillinen vastaa automaattisesti hänen sopimukseensa perustuvista velvoitteista ja hänellä on myös sopimukseen perustuvat oikeudet.²⁶⁶ Mäkelän mukaan osakassopimukset voidaan katsoa sitovan kuolinpesää riippuen sopimuskohdasta; henkilökohtaiset oikeudet ja velvoitteet lakkaavat osakkaan kuolemasta, kun taas henkilöstä riippumattomat oikeudet ja velvoitteet jäävät lähtökohtaisesti voimaan sitoen kuolinpesää.²⁶⁷

Sovelletaanko kuoleman seurauksena toimitettavaan osakkeiden lunastusmenettelyyn sitten yhtiöjärjestyistä vai osakassopimusta? Jos yhtiöjärjestyksen lunastuslauseke on määrätty koskemaan vain tietynlaisia saantoja jättäen ulkopuolelle perinnön ja osituksen, ei sitä voida soveltaa. Osakassopimuksessa on voitu sopia lunastuslausekkeesta, joka sitoo sopimuksen osapuolia, vaikka se olisi ristiriidassa yhtiöjärjestyksen lausekkeen kanssa. Osakassopimuksessa oleva lunastusehto voidaan mielestäni katsoa henkilöstä riippumattomaan kategoriaan ja sen vuoksi se sitoo varallisuus oikeudellisten periaatteiden nojalla myös osakkaan kuolinpesää. Mikäli osakassopimuksessa sovittu lunastusehto on ristiriidassa yhtiöjärjestyksen lunastusehdon kanssa, sovelletaan osakassopimuksen ehtoa. Yhtiöjärjestys toimii tällöin ikään kuin taustatukena sellaisia tilanteita varten, että osakkaat eivät noudattaisi osakassopimusta.²⁶⁸

8.4.1.2 Lunastushinnan kohtuuttomuus

Mikäli osakeyhtiötä kohtaa tilanne, jossa työntekijäosakas menehtyy ja osakkaiden kesken on solmittu osakassopimus, jossa on sovittu lunastuslausekkeesta ja lunastushinnasta, tulee sopimusta lähtökohtaisesti noudattaa. Keskeisenä kysymyksenä tällaisessa tilanteessa esiintyy lunastushinnan määrittäminen: soveltuuko osakassopimuksen työsuhteen aikarajat todella myös tilanteeseen, jossa osakas äkillisesti menehtyy? Koska osakassopimuksen lunastuslausekkeen voidaan katsoa sitovan myös perintöoikeudellisia saantoja, soveltuu ehto kuolemantapauksessakin. Lunastushinta voi tuntua osakkaan perillisiltä kohtuuttomalta, sillä osakas ei ole itse päättänyt irtautua yhtiöstä. Ristiriitojen välttämiseksi olisi erityisen tärkeää

---

²⁶⁶ Pönkä 2008, s. 367–368. Ks. Immonen–Nuolima 2007, s. 13.

²⁶⁷ Mäkelä 2013, s. 190–191. Henkilökohtaisena velvoitteena voidaan pitää mm. työntekovelvoitetta, kun taas henkilöstä riippumattomana oikeutena voidaan pitää oikeutta jaettavaan voittoon yhtiössä.

²⁶⁸ Mäkelä 2013, s. 195–196.

sopia etukäteen osakassopimuksessa lista hyväksyttävistä ja ei- hyväksyttävistä työsuhteen päättymissyistä myös osakkaan kuoleman varalta.²⁶⁹ Pöngän mukaan hyväksyttävänä syynä voidaan pitää osakkaan kuolemaa, jolloin lunastushinnankin tulisi olla muuta kuin merkintähinta tai nimellisarvo. Joskus osakeyhtiö antaa uusille osakkaille maksutta yhtiön osakkeita, jolloin voi olla tarkoituksenmukaista, että osakassopimuksessa sovitaan osakkeiden lunastushinnaksi esimerkiksi niiden liikkeellelaskuhinta irtautumistavasta riippumatta. Tutkielman esimerkkitapauksen osakassopimuksessa ei kuitenkaan ole listattu hyväksyttäviä ja ei hyväksyttäviä irtautumissyitä, mutta niille voidaan antaa kohtuullisuusarvioinnissa tukea vertailupohjana.

Oikeustoimilain 36 §:n mukainen sovittelusäännös voi tulla sovellettavaksi myös tällaisessa kuolemantapauksessa osakassopimuksen lunastuslausekkeen osalta. Kohtuuttomuutta arvioidessa huomio kiinnittyy osakkaiden eriarvoiseen asemaan, osakassopimuksen tarkoitukseen ja siihen palveleeko ehto hyväksyttävää päämäärää. Kuolemantapauksessa erityishuomiota tulee kiinnittää siihen, että osakas ei irtaudu vapaaehtoisesti yhtiöstä. Koska osakassopimuksen lunastuslausekkeen tarkoituksena on ollut motivoida ja sitouttaa työntekijäosakas yhtiöön lunastushintaan vaikuttavilla aikarajoilla, ei lunastushintaehdon soveltaminen kuolemantapauksessa palvele sopimuksen perimmäistä tarkoitusta. Mikäli työntekijäosakas menehtyy ennen kuin työsuhte on kestänyt viisi vuotta, saisivat hänen oikeudenomistajansa vain nimellisarvon tai substanssiarvon osakkeista. Kohtuullisuusarvioinnissa on hyvä huomioida myös se seikka, että osakas on saanut yhtiön osakkeet lähes maksutta, jolloin voi olla tarkoituksenmukaista määrätä lunastushinnaksi liikkeellelaskuhinta riippumatta irtautumistavasta. Kun otetaan huomioon työntekijäosakkaan heikompi asema, osakassopimuksen tarkoitus ja se, että oikeuskirjallisuudessa kuolemantapaukset on luokiteltu hyväksyttäviksi irtautumistavoiksi, voin tulla siihen lopputulokseen, että on olemassa edellytykset oikeustoimilain 36 §:n mukaiselle sovittelulle.

8.4.2 Osakkaan toimintakyvyn menetys

Yhtiön osakasta voi kohdata onnettomuus, jonka seurauksena hän menettää toimintakykynsä eikä kykene enää päättämään yhtiön asioista. Jos yhtiön osakas menettää toimintakykynsä, miten yritykselle käy? Tämä kysymys ja siihen varautuminen ovat merkittäviä asioita etenkin pienissä osakeyhtiöissä. Laki holhoustoimesta (442/1999, HolTL) on säädetty turvaamaan

---

²⁶⁹ Good leaver ja bad leaver- ehdoista tarkemmin luvussa 5.3.

niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi voi itse pitää huolta asioistaan (HolTL 1.1 §). Laki jaottelee päätöstarpeet henkilön taloutta koskeviin asioihin ja henkilöön itseensä liittyviin asioihin.

Edunvalvojan tehtävä on hoitaa vajaavaltaisen asioita. Vajaavaltaisia ovat alle 18-vuotiaat henkilöt ja täysi-ikäiset henkilöt, jotka on julistettu vajaavaltaiseksi (HolTL 2 ja 3 §).²⁷⁰ Edunvalvoja voidaan määrätä myös henkilölle, joka ei ole vajaavaltainen, jolloin edunvalvontakynnyksen tulee ylittyä. Lievempiä keinoja puuttua henkilön asioiden hoitamiseen ovat henkilön hyväksymä lähiomaisen apu ja edunvalvontavaltuutus.²⁷¹ Vaikka henkilölle olisi määrätty edunvalvoja, ei se rajoita suoraan hänen oikeuttaan toimia samaan aikaan myös itse omassa asiassaan.²⁷² Holhousoikeuden ensisijaisena periaatteena on päämiehen ihmisarvon ja perusoikeuksien kunnioittaminen.²⁷³ Päämiehen tulisi saada mahdollisuuksien mukaan vaikuttaa, kuka hänen asioitaan hoitaa.²⁷⁴ Henkilön toimintakelpoisuuden rajoitukseen suhtaudutaan pidättyväisesti ja se vaatii aina painavat perusteet. Toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa myös vain tiettyjen toimien osalta.²⁷⁵

Toimintakyvyn menettämiseen voidaan varautua esimerkiksi edunvalvontavaltakirjalla.²⁷⁶ Edunvalvontavaltuutuksesta säätelee laki edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007, EEVL). Lakia sovelletaan valtuutukseen, jonka valtuuttaja on määrännyt tulemaan voimaan siinä tapauksessa, että hän tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan (EEVL 1 §). Sen 2.1 §:n mukaan edunvalvontavaltuutuksella valtuutettu voidaan oikeuttaa edustamaan valtuuttajaa tämän omaisuutta koskevissa ja muissa taloudellisissa asioissa. Valtuutettu voidaan oikeuttaa edustamaan valtuuttajaa myös sellaisissa tämän henkilöä koskevissa asioissa, joiden merkitystä valtuuttaja ei kykene ymmärtämään sillä hetkellä, jolloin valtuutusta olisi käytettävä. Henkilöä koskevissa asioissa valtuutetun edustamisvalta

---

²⁷⁰ Tornberg–Kuuliala 2015, s. 343–344, mukaan oikeustoimikelpoisuus tarkoittaa henkilön kelpoisuutta osallistua oikeus-, hallinto- ja prosessitoimiin. Se alkaa henkilön täyttäessä 18-vuotta. Oikeustoimikelpoisuuden saavuttaessaan henkilö saavuttaa täysivaltaisuuden. Täysivaltaisuus on siten vajaavaltaisuuden vastakohta.

²⁷¹ Mäkelä 2013, s. 92.

²⁷² Antila 2007, s. 87.

²⁷³ HE 52/2006 vp, s. 9. Periaate on vahvistettu myös oikeuskäytännössä, KKO 2005:2, kohta 3. Ks. myös Tornberg–Kuuliala 2015, s. 6–16.

²⁷⁴ Euroopan neuvoston suositus, periaate 9.

²⁷⁵ Mäkelä 2013, s. 93.

²⁷⁶ Mäkelä 2013, s. 178. Ks. Myös Antila 2007, s. 1.

on aina luonteeltaan toissijainen. Korostetusti henkilökohtaiset asiat on suljettu EEVL 2.3 §:ssa edunvalvontavaltuutuksen ulkopuolelle, joita ovat esimerkiksi avioliittoon suostuminen, isyyden tunnustaminen sekä avioehtosopimuksen tekeminen.²⁷⁷

Osakkaan oikeudet ja velvoitteet pysyvät lähtökohtaisesti voimassa toimintakyvyn menettämisen seurauksesta riippumatta. Mikäli henkilö makaa tajuttomana sairaalavuoteessa, ei luonnollisestikaan tietyt velvoitteet ole voimassa. Tällöin esimerkiksi työntekovelvoitteen voidaan katsoa lakkaavan toimintakyvyttömyyden ajaksi tai kokonaan. Toimintakyvyttömyyden tilanteissakin oikeudet ja velvoitteet voidaan jaotella henkilökohtaisiin ja henkilöstä riippumattomiin, jolloin lähtökohtaisesti henkilöstä riippumattomat oikeudet ja velvoitteet jäävät toimintakyvyttömyydestä huolimatta aina voimaan.

Osakeyhtiössä olisi siis hyvä ottaa huomioon osakkaan mahdollinen sairastuminen tai toimintakyvyn menettäminen. Osakassopimukseen voidaan ottaa ehto siitä, miten kyseisessä tilanteessa menetellään. Yksi keino on tehdä etukäteen edunvalvontavaltuutus toimintakyvyn menettämisen varalta. Tämä helpottaa ja nopeuttaa päätäntävällän siirtymistä osakkaalta jollekin toimintakykyiselle henkilölle. Myös osakassopimuksessa voidaan sopia siitä, että toimintakyvyn menettänyt osakas on velvollinen luopumaan osakkeista yhtiölle tai muille osakkaille.²⁷⁸ Tällöin on tarpeen miettiä, millainen hinta lunastettavista osakkeista maksetaan toimintakyvyn menettäneelle osakkeelle? Tuleeko lunastuslauseketta koskeva kohtuuttomuus kyseeseen helpommin tällaisessa tilanteessa verrattuna tilanteeseen, jossa osakas irtautuu yhtiöstä vapaaehtoisesti?

Mikäli työntekijäosakas menettää toimintakykynsä onnettomuuden tai sairastumisen vuoksi eikä kykene toimimaan yhtiössä on yhtiön ja osakkaiden mietittävä miten toimitaan. Osakassopimuksessa oleva lunastuslauseke ei tule suoraan sovellettavaksi samoin perustein miten esimerkiksi avioerotilanteessa ja kuolemantapauksissa, koska kysehän ei ole osakeyhtiölain 3:7.2:n 1 kohdan mukaisesta saannosta. Osakkaan toimintakyvyttömyydessä ei

---

²⁷⁷ Antila 2007, s. 19.

²⁷⁸ Mäkelä 2013, s. 199. Ks. Larsson 2011, s. 31, jonka mukaan toimintakyvyn menettämisen määrittäminen mahdollisimman tarkkaan on myös erittäin tärkeää osakassopimuksissa, jotta välttytään epäselvyyksiltä. Osakassopimuksessa oleva lunastusehto toimintakyvyttömyyden varalta ei saa kuitenkaan johtaa osakkaiden eriarvoiseen kohteluun.

ole kyseisessä säännöksessä tarkoitetusta omistuksen siirtymisestä.²⁷⁹ Mikäli osakassopimuksessa ei ole nimenomaisesti sovittu toimintakyvyttömyyden varalta, ei osakassopimuksen lunastuslauseke tule sovellettavaksi. Tällöin osakkeet jäävät toimintakyvyn menettäneen osakkaan haltuun ja päätöksenteko yhtiössä pyritään tekemään ilman osakasta tai osakkaalle määrätyn edunvalvojan tai edunvalvontavaltuutetun välityksellä. Mikäli osakas on valtuuttanut edunvalvojan toimimaan hänen puolestaan toimintakyvyttömyyden tai sairauden tilanteissa, tulee valtuutettu ikään kuin toimintakyvyttömän osakkaan tilalle yhtiöön.²⁸⁰

Toimintakyvyttömyyden tapauksessa tulee pohtia, onko osakassopimuksen lunastuslausekkeessa ”irtautumisella” tarkoitettu myös toimintakyvyttömyydestä johtuvaa irtautumista? Kysymys jää tulkinnanvaraiseksi, eikä tutkielman rajallisuuden vuoksi pysty ottamaan siihen enempää kantaa. Otetaan kuitenkin olettamaksi, että osakassopimuksen kyseinen lunastuslauseke tulisi sovellettavaksi myös osakkaan toimintakyvyttömyyden tilanteissa. Tällöin lunastusehdon kohtuuttomuuden arviointi tapahtuu samoin perustein mitä osakkaan kuolemantapauksessa²⁸¹, eli sovittelu voi tulla helpommin kyseeseen mitä esimerkiksi osakkaan omaehtoisessa irtautumistilanteessa. Kyse on ns. good leaver-tilanteesta, jolloin osakkeista saatava lunastushinta ei tulisi olla sanktioluonteinen.

9 Johtopäätöksiä

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää osakassopimuksessa sovitun lunastusehdon kohtuuttomuutta lunastushinnan osalta erilaisissa työntekijäosakkaan irtautumistilanteissa. Tutkielmani rakentuu käytännön esimerkkitapauksen ympärille, jossa työntekijä saa osakeyhtiöltä osakkeita pientä maksua vastaan sitouttamis- ja motivoimistarkoituksessa. Työntekijäosakas sitoutuu osakassopimukseen, jossa sopijapuolina ovat muut osakkaat sekä yhtiö. Osakassopimuksessa on sovittu lunastusehdosta, jonka mukaan työntekijäosakkaan tulee luovuttaa yhtiön osakkeet yhtiölle tai muille osakkaille, mikäli hän irtautuu yhtiöstä. Lunastushinta määräytyy sen perusteella, kauan työntekijä on ollut yhtiön palveluksessa. Alle viisi vuotta kestänyt työsuhde oikeuttaa osakkeiden merkintähintaan tai substanssiarvoon²⁸² ja viisi vuotta ja sitä kauemmin kestänyt työsuhde oikeuttaa osakkeista niiden käyvän arvon

---

²⁷⁹ Pönkä 2008, s. 376.

²⁸⁰ Mäkelä 2013, s. 201.

²⁸¹ Katso luku 8.4.

²⁸² Toinen arvoista on sovittu osakassopimuksessa lunastushinnaksi.

mukaiseen lunastushintaan. Tällaiset ehdot voivat tuntua osakkaasta lunastushetkellä hyvinkin kohtuuttomilta riippuen irtautumisperusteesta.

Tässä tutkielmassa selvitin, miten osakkaan eri irtautumisperusteet, kuten irtisanoutuminen omasta ja työnantajan toimesta sekä irtautuminen konfliktin seurauksena vaikuttavat lunastushinnan kohtuuttomuusarviointiin. Tutkin myös, miten kyseinen lunastusehto soveltuu avioerotilanteessa, jossa työntekijäosakas joutuu maksamaan tasinkona yhtiön osakkeita, sekä osakkaan kuoleman- ja toimintakyvyttömyyden tapauksessa. Tarkastelun myötä tulin siihen lopputulokseen, että osakassopimuksen lunastuslauseke voi koskea kaikkia yllä mainittuja tilanteita, joita pidetään osakkaan irtautumisena yhtiöstä, vaikka kaikissa tilanteissa osakas ei tosiasiassa irtautuisi yhtiön palveluksesta.

Tutkielman aiheen taustoittamiseksi käsittelin alkuun osakassopimuksia, niiden tarkoitusta ja tavoitteita, sekä sopimusosapuolia ja sitovuutta. Osakassopimuksia ei säätele mikään kansallinen laki, mutta osakeyhtiölaki sekä laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista luovat vahvan oikeudellisen pohjan niiden voimassaolon kannalta. Myös sopimusoikeudellisilla periaatteilla on vahva asema osakassopimusten voimassaolon kannalta. Tutkielmassa oli olennaista selvittää sopimusten sovittelun perusteet ja miten yleinen sovittelusäännös soveltuu osakassopimukseen ja tässä tapauksessa vielä tarkemmin lunastushinnan sovitteluun. Pehdyin myös osakkeen arvon määrittämiseen, jotta sain vertailupohjaa sille mitä laki, oikeuskäytäntö tai oikeuskirjallisuus määrisi osakkeen arvoksi lunastuksessa ja missä sopimusvapauden raja menee lunastushinnan osalta. Osakassopimuksia koskevia riitoja ei löydy suomalaisesta oikeuskäytännöstä, vaan ne on yleensä sovittu keskenään tai ratkaistu välimiesmenettelyssä. Olen kuitenkin nostonut esiin muutamia korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja, joilla on merkitystä tämän tutkielman kannalta. Lopuksi käsittelin itse tutkimuskysymystä omassa luvussaan.

Kohtuuttomuutta arvioidessa olen antanut suuren painoarvon osakassopimuksissa usein sovittaville good- ja bad leaver tilanteille. Vaikka tutkielman esimerkkitapauksessa ei ole sovittuna listausta siitä, milloin kyse on hyvästä tai huonosta lähtijästä, voidaan niitä käyttää vertailupohjana arvioidessa sitä, milloin oikeuskirjallisuutemme valossa lunastushinnan tulisi olla palkitseva ja milloin taas rankaiseva. Oikeuskirjallisuutemme lähtee siitä, että mikäli kyse on sallitusta tilanteesta, tulisi osakkeet arvostaa niiden käypään arvoon ja ei- sallituissa tilanteissa osakkeen lunastusarvon tulisi määräytyä merkintähinnan, substanssiarvon tai muun arvostusperiaatteen mukaisesti. On erityisen tärkeää huomioida myös osakkaiden

yhdenvertaisen kohtelun periaate (OYL 1:7); osakassopimuksessa sovitut lunastusehdot tulisi olla linjassa muiden vastaavassa asemassa olevien työntekijäosakkaiden kanssa sovittujen ehtojen kanssa. En ota tässä osiossa enää kantaa kohtuuttomuusarviointiin vaikuttaviin seikkoihin, joita olen käsitellyt läpi tutkielman ja tarkemmin luvuissa 4 ja 8.

Työntekijäosakkaan omaehtoinen irtautuminen yhtiöstä ei johda lunastushinnan kohtuuttomuuteen, sillä työntekijäosakkaan on täytynyt tiedostaa irtautumisesta aiheutuvat seuraukset, kuten lunastushinnan määräytyminen merkintähinnan tai substanssiarvon mukaan. Mikäli työntekijä irtisanotaan työnantajan puolelta, on annettava merkitystä sille, onko irtisanomisessa noudatettu TSL:n säännöksiä. Mikäli on, tulee irtisanomisperusteelle antaa merkitystä; onko kyse työntekijän henkilöön liittyvästä vai tuotannollisista ja taloudellisista perusteista. Mikäli kyse on jälkimmäisestä, voi sovittelu tulla kyseeseen oikeustoimilain 36 §:n nojalla. Mikäli työntekijä on esimerkiksi riidalla aiheuttanut irtisanomisen, tulisi sovitteluun suhtautua pidättyväisesti.

Avioerotilanteessa osakassopimuksen lunastusehdon kohtuuttomuus voi tulla kyseeseen, jolloin oikeustoimilain 36 §:n sovittelusäännös tulee sovellettavaksi. Avioerotilanne poikkeaa yllä käsittelemästä osakkaan irtautumistilanteesta sillä, että osakkaan työsuhde jatkuu normaalisti yhtiössä, vain osakkuus päättyy. Lunastusehto voi tuntua eronneesta osakkaasta kohtuuttomalta, etenkin lunastushintaan vaikuttavien aikarajojen osalta. Olen tullut siihen johtopäätökseen, että avioerotilanteessa esimerkkitapauksen kaltaista lunastusehtoa voidaan sovittaa.

Samoin kuin avioerotilanteessa, osakkaan kuolemantapauksessa lunastushinnan sovittelu voi tulla kyseeseen. Johtopäätöstä tukee se, että kyse ei ole osakkaan vapaaehtoisesta irtautumisesta eikä osakas ole voinut siihen pääsääntöisesti itse vaikuttaa. Osakkaan toimintakyvyttömyyden tilanteessa tulee ensiksi pohtia, soveltuuko osakassopimuksen lunastusehto ylipäättänsä tällaiseen tilanteeseen, koska osakashan ei irtaudu yhtiöstä. Mikäli osakassopimuksessa on nimenomaisesti todettu ehdon soveltuvan myös toimintakyvyttömyyden tilanteeseen, tulee kohtuuttomuutta arvioida samoin perustein mitä osakkaan kuolemantapauksessa.

Lopuksi haluan korostaa, että sopimusten, niin myös osakassopimustenkin sovitteluun tulisi suhtautua lähtökohtaisesti pidättyväisesti sopimuksen sitovuuden periaatetta kunnioittaen. Kuitenkin käytännössä ilmenee usein tilanteita, joissa solmittu sopimus aiheuttaa toiselle

osapuolelle kohtuuttomilta tuntuvia seurauksia, jotka johtavat osapuolten väliseen riitaan. Tulkinnanvaraisuuden vuoksi oikeustoimilain 36 § yleinen sovittelusäännös jättää laajan harkintavallan tuomioistuimen tuomarille siitä, onko kyseessä kohtuuton sopimusehto. Jotta osakassopimus palvelisi mahdollisimman hyvin sen tarkoitusta ja osapuolia, tulisi siinä sopia yksityiskohtaisesti lunastusehdosta eri irtautumistilanteiden varalta. Myös lunastushinnan määräytyminen tulisi määritellä tarkasti eri tilanteita varten, epäselvyyksien ja ristiriitojen välttämiseksi. Tällä tutkielmalla haluan selventää osakassopimuksen lunastushinnan kohtuullisuusarviointiin vaikuttavia seikkoja, jotta ne osattaisiin ottaa huomioon jo osakassopimuksen laatimisvaiheessa epäselvien tilanteiden ja sovittelun välttämiseksi.